

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικό και Καποδιστριακό
Πανεπιστήμιο Αθηνών

Φιλοσοφική Σχολή

Διατμηματικό πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών:

Μετάφραση : Ελληνική, Αγγλική, Ρωσική

Τμήμα: Ελληνικής Φιλολογίας

Τμήμα: Αγγλικής Γλώσσας και Φιλολογίας

Τμήμα: Ρωσικής Γλώσσας και Φιλολογίας και Σλαβικών Σπουδών.

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Αναπαράσταση της κοινωνικής τάξης και της ταυτότητας του φύλου στο
διήγημα του Ντοστογιέφσκι «Το Χριστουγεννιάτικο δέντρο και ο γάμος»
και η σύγκρισή με ελληνικές και αγγλικές μεταφράσεις**

Μαρία Κωσταράγκου

ΑΜ: 0002

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Τατιάνα Μπορίσοβα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια

Επιτροπή: 1) Όλγα Αλεξανδροπούλου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια

2) Τατιάνα Μπορίσοβα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια

3) Μαρία Σιδηροπούλου, Αφυπηρετήσασα Καθηγήτρια

Αθήνα 2024

Υπεύθυνη δήλωση

Με ατομική μου ευθύνη και γνωρίζοντας τις κυρώσεις που προβλέπονται από τις διατάξεις του Ν.2121/93, δηλώνω υπεύθυνα ότι στη συγγραφή της διπλωματικής μου εργασίας, η οποία είναι προϊόν αποκλειστικά προσωπικής μου εργασίας, δεν εμπεριέχονται στοιχεία λογοκλοπής και γενικότερα δεν παραβιάζονται οι διατάξεις περί διανοητικής ιδιοκτησίας. Δε χρησιμοποιηθήκαν πηγές πέραν αυτών που περιλαμβάνονται στις βιβλιογραφικές αναφορές.

Μαρία Κωσταράγκου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	5
ΠΕΡΙΛΗΨΗ - ABSTRACT.....	6
1. ΤΟ ΔΙΗΓΗΜΑ «ΤΟ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΟ ΔΕΝΤΡΟ ΚΑΙ Ο ΓΑΜΟΣ» ΚΑΙ ΟΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ	
1.1. Το διήγημα «Το χριστουγεννιάτικο δέντρο και ο γάμος» στη λογοτεχνική πορεία του Φιόντορ Ντοστογιέφσκι.....	9
1.2. Η πλοκή και οι χαρακτήρες του διηγήματος.....	12
1.3. Μεταφράσεις του διηγήματος στην αγγλική και ελληνική γλώσσα.....	14
1.4. Συγκριτική ανάλυση των τίτλων των μεταφρασμάτων.....	17
2. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ. ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ	
2.1. Μετάφραση και η έννοια της ταυτότητας.....	18
2.2. Γλωσσολογικές και μεταφραστικές προσεγγίσεις στην έννοια της κοινωνικής τάξης	
2.2.1 Η έννοια της κοινωνικής τάξης.....	20
2.2.2 Κοινωνική τάξη στη Ρωσία του 19ου αιώνα.....	21
2.2.3 Ο ρόλος της εκπαίδευσης στην αριστοκρατία του 19ου αιώνα.....	23
2.2.4 Η αποτύπωση της κοινωνικής ιεραρχίας από τον Φ. Ντοστογιέφσκι στο διήγημα.....	23
2.2.5 Αποτύπωση της κοινωνικής τάξης στις Ελληνικές και Αγγλικές μεταφράσεις του διηγήματος	25
2.3. Γλωσσολογικές και μεταφραστικές προσεγγίσεις στην έννοια του φύλου	
2.3.1 Η έννοια του φύλου.....	27
2.3.2 Η έννοια του φύλου και η θέση της γυναίκας στην Ρωσία του 19ου αιώνα.....	30
2.3.3 Οι απόψεις του Φ. Ντοστογιέφσκι για τα προβλήματα του φύλου.....	31

2.3.4 Η θέση και ο ρόλος της γυναίκας μέσα από το διήγημα του Φ. Ντοστογιέφσκι.....	32
2.3.5 Η θέση και ο ρόλος της γυναίκας μέσα από τις Ελληνικές και Αγγλικές μεταφράσεις.....	33
3. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	34
4. ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ	
4.1 Κοινωνική τάξη και εξωτερική εμφάνιση.....	35
4.2 Δήλωση υψηλής κοινωνικής θέσης.....	39
4.3 Κοινωνική ιεραρχία και διακρίσεις μεταξύ των παιδιών.....	41
4.4 Ρούχα και συμπεριφορά ως ενδείξεις χαμηλής κοινωνικής θέσης.....	44
4.5 Η μέλλουσα νύφη στην εικόνα ενός παιδιού.....	49
4.6 Περιγραφή επιθετικής αντρικής συμπεριφοράς.....	51
4.7 Ανωνυμιακή χρήση και λεκτική ισχύ.....	54
4.8 Ο ρόλος της γυναίκας ως «αντικείμενο».....	56
4.9 Κοινωνική θέση και επίδειξη ισχύος.....	60
4.10 Θυμός και κοινωνική θέση.....	62
4.11 Η σημασία της κοινωνικής θέσης για τον άνθρωπο.....	65
4.12 Κοινωνία και γυναίκα.....	68
5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	70
6. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	74
7. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	82

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η παρούσα διπλωματική εργασία ολοκληρώθηκε έπειτα από αρκετούς μήνες συστηματικής μελέτης και έρευνας. Ιδιαίτερα πολύτιμη ήταν η βοήθεια της επιβλέπουσάς μου, κας Τατιάνας Μπορίσοβα, της οποίας η επιστημονική και συμβουλευτική καθοδήγηση καθόλη τη διάρκεια εκπόνησης της εργασίας ήταν άκρως διαφωτιστική με τις εύστοχες παρατηρήσεις της και την ευχαριστώ πάρα πολύ για την πολύτιμη αρωγή της. Τις ευχαριστίες μου θα ήθελα να μεταβιβάσω και στα μέλη της τριμελούς επιτροπής, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια κα Αλεξανδροπούλου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια κα Μπορίσοβα και Αφυπηρετήσασα Καθηγήτρια κα Σιδηροπούλου για τη βοήθεια και τους σχολιασμούς τους στην τελική διαμόρφωση της έρευνας. Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω όσους συμμετείχαν στην έρευνα μέσω των απαντήσεων τους στο ερωτηματολόγιο, καθώς χωρίς τη βοήθειά τους δε θα ήταν δυνατή η συλλογή πολύτιμων δεδομένων. Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένεια και τους στενούς μου φίλους για την συνεχή υποστήριξή και βοήθειά που μου παρέχουν όλα αυτά τα χρόνια.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Τα ζητήματα της κοινωνικής τάξης και της ταυτότητας του φύλου βρίσκονται στο επίκεντρο της σύγχρονης ανθρωπολογίας και γλωσσολογίας. Στην παρούσα εργασία προσπαθήσαμε να προσεγγίσουμε αυτά τα φαινόμενα στη διαπολιτισμική και διαχρονική τους διάσταση μέσω της ανάλυσης της αναδιατύπωσης των ταυτοτήτων των λογοτεχνικών ηρώων σε μεταφράσεις. Συγκεκριμένα η εργασία έχει ως στόχο τη διερεύνηση των φαινομένων της κοινωνικής τάξης και της ταυτότητας του φύλου μέσα από το διήγημα του Φιοντόρ Μιχαήλοβιτς Ντοστογιέφσκι «Елка и свадьба» (Το Χριστουγεννιάτικο δέντρο και γάμος), το οποίο δημοσιεύτηκε το 1848. Βάσει πέντε ελληνικών μεταφράσεων (Θεόδωρος Βελλιανίτης (1886), Γεώργιος Σημηριώτης (1989), Ελένη Μπακοπούλου (2003), Σοφία Αργυροπούλου (2005), Τζένη Κουσούνελου (2022)) και δυο αγγλικών (Constance Garnett (1917), Thomas Seltzer (1918)) αναλύονται οι μεταφραστικές διαφορές μεταξύ των κειμένων. Εκτιμάται σε τι βαθμό οι διαφορές που εντοπίζονται επηρεάζουν το πρωτότυπο κείμενο αλλά και το νόημα που θέλει να μεταφέρει ο Ντοστογιέφσκι στο αναγνωστικό κοινό, ιδιαίτερα σε θέματα που σχετίζονται με κοινωνικές ταυτότητες και την ταυτότητα του φύλου. Μεθοδολογικά βασιζόμαστε σε ανάλυση πρωτογενούς υλικού (αποσπασμάτων μεταφρασμάτων σε σύγκριση με το πρωτότυπο κείμενο) καθώς και δευτερογενούς υλικού δηλαδή αποτελεσμάτων ερωτηματολογίου το οποίο συμπληρώθηκε από φυσικούς ομιλητές της Ελληνικής γλώσσας (βλ. Παράρτημα). Διαπιστώσαμε πως οι ελληνικές και οι αγγλικές μεταφράσεις σε σχέση με το πρωτότυπο κείμενο παρουσιάζουν σημαντικές αποκλίσεις αναφορικά με την ταυτότητα του φύλου και της κοινωνικής τάξης λόγω του διαφορετικού πολιτισμικού υπόβαθρου που υπάρχει σε κάθε κοινωνία, της διαφορετικής χρονικής περιόδου κατά την οποία πραγματοποιήθηκαν οι μεταφράσεις, καθώς και του φύλου και της προσωπικότητας του/της μεταφραστή/τριας. Συγκεκριμένα εντοπίστηκαν σημαντικές αποκλίσεις στις αγγλικές μεταφράσεις σχετικά με την απόδοση της κοινωνικής τάξης και σχετικών διακρίσεων λόγω της μικρότερης διαφοράς ισχύος σε αντίστοιχη κοινωνία, ενώ στις ελληνικές μεταφράσεις παρατηρείται διαφοροποίηση ανάλογα με τη χρονολογία σύνταξης. Σχετικά με την απόδοση διακρίσεων που σχετίζονται με το φύλο διαπιστώσαμε ότι επηρεάζονται από το φύλο του/της μεταφραστή. Η εργασία απαρτίζεται από πέντε (5) κεφάλαια, βιβλιογραφική λίστα και ένα παράρτημα. Στο πρώτο κεφάλαιο παρατίθενται πληροφορίες για τον συγγραφέα και το λογοτεχνικό

του έργου, για τους μεταφραστές, καθώς επίσης γίνεται ανάλυση της πλοκής του έργου και των χαρακτήρων. Στο δεύτερο κεφάλαιο πραγματοποιείται εκτενής σχολιασμός της θεωρίας των άνωθι κοινωνικών φαινομένων με την ανασκόπηση της σχετικής επιστημονικής βιβλιογραφίας, ενώ στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η μεθοδολογία της έρευνας. Στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται ανάλυση δεδομένων και σχολιασμός πορισμάτων του ερωτηματολογίου, ενώ στο τελευταίο κεφάλαιο ανακεφαλαιώνονται τα βασικά συμπεράσματα της έρευνας. Τα αποτελέσματα της εργασίας συμβάλλουν στην κατανόηση των διαπολιτισμικών διαφορών, διαφωτίζουν τον ρόλο της μετάφρασης στον διαπολιτισμικό διάλογο και παρουσιάζουν ενδιαφέρον για τη μεταφρασεολογία, συγκριτική πραγματολογία και διαπολιτισμική ανθρωπολογία.

Λέξεις κλειδιά: Φ. Ντοστογιέφσκι, «Το χριστουγεννιάτικο δέντρο και ο γάμος», αγγλικές και ελληνικές μεταφράσεις ρωσικής λογοτεχνίας, κοινωνική τάξη, φύλο, ταυτότητα

ABSTRACT

Social class and gender identity are considered to be the backbone of contemporary anthropology and linguistics. The dissertation attempts to approach these phenomena in their cross-cultural and cross-temporal dimension through analyzing Dostoyevsky's heroes' identities within translations. To be more specific, it aims to examine representations of social class and gender identity through Fyodor Mikhailovich Dostoevsky's story «Елка и свадьба» (The Christmas Tree and Wedding), which was published in 1848. Based on five Greek (Theodoros Vellianitis (1886), Georgios Simeriotis (1989), Eleni Bakopoulou (2003), Sophia Argyropoulou (2005), Jenny Kousounelou (2022) and two English (Constance Garnett (1917), Thomas Seltzer (1918)) translations, we analyzed translation differences that occurred in these texts. The identified differences seem to affect the original text and the meaning Dostoevsky wants to convey to the reading public, particularly on issues related to social and gender identities. The methodology announces the analysis of primary material (excerpts of translations compared to the original text) as well as secondary material based on results of a questionnaire completed by native speakers of Greek language (see Appendix).

The analysis presents significant differences in terms of gender identity and social class due to the different cultural background each society has, the different period in which the translations appeared and last but not least the translator's gender and personality. We observed substantial differences in English translations regarding social class representation and the impact of a relatively low power distance in society. Greek translations varied depending on the time they were written. Additionally, the translator's gender significantly influenced how gender discrimination was depicted. The dissertation consists of five (5) chapters, a bibliographical list and an appendix. The first chapter provides information about the author and his work in the field of literature, the translators, while it also analyzes the story's plot and its characters. The second chapter gives an extensive review of the theory of the above social phenomena by examining relevant scientific material, whereas the third chapter contains the methodology of the research. In the fourth chapter, we provide data analysis and comments on the findings of the questionnaire, while the last chapter summarizes the main conclusions of the research. The results of the study improve understanding of intercultural differences, shed light on the role of translation in intercultural dialogue and are of interest for translation studies, comparative pragmatics and intercultural anthropology.

Keywords: F. Dostoevsky, "The Christmas Tree and the Wedding", English and Greek translations of Russian literature, social class, gender, identity

ΤΟ ΔΙΗΓΗΜΑ «ΤΟ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΟ ΔΕΝΤΡΟ ΚΑΙ Ο ΓΑΜΟΣ» ΚΑΙ ΟΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ

1.1. Το διήγημα «Το χριστουγεννιάτικο δέντρο και ο γάμος» στη λογοτεχνική πορεία του Φιόντορ Ντοστογιέφσκι

Το διήγημα «Ёлка и свадьба» (Το χριστουγεννιάτικο δέντρο και ο γάμος) γράφτηκε το 1848 από τον Ρώσο συγγραφέα Φιόντορ Μιχαήλοβιτς Ντοστογιέφσκι (Фёдор Михайлович Достоевский), δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά στο περιοδικό «Πατριωτικά Χρονικά» («Отечественные записки», 1848. № 9. Отд. 8) και μετά από μικρές τροποποιήσεις πραγματοποιήθηκαν οι επανεκδόσεις του το 1860 και το 1865. Την ίδια χρονιά ο Ντοστογιέφσκι έγραψε και μερικά ακόμα διηγήματα όπως: «Ένας τίμιος κλέφτης» (Честный вор), «Η γυναίκα ενός άλλου» (Чужая жена), «Ο ζηλιάρης σύζυγος» (Ревнивый муж), «Αδύναμη καρδιά» (Слабое сердце) αλλά και τη νουβέλα «Λευκές νύχτες» (Белые ночи) (Αργυροπούλου 2005: 10). Ο συγγραφέας βρίσκεται στην πρόωμη φάση της δημιουργίας του, πριν γράψει τα μεγάλα έργα του. Μετά την επιτυχία του πρώτου του μυθιστορήματος «Οι Φτωχοί» (Бедные люди), που δημοσιεύτηκε το 1846, ο Ντοστογιέφσκι βιώνει μια συγγραφική κρίση και αναζητά νέα θέματα για τα έργα του (Захаров 2013, 136). Ταυτόχρονα για βιοπορισμό αναγκάζεται να κάνει δημοσιογραφία, συνεργάζεται με εφημερίδες και περιοδικά, γράφει και κάνει επιμέλεια των άρθρων (Захаров 2013, 137-138). Στο πλαίσιο του δημοσιογραφικού του έργου, από τον Απρίλιο έως τον Ιούνιο του 1847, γράφει μια σειρά επιφυλλίδων για επίκαιρα κοινωνικά θέματα με κοινό τίτλο «Χρονικό της Πετρούπολης» (Петербургская летопись) για την «Εφημερίδα της Αγίας Πετρούπολης» (Санкт-Петербургские ведомости), εισάγοντας το συγκεκριμένο γαλλικό δημοσιογραφικό είδος (feuilleton) στη ρωσική γραμματεία. Με τον όρο *επιφυλλίδα* ή *feuilleton* (*фельетон*) αναφερόμαστε σε ένα δημοσιογραφικό είδος στο οποίο μέρη ή επεισόδια από μικρά λογοτεχνικά κείμενα ή ιστορίες δημοσιεύονται σε διαφορετικές εκδόσεις εφημερίδων ή περιοδικών. Η ενασχόληση με την επιφυλλίδα, όπως φαίνεται, έπαιξε σημαντικό ρόλο στην μετέπειτα εξέλιξη του συγγραφέα, καθώς σύμφωνα με τον Kiiko (1988: 535), εκείνη την περίοδο άρχισε να διαμορφώνεται η «καλλιτεχνική του μορφή» και η «αναλυτική του στάση έναντι της πραγματικότητας». Περιγράφοντας διάφορες πτυχές της κοινωνικής ζωής της Αγίας Πετρούπολης αντιμετωπίζει την ίδια την πόλη ως ζωντανό πλάσμα με τα μυστικά του και την κάνει πρωταγωνιστή στα κείμενά του (Нечаева 1979, 208). Σε αυτά τα μικρά κείμενα

εμφανίζονται για πρώτη φορά οι ήρωες και οι πλοκές των μελλοντικών έργων του Ντοστογιέφσκι. Αναμεσά τους και ο νέος τύπος του «κακού» ήρωα, και η νέα αντίληψη της ανθρώπινης κακίας, όταν «εμφανισιακά ο πιο ευπρεπής ήρωας αποδεικνύεται ο μεγαλύτερος κακός» (Нечаева 1979, 230). Στον συγκεκριμένο ήρωα, ο συγγραφέας δίνει το ασυνήθιστο για τα ρωσικά δεδομένα όνομα Γιουλιάν Μαστάκοβιτς (Юлиан Мастакович), με το πατρώνυμο να παραπέμπει στον θρυλικό Μαστάκ (Мастак) - Le maître d'école από τη μετάφραση του Στρέφ του γαλλικού μυθιστορήματος «Les Mystères de Paris» του Eugene Sue, που δημοσιεύτηκε το 1844 και ήταν πολύ δημοφιλές τότε στην Ρωσία (Нечаева 1979, 231).

Μια επιφυλλίδα μας παρουσιάζει τον Γιουλιάν Μαστάκοβιτς, ο οποίος σε μεγάλη ηλικία αποσκοπούσε να παντρευτεί μια νεαρή, άβγαλτη, δεκαεπτάχρονη κοπέλα. Έτσι λοιπόν, κάθε βράδυ φορούσε την περούκα του, αγόραζε μια ανθοδέσμη και καραμέλες και πήγαινε να τη συναντήσει (Ермоленко, Сергеева 2017: 93). Στο έργο αυτό ο συγγραφέας διηγείται τον επερχόμενο γάμο μεταξύ εκείνου και του δεκαεπτάχρονου κοριτσιού που φέρει το όνομα Γκλάφιρα Πέτροβνα (Глафира Петровна) (Αργυροπούλου 2005: 421). Το ίδιο όνομα, όπως ισχυρίζονται οι ερευνητές, ο Ντοστογιέφσκι το έδωσε και στη νεαρή σύζυγο του Ιβαν Αντρεγιεβιτς (Иван Андреевич) σε άλλα δύο διηγήματά του με τίτλους «Ревнивий муж» (Ο ζηλιάρης σύζυγος) και «Αδύναμη καρδιά» (Слабое сердце). Οι ερευνητές, ωστόσο, δε θεωρούν πως η ομοιότητα μεταξύ των ονομάτων σχετίζεται με το γεγονός ότι πρόκειται για τους ίδιους χαρακτήρες, καθώς οι προσωπικότητες των ηρώων μεταξύ των δύο διηγημάτων είναι τελείως διαφορετικές (Нечаева 1979: 232-233). Δεν υπάρχει αμφιβολία όμως πως ο Γιουλιάν Μαστάκοβιτς από το «Χρονικό της Πετρούπολης» ταυτίζεται με τον πρωταγωνιστή με το ίδιο όνομα από το διήγημα «Το Χριστουγεννιάτικο δέντρο και ο γάμος» είναι αφιερωμένο στο ίδιο κοινωνικό πρόβλημα των άνισων γάμων από συμφέρον, ενώ πολλές ομοιότητες παρουσιάζει και η πλοκή της ιστορίας. Λόγω αυτής της ομοιότητας το διήγημα «Το Χριστουγεννιάτικο δέντρο και ο γάμος» με την υποκεφαλίδα «Από σημειώσεις ενός αγνώστου» (Из записок неизвестного) κατατάσσεται από πολλούς ερευνητές στο λογοτεχνικό είδος της επιφυλλίδας (feuilleton) ή διήγησης-επιφυλλίδας (рассказ-фельетон) (Рева 2011).

Τα χαρακτηριστικά του συγκεκριμένου γραμματειακού είδους, που βρίσκεται στα όρια μεταξύ του λογοτεχνικού και δημοσιογραφικού λόγου, στο παρόν διήγημα είναι τα εξής:

- Το πρόσωπο του αφηγητή, ο οποίος αναφέρει τα γεγονότα στα οποία ο ίδιος ήταν μάρτυρας (μίμηση του δημοσιογραφικού λόγου),
- Επικαιρότητα του περιεχομένου, αναφορά στα σύγχρονα κοινωνικά προβλήματα,
- Σατιρική παρουσίαση χαρακτηριστικών εκπροσώπων κοινωνικών τύπων, ειρωνική χροιά του λόγου,
- «Αντίστροφος χρόνος» της αφήγησης (το διήγημα αρχίζει με το τελευταίο κατά τη χρονική σειρά γεγονός, μετά παρουσιάζονται τα προγενέστερα γεγονότα που οδήγησαν σε αυτό) (Ермоленко, Сергеева 2017, 95).

Σύμφωνα με την άλλη άποψη (Акелькина 2008, 69–71) το συγκεκριμένο διήγημα περιέχει τα χαρακτηριστικά της χριστουγεννιάτικης ιστορίας – ενός ιδιαίτερου τύπου αφήγησης, η οποία ανάγεται στο «Christmas Book» του Charles Dickens. Τα χαρακτηριστικά της χριστουγεννιάτικης ιστορίας στο διήγημα συμπεριλαμβάνουν:

- Αναφορά στον χρονότοπο των Χριστουγέννων – ένα μέρος της ιστορίας εξελίσσεται στην παιδική γιορτή την παραμονή της Πρωτοχρονιάς,
- Αναφορά στο σύμβολο των Χριστουγέννων – το Χριστουγεννιάτικο δέντρο,
- Μικρά παιδιά ως ήρωες του διηγήματος, η περιγραφή του κοριτσιού ως «αγγέλου»,
- Η γενική ατμόσφαιρα «αναμονής του θαύματος των Χριστουγέννων»,
- Οι περισσότεροι ήρωες, με εξαίρεση τον Γιουλιάν Μαστάκοβιτς, δεν αναφέρονται με ονόματα, αλλά ως «φτωχό αγόρι», «κορίτσι», «οικοδεσπότης», «γυναίκα του οικοδεσπότη» κ.λ.π. προσδίδοντας στην αφήγηση γενικευμένη σημασία,
- Χριστιανικές ηθικές αξίες σύμφωνα με τις οποίες κρίνεται η συμπεριφορά των ηρώων (Акелькина 2003, Акелькина 2008, 69–71).

Όπως αναφέρει η Dushechkina (2007), η χριστουγεννιάτικη διήγηση (рождественский рассказ) εμφανίζεται στο χώρο της ρωσικής λογοτεχνίας τον 19ο αιώνα μαζί με ευρωπαϊκά χριστουγεννιάτικα έθιμα (την εποχή που γράφτηκε το διήγημα ήταν ακόμα πρωτόγνωρα στη ρωσική κοινωνία) και υφίστανται μέχρι και σήμερα. Οι Ρώσοι συγγραφείς όπως ο Ντοστογιέφσκι, ο Τσέχοφ¹ και ο Λεσκόφ² επανερμηνεύουν το δυτικοευρωπαϊκό λογοτεχνικό μοτίβο του θαύματος των

¹ <https://ilibrary.ru/text/983/p.1/index.html>

² http://az.lib.ru/l/leskow_n_s/text_1864_nekuda.shtml

Χριστουγέννων, που παραμένει ανεκπλήρωτο βρισκόμενο σε αντίθεση με τη σκληρή πραγματικότητα και κοινωνική ανισότητα (Душечкина 2007). Παρόμοιες ιστορίες στη ρωσική λογοτεχνία συνήθως έχουν τραγικό τέλος. Ένα άλλο παράδειγμα χριστουγεννιάτικης ιστορίας αποτελεί το μεταγενέστερο διήγημα του Ντοστογιέφσκι με τίτλο «Ένα αγόρι τα Χριστούγεννα» (Мальчик у Христа на Елке), η συγγραφή του οποίου έγινε το 1876. Κάνει λόγο για ένα πολύ φτωχό, μικρό αγοράκι, το οποίο φαίνεται επίσης να έχει αρκετές ομοιότητες με τον φτωχό γιό της γκουβερνάντας από το «Το Χριστουγεννιάτικο δέντρο και ο γάμος». Το αγοράκι αυτό περιπλανιόταν παραμονές των Χριστουγέννων μόνο του στην κρύα πόλη ψάχνοντας με μεγάλη λαχτάρα κάτι να φάει και μια ζεστή γωνιά να ξαποστάσει. Καθώς περιπλανιόταν έβλεπε μέσα από τα παράθυρα των σπιτιών το εορταστικό δείπνο, το χριστουγεννιάτικο δέντρο και τα παιδάκια να παίζουν όλα μαζί, όμως εκείνο ήταν μόνο του στο δρόμο και δεν μπορούσε να πλησιάσει αφού κανένας δεν το ήθελε, αφήνοντάς το στο έλεός του. Έτσι, κατέληξε να κοιτάει από μακριά τα σπίτια αυτά παρακαλώντας να βρεθεί κάτι να φάει. Μεταξύ των δύο χαρακτήρων λοιπόν, φαίνεται πως υπάρχουν πολλές ομοιότητες καθώς είναι δύο τραγικές φιγούρες, εμφανώς περιθωριοποιημένες από τον κοινωνικό τους περίγυρο που ενίοτε τις κακομεταχειρίζεται.

1.2. Η πλοκή και οι χαρακτήρες του διηγήματος

Το διήγημα του Ντοστογιέφσκι απαρτίζεται από πληθώρα χαρακτήρων, εκ των οποίων ο κάθε ένας επιτελεί έναν διαφορετικό ρόλο μέσα στο έργο. Αρχικά, ο αφηγητής του διηγήματος, ένας «Άγνωστος» (неизвестный), ξεκινάει την εξιστόρηση του αναφερόμενος σε έναν γάμο στον οποίο τυχαία παραβρέθηκε και ο οποίος είναι συνδεδεμένος με μια σειρά γεγονότων τα οποία έλαβαν χώρα σε μια παιδική γιορτή πριν από πέντε χρόνια, όπου ο ίδιος επίσης τυχαία, γίνεται μάρτυρας των «γαμήλιων» επιθυμιών ενός άντρα, του Γιούλιαν Μαστακόβιτς (Юлиан Мастакович), προς ένα πλούσιο, εντεκάχρονο κοριτσάκι το οποίο, όπως είχε πληροφορηθεί, διέθετε μεγάλη προίκα. Ο Αφηγητής σε όλο το διήγημα φαίνεται να είναι «ανεξάρτητος» και «αποστασιοποιημένος» από τους χαρακτήρες και τα γεγονότα που διαδραματίζονται, με αποτέλεσμα να μας παρουσιάζει την ιστορία με αντικειμενική ματιά και με λεπτομέρειες, χωρίς να είναι επηρεασμένος από την κατάσταση που περιγράφει, αφού όπως και ο ίδιος ισχυρίζεται δεν είχε κάποιο προσωπικό ενδιαφέρον από εκείνη τη

συνάθροιση «*материū у меня не было никаких*» (δεν είχα εκεί κάποια ενδιαφέροντα), «*я провел вечер довольно независимо*» (πέρασα την βραδιά αρκετά ανεξάρτητα) (Ермоленко, Сергеева 2017: 93). Δεν κρύβει, όμως, την ηθική του κρίση προς τη συμπεριφορά του πρωταγωνιστή, ως προς την οποία ταυτίζεται με τον συγγραφέα.

Σε αντίθεση με τον Αφηγητή οι άλλοι καλεσμένοι επίσης παρουσιάζονται σε μια κοινωνική ιεραρχία, στην κορυφή της οποίας βρίσκεται ο Γιουλιάν Μαστάκοβιτς, ο «επίτιμος καλεσμένος της βραδιάς» (Ντοστογιέφσκι 1972: 96) -στον οποίο οι οικοδεσπότες απευθύνουν κολακευτικά σχόλια και τον περιποιούνται όπως κανέναν άλλον-, ενώ στην άλλη άκρη εμφανίζεται ένας «κύριος με φαβορίτες», ο κοινωνικά ασήμαντος καλεσμένος από την επαρχία. Η κοινωνική ιεραρχία των ενηλίκων «αντικατοπτρίζεται» και στα παιδιά. Εκεί στην κορυφή βρίσκεται μια εντεκάχρονη κοπέλα με μεγάλη προίκα, ενώ στην βάση ο γιος της γκουβερνάντας του οικοδεσπότη. Παρόλα αυτά, τα δύο αυτά παιδιά γίνονται φίλοι και παίζουν μαζί. Ο Γιουλιάν Μαστάκοβιτς, ο οποίος τυχαία άκουσε για τη μεγάλη προίκα που θα έδινε ο πατέρας της εντεκάχρονης κοπέλας όταν εκείνη θα είναι σε ηλικία γάμου, προσπαθεί συνεχώς να την προσεγγίσει και να κερδίσει την συμπάθειά της, ακόμα και αν αυτό είχε ως αποτέλεσμα να φαίνεται τρομακτικός στα μάτια της. Ταυτόχρονα, δεν παύει να αποδίδει υπερβολικές φιλοφρονήσεις στους γονείς της σχετικά με την ανατροφή και τις χάρες της, με απώτερο σκοπό να γίνει αρεστός στα μάτια τους.

Επιχειρεί να χωρίσει τα παιδιά, κι όταν το μικρό αγόρι καταφέρνει να το αποτρέψει, αρχίζει να το καταδιώκει και να το τρομοκρατεί, ενώ επίσης αρνείται να εκπληρώσει την επιθυμία του οικοδεσπότη, να βοηθήσει να σταλεί το φτωχό παιδί σε κάποιο εκπαιδευτικό ίδρυμα. Εμφανώς τρομοκρατημένο το κορίτσι από την παρουσία του Γιουλιάν Μαστάκοβιτς, το μόνο που ήθελε ήταν να συνεχίσει το παιχνίδι με τον φίλο της, τον οποίο ο «επίτιμος καλεσμένος» προσπαθούσε συνεχώς να διώξει, κυνηγώντας τον και επιχειρώντας μάλιστα να τον χτυπήσει. Ο λόγος που ο αφηγητής κάνει αυτή την αναδρομή στην παιδική γιορτή που έλαβε χώρα πριν πέντε χρόνια είναι επειδή ο γάμος, στον οποίο τυχαία παρευρέθηκε κάποια «συννεφιασμένη μέρα», ήταν μεταξύ του ίδιου πλέον δεκαεξάχρονου, πλούσιου κοριτσιού και του Γιούλιαν Μαστακόβιτς, ο οποίος φαίνεται πως έκανε τους σωστούς λογαριασμούς αναφορικά με το ποσό της προίκας που θα λάμβανε από τον γάμο του με την κοπέλα, η εμφανής δυστυχία της οποίας στο γάμο την κάνει τραγικό πρόσωπο. Η εικόνα του γάμου στο

τέλος του διηγήματος αποκτά χαρακτηριστικά της κηδείας (Зелянская, 2009) αφού αποτελεί τον θάνατο του αγνού κόσμου της παιδικής ηλικίας με την βίαιη εισαγωγή της πρωταγωνίστριας στον κόσμο των ενηλίκων.

Ο συγγραφέας γράφοντας το διήγημα «Το Χριστουγεννιάτικο δέντρο και ο γάμος» επιλέγει να σχολιάσει δύο θέματα. Αρχικά, αναφέρεται στην καταπίεση που βιώνουν οι ήρωές του κατά τη διάρκεια των παιδικών τους χρόνων, γεγονός το οποίο επαναφέρει και στα μετέπειτα έργα του (Αργυροπούλου, 2005), ενώ ταυτόχρονα ασχολείται με το θέμα του γάμου. Για εκείνον δεν υπάρχει ευτυχία μέσα σε ένα γάμο, παρά μόνο ταλαιπωρημένοι άνθρωποι με καταπιεσμένα συναισθήματα (Αργυροπούλου 2005:11).

1.3. Μεταφράσεις του διηγήματος στην αγγλική και ελληνική γλώσσα

Το διήγημα μεταφράστηκε αρκετές φορές τόσο στα ελληνικά όσο και στα αγγλικά μεταξύ άλλων γλωσσών. Η αγγλική μετάφραση αποτέλεσε βάση για την ομώνυμη ταινία στις Ηνωμένες Πολιτείες σε σκηνοθεσία του Will Wallace (2000).

Ο χρόνος που χρειάστηκε για να μεταφραστούν τα έργα του Ντοστογιέφσκι στην αγγλική γλώσσα ήταν περισσότερος σε σύγκριση με την γαλλική και την γερμανική, γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα η φήμη του να αργήσει να διαδοθεί στην Αγγλία (Knight, 2000: 38). Η πρώτη μετάφραση του παρόντος διηγήματος στην αγγλική γλώσσα έγινε από τον Thomas Seltzer, ενώ το 2017 η μετάφραση επανεκδόθηκε. Ο Seltzer (1875-1943) γεννήθηκε στη Ρωσία και αργότερα μετανάστευσε στην Αμερική με την οικογένειά του. Έκανε πολλές μεταφράσεις από την ρωσική, γερμανική και πολωνική γλώσσα προς την αγγλική. Μετέφρασε έργα Ρώσων συγγραφέων όπως: Φίοντορ Ντοστογιέφσκι (Фёдор Достоевский), Νικολάι Γκόγκολ (Николай Гоголь), Βλαντίμιρ Κορολένκο (Владимир Короленко) και Μαξίμ Γκόρκι (Максим Горький) (Pankenier and Scherr, 1997: 128). Περίπου την ίδια περίοδο (1912 – 1921) η Constance Garnett (1861-1946) άρχισε συστηματικά να μεταφράζει τα έργα του Ντοστογιέφσκι στα αγγλικά (Knight, 2000: 38). Οι Felix Volkhovsky και Sergey Stepniak ήταν εκείνοι που την παρότρυναν να μάθει τη ρωσική γλώσσα και η Garnett ευθύς αμέσως άρχισε να μεταφράζει ρωσικά διηγήματα με σκοπό την έκδοσή τους (Jabboury, 1992: 75). Ήταν η πρώτη που μετέφρασε στην αγγλική γλώσσα πολλά διηγήματα του Αντόν Τσέχωφ (Антон Чехов), καθώς και του Φίοντορ Ντοστογιέφσκι (Фёдор Достоевский). Μερικοί ακόμη από τους Ρώσους λογοτέχνες των οποίων τα

έργα μετέφρασε ήταν οι Ιβάν Τουργκένιεφ (Иван Тургенев), Νικολάι Γκόγκολ (Николай Гоголь), Ιβάν Γκοντσαρόφ (Иван Гончаров), Αλεξάντρ Οστρόφσκι (Александр Островский) και Αλεξάντρ Γκέρτσεν (Александр Герцен). Συνολικά μετέφρασε 70 τόμους της ρωσικής λογοτεχνίας (Bachleitner 2020: 2). Η Garnett μετέφρασε το διήγημα “*A Christmas tree and a wedding*” το 1918, ενώ το 1966 πραγματοποιήθηκε η επανέκδοσή του για δεύτερη και το 2008 για τρίτη φορά.

Αναφορικά με το ελληνικό αναγνωστικό κοινό, ο Θεόδωρος Βελλιανίτης (1863-1935) ήταν ο πρώτος που όχι μόνο μετέφρασε το διήγημα του Ντοστογιέφσκι το 1886, αλλά εισήγαγε επίσης το ελληνικό αναγνωστικό κοινό στη ρωσική λογοτεχνία, η οποία εκείνη την εποχή θεωρούνταν για τους Έλληνες «*άγνωστος γη*» (Βελλιανίτης, 1915: 1). Ο Βελλιανίτης κατά την εφηβεία εγκαταστάθηκε στη Ρωσία σε συγγενικά του πρόσωπα για περίπου μια δεκαετία κι εκεί σπούδασε ρωσική και αρχαία ελληνική φιλολογία. Έμαθε τη ρωσική γλώσσα, ιστορία και λογοτεχνία σε πολύ καλό επίπεδο και διατήρησε την επαφή μαζί τους όταν επέστρεψε στην Ελλάδα μέσα από τη δημοσιογραφία (Ιλίνσκαγια 2006: 57). Εκτός της δημοσιογραφικής του καριέρας, ο Θεόδωρος Βελλιανίτης σημείωσε και ιδιαίτερα σημαντική λογοτεχνική πορεία, παράλληλα ασχολήθηκε και με την πολιτική, όντας αντιπρόεδρος της Βουλής, υπουργός, βουλευτής (Ιλίνσκαγια 2006: 60).

Το μεταφραστικό του έργο, αν και μικρό είναι άκρως σημαντικό. Το διήγημα της παρούσας διπλωματικής εργασίας «*Το δένδρον των Χριστουγέννων και γάμος*» είναι το πρώτο διήγημα του Ντοστογιέφσκι που μεταφράστηκε στην ελληνική γλώσσα το 1886 και δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα «*Ακρόπολις*» του Βλάση Γαβριηλίδη, ενώ σε ένα συνοδευτικό σημείωμα που φέρει η συγκεκριμένη μετάφραση ο Βελλιανίτης αναφέρει πως «*ο Δοστογιέφσκις είνε άγνωστος τελείως εν Ελλάδι, ουδέν εκ των θαυμασίων αυτού έργων ενθα εις πάσαν σελίδα γίνεται ψυχολογική ανατομία μετεφράσθη εν τη ημετέρα γλώσση*»³ (Ιλίνσκαγια 2006: 60). Για αρκετά χρόνια παραχωρεί στην εφημερίδα «*Ακρόπολις*» μεταφράσεις ρωσικών έργων με χριστουγεννιάτικο περιεχόμενο, όπως για παράδειγμα το ποίημα «*Η Γιόλκα*» του Σ. Νάντσον (1887), καθώς και πρωτότυπα κείμενα αντίστοιχης θεματολογίας: «*Τα Χριστούγεννα. Αναμνήσεις*» (1888) και «*Το Χριστόψωμα*» (1889) (Ιλίνσκαγια 2006: 61). Παράλληλα, βρίσκει την ευκαιρία να παρουσιάσει στην Ελλάδα τους Ρώσους συγγραφείς, οι οποίοι μέχρι τότε ήταν άγνωστοι στο ελληνικό κοινό, σχολιάζοντας την

³ Ντοστογιέφσκι, «*Το δένδρον των Χριστουγέννων και γάμος*», διήγημα, μετάφραση Θεόδωρος Βελλιανίτης, (Ακρόπολις, 24.12.1886)

πρωτοτυπία του έργου τους «εν αυτοίς διαφαίνεται όλη η ζωή και δράσις λαού νευρώδους, νεαρού και ακμαίου» (Ιλίνσκαγια 2006: 59).

Ο Βελλιανίτης, αναφερόταν στο πρόσωπο του Ντοστογιέφσκι με χαρακτηρισμούς όπως: «μεγάλος συγγραφέας», «αθάνατος συγγραφέας» και «βαθύτατος ψυχολόγος» (Šljivančanin, 2017: 161). Εκτός από τον Ντοστογιέφσκι μετέφρασε έργα των Λεονίντ Αντρέγιεφ (Леонид Андреев), Λέοντος Τολστόι (Лев Толстой), Αλεξάντρ Κουπρίν (Александр Куприн) (Šljivančanin, 2017: 162).

Ο Γιώργος Σημηριώτης ασχολήθηκε εξίσου με τη μετάφραση του διηγήματος. Παρόλα αυτά, φαίνεται πως υπάρχει μια σύγχυση στις ημερομηνίες καθώς έρευνες αναφέρουν πως πέθανε το 1964 ενώ η παρούσα μετάφραση δημοσιεύτηκε το 1989 σε συνεργασία με τους Γιώργο Βουγιουκλάκη και Ελένη Δημητρίου, και η επανέκδοσή της έγινε το 2006 σε συνεργασία με τους Καίτη Κάστρο-Σαλιβέρου και Γιώργο Βουγιουκλάκη. Ο Σημηριώτης (1878-1964) κάνει αισθητή την παρουσία του στον χώρο της μετάφρασης το διάστημα 1900-1950. Από την δεκαετία του 1920 και μετά άρχισε να μεταφράζει συστηματικά σύγχρονη ευρωπαϊκή πεζογραφία, κυρίως γαλλική και ρωσική, καθώς και θεατρικά έργα. Η μετάφραση για εκείνον αποτελούσε βασική βιοποριστική δραστηριότητα. Εκτός από τον Ντοστογιέφσκι, ασχολήθηκε με έργα των Μαξίμ Γκόρκι (Максим Горький), Αντόν Τσέχοφ (Антон Чехов), Λέοντος Τολστόι (Лев Толстой) (Δημητρούλια 2020: 26). Αναφορικά με τους Καίτη Κάστρο-Σαλιβέρου, Ελένη Δημητρίου και Γιώργο Βουγιουκλάκη, δεν ήταν δυνατή η εύρεση πληροφοριών σχετικά με το μεταφραστικό τους έργο. Παρ' όλα αυτά δεν υπάρχει αμφιβολία πως η συμβολή τους στον χώρο της μετάφρασης είναι σημαντική.

Εν συνεχεία, το 2003 δημοσιεύτηκε μια ακόμα μετάφραση του παρόντος διηγήματος από την Ελένη Μπακοπούλου. Η Μπακοπούλου⁴ σπούδασε Ιστορία στη Σοβιετική Ένωση και μεταφράζει από τα ρωσικά στα ελληνικά. Η προσφορά της στη μετάφραση έργων της ρωσικής λογοτεχνίας είναι τεράστια μιας και έχει μεταφράσει αμέτρητα έργα Ρώσων λογοτεχνών -μερικοί εκ των οποίων είναι οι Λέον Τολστόι (Лев Толстой), Νικολάι Γκόγκολ (Николай Гоголь), Ιβάν Τουργκένιεφ (Иван Тургенев) και φυσικά ο Φίοντορ Ντοστογιέφσκι (Фёдор Достоевский)- όπως για παράδειγμα «Εγκλημα και Τιμωρία», «Αδελφοί Καραμάζοφ», «Οι δαιμονισμένοι», «Ο ηλίθιος», «Το υπόγειο» καθώς και πληθώρα άλλων έργων. Ανάμεσα στους μεταφραστές που ασχολήθηκαν με τη μετάφραση του παρόντος διηγήματος βρίσκεται

⁴ <https://biblionet.gr/>

και η Σταυρούλα Αργυροπούλου, της οποίας η μετάφραση δημοσιεύτηκε το 2005. Η Αργυροπούλου ξεκίνησε να ασχολείται ενεργά με την εκμάθηση της ρωσικής γλώσσας κατά τη διάρκεια των φοιτητικών της χρόνων το 1978, ούσα επηρεασμένη από τις ταινίες των Σεργκί Αϊζενστάιν «*Ιβάν ο Τρομερός*» και Αντρέι Ταρκόφσκι «*Αντρέι Ρουμπλιόβ*». Ξεκίνησε μεταφράζοντας κείμενα από τα γαλλικά, ενώ στην συνέχεια μετέφραζε ρωσικά διηγήματα στο περιοδικό «*Γυναίκα*» που περιλάμβανε λογοτεχνικές σελίδες. Αργότερα, συνεργάστηκε με εκδοτικούς οίκους, μεταφράζοντας κείμενα τόσο από τα γαλλικά όσο και από τα ρωσικά⁵.

Τέλος, η πιο πρόσφατη μετάφραση του διηγήματος «*Έλκα η σβαδβόδα*» έγινε το 2022 από την Τζένη Κουσούνελου (Κλασικά ρωσικά διηγήματα, 2022), για την οποία όμως δεν καταφέραμε να συλλέξουμε πληροφορίες αναφορικά με το μεταφραστικό της έργο ή την πιθανή ενασχόλησή της με έργα Ρώσων συγγραφέων.

1.4. Συγκριτική ανάλυση των τίτλων των μεταφρασμάτων

Ήδη από τους τίτλους των μεταφρασμάτων του ρωσικού διηγήματος «*Έλκα η σβαδβόδα*» μπορούμε να διακρίνουμε διαφορές στον τρόπο με τον οποίο οι μεταφραστές επιλέγουν να αποδώσουν το διήγημα. Ο πρωτότυπος τίτλος περιέχει το λέξιμα *έλκα*, με πολλές σημασίες, συγκεκριμένα «*έλατο, χριστουγεννιάτικο δέντρο, χριστουγεννιάτικη/ πρωτοχρονιάτικη παιδική γιορτή*»⁶. Στον συγκεκριμένο τίτλο ενεργοποιείται η τελευταία σημασία, η οποία βρίσκεται σε αντίθεση με τον δεύτερο όρο του τίτλου *σβαδβόδα* (η τελετή του γάμου). Καθώς στη ρωσική γλώσσα δεν υπάρχουν άρθρα, αυτό έχει ως αποτέλεσμα να δίνεται διαφορετική ερμηνεία στον εκάστοτε τίτλο. Για αυτόν τον λόγο οι μεταφραστές μπορούν να αποδώσουν τον τίτλο διαφορετικά. Για παράδειγμα στις αγγλικές μεταφράσεις η Constance Garnett μεταφράζει τον τίτλο του διηγήματος ως «*A Christmas Tree and a Wedding*», ενώ ο Thomas Seltzer ως «*The Christmas Tree and the Wedding*». Από τη σύγκριση των δύο τίτλων φαίνεται πως η Garnett προσεγγίζει την ιστορία με μια γενικευμένη σημασία χρησιμοποιώντας το αόριστο άρθρο «*a*», σε αντίθεση με τον Seltzer ο οποίος δείχνει με τη χρήση του οριστικού άρθρου «*the*» πως στις επόμενες σελίδες πρόκειται να εξιστορηθεί ένα συγκεκριμένο γεγονός.

Εκτός των αγγλικών μεταφράσεων, διαφορές παρατηρούνται και στις ελληνικές αποδόσεις. Περισσότερη απόκλιση από τον πρωτότυπο τίτλο παρουσιάζει ο τίτλος της

⁵ Steki Metafrasis, youtube, 2022

⁶ <https://kartaslov.ru/>

μετάφρασης του Γιώργου Σημηριώτη: «*Το Χριστουγεννιάτικο Δέντρο*», με την παράλειψη της αναφοράς του εξίσου σημαντικού γεγονότος του γάμου, που αποτελεί την αρχή και το τέλος του διηγήματος. Η Ελένη Μπακοπούλου από την άλλη, επιλέγει μια διαφορετική απόδοση του τίτλου σε σχέση με τις υπόλοιπες μεταφράσεις, δίνοντας τον τίτλο: «*Μια πρωτοχρονιάτικη γιορτή και ένας γάμος*», εστιάζοντας περισσότερο στην ειδική περίπτωση του εορτασμού της Πρωτοχρονιάς παραλείποντας έτσι την ευρύτερη έννοια των Χριστουγέννων που έχει σημαντικό ρόλο στο διήγημα (πβλ. επίσης το διήγημα «*Мальчик у Христа на ёлке*»). Στη μετάφραση του Θεόδωρου Βελλιανίτη παρατηρούμε πως ο μεταφραστής αποδίδει τον τίτλο ως «*Το Δέντρον των Χριστουγέννων και γάμος*» με έμφαση στο χρονότοπο των Χριστουγέννων. Τέλος, η Σταυρούλα Αργυροπούλου και η Τζένη Κουσούνελου επιλέγουν στις δικές τους μεταφράσεις τον τίτλο «*Το Χριστουγεννιάτικο έλατο και ο γάμος*», προσφέροντας μία σχεδόν κατά λέξη απόδοση του πρωτότυπου τίτλου.

2. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ. ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

2.1. Μετάφραση και η έννοια της ταυτότητας

Μέσα από την έρευνα των Bucholtz and Hall (2005) αναδείχθηκαν οι «αρχές διαμόρφωσης ταυτότητας» (identity formation principles), οι οποίες αφορούν:

α) την *αρχή της ανάδυσης (the emergence principle)*, κατά την οποία η ταυτότητα θεωρείται ένα αναδυόμενο προϊόν και όχι πηγή γλωσσικών και άλλων σημειωτικών πρακτικών, που αποτελεί κοινωνικό και πολιτισμικό φαινόμενο (Bucholtz and Hall, 2005: 588),

β) την *αρχή της θέσης (the positionality principle)*, βάσει της οποίας «οι ταυτότητες περιλαμβάνουν κατηγορίες του μακρο-επιπέδου, τοπικές, εθνογραφικά συγκεκριμένες πολιτισμικές θέσεις αλλά και προσωρινές, συγκεκριμένες στάσεις και ρόλους συμμετοχής κατά τη διεπίδραση» (Bucholtz and Hall, 2005: 592),

γ) την *αρχή της δεικτικότητας (the indexicality principle)*, σύμφωνα με τη οποία «οι σχέσεις ταυτότητας αναδύονται κατά τη διεπίδραση μέσω συγκεκριμένων διεργασιών, οι οποίες κάνουν αναφορά σε κατηγορίες ταυτότητας, σε αξιολογικές και επιστημικές τοποθετήσεις καθώς και σε ρόλους συμμετοχής και σε γλωσσικές δομές που σχετίζονται ιδεολογικά με συγκεκριμένους ρόλους και ομάδες» (Bucholtz and Hall, 2005: 594),

δ) την αρχή της συσχέτισης (*the relationality principle*), σύμφωνα με την οποία «οι ταυτότητες είναι διυποκειμενικά κατασκευασμένες μέσω πολλών συμπληρωματικών και επικαλυπτόμενων σχέσεων, όπως για παράδειγμα ομοιότητα/ διαφορά, γνησιότητα/ πλαστότητα, νομιμοποίηση/απονομιμοποίηση» (Bucholtz and Hall, 2005: 598) και τέλος

ε) την αρχή της μερικότητας (*the partialness principle*), κατά την οποία «οποιαδήποτε μορφή ταυτότητας μπορεί να είναι εν μέρει επιδιωκόμενη, περισσότερο ή λιγότερο συνειδητή, να είναι ένα αποτέλεσμα διαπραγμάτευσης και αντιπαράθεσης, να είναι ίσως αποτέλεσμα αναπαράστασης άλλων ατόμων και εν μέρει το αποτέλεσμα μιας ευρύτερης ιδεολογικής διαδικασίας που μπορεί να είναι σχετικό με την αλληλεπίδραση» (Bucholtz and Hall, 2005: 606).

Συνεπώς η ταυτότητα ενός ατόμου δημιουργείται με συνεχή αλληλεπίδραση με άλλα άτομα, και συνεχώς διαμορφώνεται και μεταβάλλεται αποκτώντας κοινωνική σημασία (Bucholtz and Hall 2005: 608). Το συγκεκριμένο μοντέλο εφαρμόστηκε με επιτυχία στη μελέτη ταυτοτήτων των λογοτεχνικών ηρώων, όπως διαμορφώνεται στη γλώσσα των διαλόγων των αντίστοιχων κειμένων, και αναδιατυπώνεται κατά τη μετάφραση, ενώ αποδείχτηκε πως η μετάβαση από τη Γ1 στη Γ2 κατά τη διαδικασία της μετάφρασης οδηγεί σε διαμόρφωση μιας άλλης διαφορετικής από του κειμένου-πηγής ταυτότητας (Fernandez 2018: 70). Η μετάφραση είναι ένας τομέας όπου οι προαναφερθείσες αρχές μπορούν να καθορίσουν τον σχηματισμό της ταυτότητας των ηρώων μέσα σε ένα έργο, ενώ παράλληλα βοηθά στην ανάλυση των επιλογών που έχουν μεγαλύτερη σημασία για τον μεταφραστή ως προς τον ανασχηματισμό των δυναμικών σε διαφορετικές εκδοχές του ίδιου έργου (Pollali and Sidiropoulou 2021: 98).

2.2. Γλωσσολογικές και μεταφραστικές προσεγγίσεις στην έννοια της κοινωνικής τάξης

2.2.1 Η έννοια της κοινωνικής τάξης

Ο Crompton ερμηνεύει τις κοινωνικές τάξεις ως «κοινωνικές δυνάμεις» που έχουν αντίκτυπο στην ιστορική εξέλιξη. Επίσης, ως μια ακόμη έννοια της κοινωνικής τάξης μπορεί να θεωρηθεί ο διαχωρισμός των ατόμων σε άνισα αμειβόμενες κοινωνικές ομάδες (Crompton 1989: 567). Σύμφωνα με τον Ρώσο κοινωνιογλωσσολόγο Καρασικ, «η γλωσσολογική έρευνα της κοινωνικής τάξης συνίσταται στη μελέτη των αρχών του κοινωνικού συστήματος κωδικοποιημένων στις δομές της εθνικής γλώσσας» (Καρασικ

2002: 5). Μέσα σε εθνικές γλώσσες εκφράζονται οι πολιτισμικές διαφορές στις κοινωνικές διακρίσεις και ιεραρχίες (Мирошниченко 2019: 4).

Όσον αφορά στη χρήση της γλώσσας στο πλαίσιο της κοινωνικής τάξης, οι Brown και Levinson (1978: 245) κάνουν αναφορά στα γραμματικά και πραγματολογικά στοιχεία, όπως το σύστημα αντωνυμιών (pronominal systems) και τύπων ευγένειας, επισημαίνοντας τη σύνδεση μεταξύ της χρήσης του δεύτερου πληθυντικού προσώπου και της αρνητικής ευγένειας (negative impoliteness) από τα άτομα που βρίσκονται στην ανώτερη κοινωνική κλίμακα και απεναντίας της χρήσης του δεύτερου ενικού προσώπου και της θετικής ευγένειας (positive politeness) από τα άτομα κατώτερης κοινωνικής τάξης. Τα μέλη της ανώτερης τάξης τείνουν να χρησιμοποιούν τον φορμαλιστικό τρόπο επικοινωνίας, που δημιουργεί απόσταση μεταξύ των ομιλούντων. Αντίθετα, η κατώτερη τάξη συνήθως προβάλλει έναν πιο ανεπίσημο τρόπο επικοινωνίας. Σύμφωνα με τον Friedrich (1972), όπως αναφέρεται στους Brown και Levinson (1978: 245), αυτός ο ασύμμετρος (asymmetrical) τρόπος χρήσης της γλώσσας έλαβε χώρα στην Ρωσία του 19^{ου} αιώνα, όπου οι κοινωνικές ανισότητες και οι διαχωρισμοί μεταξύ των τάξεων φαίνεται να επηρεάζουν αρκετά τη γλώσσα αλλά και τον τρόπο επικοινωνίας των ατόμων μεταξύ τους.

Σε μια δεύτερη προσέγγιση αναφορικά με την έννοια της κοινωνικής τάξης, είναι άξια σχολιασμού η άποψη των Hofstede, Hofstede and Minkov (2010: 46), οι οποίοι επισημαίνουν πως η κάθε τάξη διαφέρει ως προς τα προτερήματα και τις ευκαιρίες που έχει στην κοινωνία. Ένα από τα προνόμια των κοινωνικών τάξεων είναι και η εκπαίδευση, καθώς με την πρόσβαση στην ανώτατη εκπαίδευση ένα άτομο αυτομάτως κατατάσσεται στη μεσαία τάξη. Η ανάδειξη αυτού του προνομίου για τις κοινωνικές τάξεις υπογραμμίζει πως η εκπαίδευση μπορεί να λειτουργεί ως μέσο ενίσχυσης των κοινωνικών ανισοτήτων ή ως μέσο προαγωγής της ισότητας, ανάλογα με τον βαθμό πρόσβασης που έχουν οι διάφορες κοινωνικές ομάδες.

2.2.2 Κοινωνική τάξη στη Ρωσία του 19ου αιώνα

Στην τσαρική Ρωσία του 19^{ου} αιώνα, οι κοινωνικές τάξεις χαρακτηρίζονταν από έντονη ιεραρχία και ανισότητα (Llewellyn: 2018). Οι βασικές κοινωνικές τάξεις περιλάμβαναν την αριστοκρατία, τη μεσαία τάξη και τους χωρικούς. Όσον αφορά στην αριστοκρατία, μπορούμε να πούμε πως την αποτελούσαν άτομα που ζούσαν μια αρκετά άνετη ζωή απομονωμένοι από τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα. Σε εκείνους

απονέμονταν τίτλοι ευγενείας καθώς και μεγάλα κτήματα γης (Llewellyn: 2018). Στη συνέχεια, η μεσαία τάξη περιλάμβανε άτομα που δούλευαν τόσο στον δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα, όπως για παράδειγμα γιατροί και δικηγόροι. Η βιομηχανική ανάπτυξη του 1890 συνέβαλε στην επέκταση της συγκεκριμένης κοινωνικής τάξης με την εμφάνιση αρκετών επιχειρηματιών (Llewellyn: 2018). Τέλος, οι χωρικοί αποτελούσαν ένα μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού που εργάζονταν στα αγροκτήματα. Η πλειοψηφία της συγκεκριμένης κοινωνικής τάξης ήταν φτωχοί άνθρωποι που εξαρτόνταν από τη γη για την επιβίωσή τους.

Αναφορικά με την ανώτερη κοινωνική τάξη της αριστοκρατίας, όπως σχολιάζει η Julia Disson (2008: 174), πριν τις μεταρρυθμίσεις του Πέτρου του Α', το καθεστώς αυτό στη Ρωσία ήταν περισσότερο βασισμένο σε παραδοσιακά κριτήρια, συμπεριλαμβανομένης της αρχαιότητας της ευγένειας της οικογένειας. Η κατάταξη στην αριστοκρατία εξαρτόταν σε μεγάλο βαθμό από τη γέννηση και την κληρονομιά. Αυτό σήμαινε ότι οικογένειες που ήταν ευγενείς για πολλές γενιές θεωρούνταν πιο υψηλής κατηγορίας στην κοινωνική ιεραρχία. Όμως, μετά το 1722 ο αυτοκράτορας Πέτρος εισήγαγε ένα νέο σύστημα κατάταξης, τον επονομαζόμενο «Табель о рангах» («Πίνακα Βαθμών») με σκοπό την ισοτιμία στους πολιτικούς και στρατιωτικούς βαθμούς, ενώ επίσης αποσκοπούσε στην απονομή τίτλων ευγένειας στα κατώτερα λαϊκά στρώματα σύμφωνα με τις επιδόσεις που διέθετε κανείς και όχι την καταγωγή του (Bushkovitch 2012: 106). Κατά συνέπεια, σύμφωνα με τον Becker (2004: 24) και την Dubina (2008: 80), αυτό έδινε τη δυνατότητα ένωσης ατόμων από διάφορες κοινωνικές τάξεις οικονομικών εισοδημάτων αλλά και διαφορετικού υπόβαθρου, καθώς έτσι είχαν την ευκαιρία για ανέλιξη ανεξαρτήτως της κοινωνικής τάξης από την οποία προέρχονταν. Ο «Πίνακας Βαθμών» αποτελούνταν από δεκατέσσερα επίπεδα, όπου οι θέσεις και οι τίτλοι ήταν συνδεδεμένοι με τον βαθμό των ατόμων (Hassell 1970: 284). Η κοινωνική κλίμακα και ο τίτλος που κατείχαν τα άτομα στην κοινωνία είχαν μεγάλη αξία και θεωρούνταν σύμβολα υψηλού κύρους (Hassell 1970: 290). Το σύστημα του «Πίνακα Βαθμών» υπήρχε με μικρές τροποποιήσεις μέχρι το 1917 (Bushkovitch 2012: 106).

Στην πατριαρχική Ρωσική κοινωνία η ηλικία ήταν ο πιο σημαντικός λόγος υποταγής. Τα μικρά παιδιά για παράδειγμα, πριν την σχολική ηλικία απευθύνονταν στους γονείς τους στον ενικό (ty), ενώ κατά την εφηβεία τους απευθύνονταν με μεγαλύτερη επισημότητα (vy) (Friedrich 1972: 284). Εκτός της ηλικίας όμως, σε κάθε οικογένεια ο σύζυγος ή η σύζυγος που γνώριζε πως βρίσκεται σε θέση ισχύος

συνήθιζε να απευθύνεται σε όλα τα μέλη στον ενικό (ty), όμως όλοι οι υπόλοιποι απαντούσαν στον πληθυντικό αριθμό (vy) εκτός του/της συζύγου (Friedrich 1972: 283). Επιπλέον, ο Friedrich (1972: 284) επισημαίνει πως την κοινωνική ανισότητα όριζε η κοινωνική τάξη, με τα μορφωμένα ή υψηλής κοινωνικής ή στρατιωτικής θέσης άτομα να εισέρχονται απευθείας στον ασύμμετρο τρόπο επικοινωνίας με όσους φαινόταν να ανήκουν σε χαμηλότερη από εκείνους κοινωνική θέση. Αυτό αντικατοπτρίζει την επίδραση της κοινωνικής ιεραρχίας στη γλώσσα και τον τρόπο επικοινωνίας.

Σύμφωνα με τους γλωσσολόγους, στην κλασική ρωσική λογοτεχνία, η οποία περιγράφει τη ρωσική κοινωνία του 19^{ου} αι, υπάρχουν οι κάτωθι γλωσσικοί δείκτες που μεταφέρουν πληροφορίες για την κοινωνική θέση του ήρωα:

- Μη-λεκτικοί: εξωτερική εμφάνιση (π.χ. ο εύσωμος σωματότυπος ήταν δείκτης υψηλής κοινωνικής θέσης και το αντίθετο – πβλ. το διήγημα του Α. Τσέχοφ «Толстый и тонкий» (Χοντρός και Λεπτός) (Титаренко 2013, 594)), οσμές, φαγητό και ποτό, χειρονομίες και «γλώσσα του σώματος» ως δείκτες συμμετρικών ή ασύμμετρων κοινωνικών θέσεων, προσωπικά αντικείμενα και κατοικίες, κατοικίδια, μεταφορικά μέσα, υπηρέτες, ρούχα, μη-λεκτική συμπεριφορά κ.λπ. (Титаренко 2015, 104).
- Λεκτικοί: προσφωνήσεις και τίτλοι, προσωπικές αντωνυμίες, κύρια ονόματα, τρόποι λεκτικής επικοινωνίας, χρήση ασύμμετρων λεκτικών μέσων, επιθετικά λεκτικά μέσα, τρόποι ευγένειας και αγένειας, τρόποι αυτοπαρουσίασης κ.λπ. (Титаренко 2013, 595–596).

2.2.3 Ο ρόλος της εκπαίδευσης στην αριστοκρατία του 19ου αιώνα

Αναφορικά με το κομμάτι της δημόσιας εκπαίδευσης στη Ρωσία, χρειάζεται να αναφέρουμε πως για τα άτομα της ανώτερης κοινωνικής τάξης οι ευγενείς έδειχναν ιδιαίτερη προτίμηση στην κατ' οίκον εκπαίδευση από δασκάλους κυρίως άλλων εθνικοτήτων, Disson (2008: 175). Όπως σχολιάζει ο Vydra (2021: 258), η κατ' οίκον εκπαίδευση των παιδιών στις αριστοκρατικές οικογένειες λάμβανε χώρα από την ηλικία των έξι ετών και ήταν συστηματική και κοσμοπολίτικη. Τόσο για τα αγόρια όσο και για τα κορίτσια, η εκμάθηση δύο ή τριών ξένων γλωσσών ήταν απαραίτητη και αποτελούσε αναπόσπαστο κομμάτι της διδακτέας ύλης. Την εκμάθηση των γλωσσών αναλάμβαναν οι δάσκαλοι, που ήταν κυρίως ξένοι, όμως και η επαφή με

χώρες του εξωτερικού εξαιτίας των συχνών επισκέψεων των μαθητών σε αυτές, προσέφερε πρακτική εμπειρία και ενίσχυε τις γλωσσικές τους δεξιότητες. Στην ηλικία των επτά ετών οι νταντάδες αντικαθίστανται από τις γκουβερνάντες και τις δασκάλες. Στην εκπαίδευση των παιδιών συμπεριλαμβάνονταν οι ανθρωπιστικές επιστήμες, η λογοτεχνία, η παγκόσμια και Ρωσική ιστορία, η γεωγραφία και οι φυσικές επιστήμες μεταξύ άλλων. Τα αγόρια ασχολούνταν κυρίως με την ξιφασκία, ενώ τα κορίτσια με τη μουσική (Vydra 2021: 243). Ωστόσο, εκτός των δασκάλων συνεισέφεραν αρκετά και οι γονείς στην εκπαίδευση των παιδιών τους όντας εμφανώς επηρεασμένοι από τις απόψεις των J. J. Rousseau και Nikolai Karamzin περί μητρικής αγάπης και φροντίδας των παιδιών στην νεαρή ηλικία (Vydra 2021: 252).

2.2.4 Η αποτύπωση της κοινωνικής ιεραρχίας από τον Φ. Ντοστογιέφσκι στο διήγημα

Ο Φιόντορ Ντοστογιέφσκι μέσα από το διήγημά του, μεταξύ άλλων θεμάτων, επισημαίνει σε πολλά σημεία τη μεγάλη κοινωνική διαφορά που υπάρχει μεταξύ όλων των παρευρισκόμενων σε αυτή την παιδική γιορτή, τόσο των ενηλίκων όσο και των μικρών παιδιών. Η κοινωνική αυτή διαφορά είναι διακριτή όχι μόνο μέσω των συμβάντων που εξιστορούνται, αλλά και μέσω του τρόπου που επικοινωνούν οι πρωταγωνιστές μεταξύ τους. Στην αρχή του διηγήματος ο συγγραφέας σχολιάζει έναν από τους παρευρισκόμενους στη γιορτή, ο οποίος ήταν περιθωριοποιημένος από τους υπόλοιπους θαμώνες, καθώς φαινόταν πως προέρχεται από την επαρχία και αυτό είχε ως αποτέλεσμα να θεωρείται κοινωνικά κατώτερος από εκείνους. Επίσης, σχολιάζει το γεγονός πως ακόμα και ο ίδιος ο οικοδεσπότης τον είχε προσκαλέσει στην συγκεκριμένη γιορτή από υποχρέωση και μόνο (Достоевский 1972: 95-96). Αντιθέτως, την ίδια στιγμή ο συγγραφέας περιγράφει με γλαφυρότητα την πιο «σημαντική προσωπικότητα» - δηλαδή το άτομο με την υψηλότερη κοινωνική θέση - σε αυτή τη συνάθροιση, τον Γιουλιάν Μαστάκοβιτς. Παρατηρούμε πως από όλους τους χαρακτήρες που αναφέρονται εκείνος είναι ο μόνος που κατονομάζεται με το κύριο όνομα από τον συγγραφέα. Ως άνθρωπος σημαντικός σε αυτή τη γιορτή παρατηρείται να λαμβάνει συνεχώς κομπλιμέντα από τους οικοδεσπότες, οι οποίοι όχι μόνο τον κολάκευαν σε εξαιρετικά μεγάλο βαθμό, αλλά επίσης αναφέρεται πως αντί να πηγαίνουν εκείνον να γνωρίσει τους υπόλοιπους προσκεκλημένους έφερναν τους προσκεκλημένους σε αυτόν. Εκτός από τον Γιουλιάν Μαστάκοβιτς και τους

υπόλοιπους θαμώνες, η έντονη αποτύπωση της κοινωνικής τάξης σε αυτή την γιορτή φαίνεται και μεταξύ των μικρών παιδιών που συμμετέχουν στη γιορτή. Μεταξύ των παιδιών, πρώτο στην κλίμακα βρίσκεται ένα μικρό κοριτσάκι το οποίο δεν αναφέρεται με το όνομά του αλλά με την ιδιότητα που έχει αποκτήσει ως «το κορίτσι με την προίκα των διακοσίων χιλιάδων ρουβλιών» (Достоевский 1972: 96). Έτσι, λοιπόν, αποκτά και το ακριβότερο δώρο από όλα τα παιδιά που βρίσκονται σε αυτή την γιορτή - μια πολύ ακριβή κούκλα. Όπως αναφέρει και ο Ντοστογιέφσκι, τα δώρα των παιδιών κατέβαιναν σε κατηγορία ανάλογα με την κοινωνική τάξη που είχαν οι γονείς τους. Στο τέλος, το πιο φτωχό αγοράκι που ήταν ο γιος της γκουβερνάντας έλαβε και το πιο φτηνό δώρο που συμβολίζει την χαμηλή κοινωνική του θέση. Μέσα στο διήγημα ο συγγραφέας σχολιάζει την άθλια κατάσταση στην οποία βρίσκεται μιλώντας για τα πολύ φθηνά ρούχα του και αναφέροντας μάλιστα πως έφαγε μέχρι και ξύλο από ένα παιδί (στην προσπάθειά του να συμπεριληφθεί στο παιχνίδι), όμως δεν τόλμησε να κλάψει γνωρίζοντας την κατάσταση στην οποία βρισκόταν. Ακόμα και η μητέρα του, η γκουβερνάντα, τον προστάζει να μην ενοχλεί τα άλλα παιδιά στο παιχνίδι τους. Στη συνέχεια, ο Γιουλιάν Μαστάκοβιτς στην προσπάθειά του να προσεγγίσει το πλούσιο κοριτσάκι φαίνεται να τον αντιμετωπίζει με θυμό και αγένεια και επιδιώκει μέχρι και να τον χτυπήσει. Στο τέλος, ο οικοδεσπότης καλοπιάνει τον Γιουλιάν Μαστάκοβιτς στην προσπάθειά του να εξασφαλίσει μια θέση σε κάποιο εκπαιδευτικό ίδρυμα για το μικρό αγόρι, αλλά εκείνος αρνείται να τον βοηθήσει ισχυριζόμενος πως υπάρχουν άλλα άτομα με περισσότερα δικαιώματα από εκείνο. Με άλλα λόγια, φαίνεται η έντονη απροθυμία του να τον βοηθήσει εκμεταλλευόμενος το προτέρημα της κοινωνικής του θέσης που του το επιτρέπει.

Εκτός όμως της ευρύτερης εικόνας που έχουν οι ήρωες στο διήγημα, η διαφορετική κοινωνική τους τάξη είναι πρόδηλη και από τον τρόπο που επικοινωνούν μεταξύ τους. Για παράδειγμα, σχετικά με την επικοινωνία μεταξύ του Γιουλιάν Μαστάκοβιτς και των υπόλοιπων ηρώων του διηγήματος παρατηρείται μια εναλλαγή μεταξύ του β' πληθυντικού προσώπου, που κατά κύριο λόγο χρησιμοποιεί όταν απευθύνεται στο μικρό κοριτσάκι και στον οικοδεσπότη προφανώς γιατί θέλει να γίνει αρεστός και να αποπνεύσει σεβασμό, εν αντιθέσει με το μικρό αγοράκι, τον γιο την κουβερνάντας, που εκτός του ότι επιλέγει τη συστηματική χρήση του β' ενικού προσώπου, καταφεύγει τόσο στη λεκτική όσο και στη σωματική χρήση βία προφανώς γιατί το θεωρεί κοινωνικά κατώτερο του (Достоевский 1972: 98-99).

2.2.5 Αποτύπωση της κοινωνικής τάξης στις Ελληνικές και Αγγλικές μεταφράσεις του διηγήματος

Το παρόν διήγημα του Ντοστογιέφσκι από το 1848 έχει μεταφραστεί αρκετές φορές τόσο στην ελληνική όσο και στην αγγλική γλώσσα. Ωστόσο, η κάθε μετάφραση πολλές φορές προσεγγίζει διαφορετικά την απόδοση του πρωτότυπου κειμένου καθώς σύμφωνα με τις Pollali και Sidiropoulou (2021: 99), δε μεταφράζουν όλοι οι μεταφραστές με τον ίδιο τρόπο και οι αναγνώστες είναι σε θέση να καταλάβουν εύκολα τα συμφραζόμενα και τους υπαινιγμούς που προκύπτουν από το κείμενο που διαβάζουν, δίνοντας μάλιστα ενδιαφέρουσες απόψεις σχετικά με τις προτεινόμενες εκδοχές μετάφρασης.

Οι κύριες πολιτισμικές διαφορές σύμφωνα με τις οποίες επηρεάζονται όλες τις κοινωνίες, όπως αναφέρει ο Hofstede (1980: 178), είναι οι εξής: 1) δείκτης απόστασης ισχύος (power distance), 2) αποφυγή αβεβαιότητας (uncertainty avoidance), 3) ατομικισμός και συλλογικότητα (individualism- collectivism) και διάσταση αρρενωπότητας σε σχέση με τη θηλυκότητα (masculinity-femininity). Σύμφωνα με τον Hofstede (1980:77, 122, 158, 189), την ελληνική κοινωνία χαρακτηρίζει ο δείκτης υψηλής απόστασης ισχύος μεταξύ των μελών της, καθώς στην κλίμακα κοινωνικής διακύμανσης εξουσίας κατέχει την εξηκοστή θέση, με την υψηλότερη καταγεγραμμένη θέση είναι η ενενηκοστή και τη χαμηλότερη να είναι η ενδέκατη.

Οι μελέτες των ελληνικών μεταφράσεων των μυθιστορημάτων του Ντοστογιέφσκι που έχουν γίνει πρόσφατα (Литинская 2015, 2018) έχουν δείξει υψηλό βαθμό ισοδυναμίας μεταφρασμάτων με το πρωτότυπο κείμενο σχετικά με την κοινωνική ταυτότητα των ηρώων που σχετίζεται με την παρόμοια απόσταση εξουσίας στις δυο κοινωνίας. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνάς μας η απόσταση εξουσίας αποτυπώνεται στις ελληνικές μεταφράσεις, σε διαφορετικό βαθμό. Για παράδειγμα, όπως και στο ρωσικό πρωτότυπο κείμενο έτσι και στις μεταφράσεις των Μπακοπούλου (2003) και Αργυροπούλου (2005), ο Γιουλιάν Μαστάκοβιτς απευθύνεται στην μικρή κοπέλα στον πληθυντικό αριθμό, όπως και στον οικοδεσπότη, εν αντιθέσει με το μικρό αγοράκι που του μιλάει στον ενικό με επιθετικό και άσχημο τρόπο θεωρώντας τον κατώτερό του, ενώ στις υπόλοιπες μεταφράσεις των Βελλιανίτη (1886), Σημηριώτη (1989) και Κουσούνελου (2022), η χρήση του β' πληθυντικού προσώπου χρησιμοποιείται μόνο ως προς τον οικοδεσπότη ενώ στη μικρή κοπέλα και στο αγοράκι ο πρωταγωνιστής μιλάει στο β' ενικό πρόσωπο χαρακτηρίζοντας έτσι την υπεροχή της θέσης του σε σχέση με εκείνη των μικρών παιδιών.

Είναι σημαντικό να αναφέρουμε πως η ύπαρξη αυτής της κοινωνικής ισχύος στην ελληνική κοινωνία δείχνει πως τα ισχυρά άτομα προσπαθούν να φαίνονται όσο το δυνατόν πιο ισχυρά. Δεν υπάρχει δηλαδή, τόσο ερωτηματική στάση έναντι της αρχής, και οι άνθρωποι που κατέχουν εξουσία όχι μόνο δεν αφήνουν περιθώρια ως προς την αμφισβήτησή της, αλλά ταυτόχρονα προσπαθούν να την ενισχύσουν.

Σε αυτό το σημείο, μπορούμε να παραθέσουμε άλλο ένα παράδειγμα από τις ελληνικές μεταφράσεις, το οποίο επιβεβαιώνει την προαναφερόμενη θεωρία. Στην περιγραφή του πρωταγωνιστή Γιουλιάν Μαστάκοβιτς παρατηρείται πως οι μεταφραστές δεν ακολουθούν την ίδια πορεία μετάφρασης αποδίδοντάς του μια μεγάλη ποικιλία χαρακτηρισμών που αποσκοπούν στην εξ αρχής υπεροχή του στο διήγημα. Βλέπουμε για παράδειγμα πως στην μετάφραση της Αργυροπούλου (2006) ο πρωταγωνιστής παρουσιάζεται ως «το Πρόσωπο», στην μετάφραση της Κουσούνελου (2022) ως «σημαντική προσωπικότητα», ενώ μάλιστα στο κείμενο του Σημηριώτη (1989) χαρακτηρίζεται και ως «αξιωματούχος» παρ' όλο που αυτός ο χαρακτηρισμός δεν υπάρχει στο πρωτότυπο κείμενο. Έτσι λοιπόν, γίνεται κατανοητό από την αρχή ότι μιλάμε για ένα σημαντικό άτομο, με εξουσία. Αντιθέτως στις αγγλικές μεταφράσεις των Garnett (1918) και Seltzer (1917), ο Γιουλιαν Μαστάκοβιτς αναφέρεται μόνο με την λέξη «personage». Τα συγκεκριμένα παραδείγματα από τα αποτελέσματα της έρευνάς μας επιβεβαιώνουν τη θεωρία της Ting-Toomey (2005), ότι οι άνθρωποι που προέρχονται από κοινωνίες όπου υπάρχει μεγάλη κοινωνική απόσταση, συνηθίζουν να δείχνουν μεγαλύτερο σεβασμό στα άτομα που βρίσκονται ψηλά στην κοινωνική κλίμακα και κατά κύριο λόγο οι ανισότητες μεταξύ των ανθρώπων είναι αναμενόμενες. Αυτό αποτελεί μια ακόμη τεκμηρίωση του γεγονότος ότι η αγγλική και η ελληνική κοινωνία δεν βρίσκονται στον ίδιο βαθμό σύγκρισης, καθώς στην κλίμακα κοινωνικής διακύμανσης εξουσίας του Hofstede (2013: 105), η πρώτη βρίσκεται πιο χαμηλά, στην τριακοστή πέμπτη θέση, σε σχέση με τη δεύτερη που βρίσκεται στην εξηκοστή. Ο χαρακτηρισμός ως «personage» του Γιουλιάν Μαστάκοβιτς σε συνδυασμό με το γεγονός ότι στην αγγλική γλώσσα δεν υπάρχει διαφορά αναφορικά με την χρήση προσώπων στον ενικό και στον πληθυντικό αριθμό, έχει ως αποτέλεσμα να μην μπορούμε να καταλάβουμε με ποιον τρόπο ο Γιουλιάν Μαστάκοβιτς απευθύνεται στους συνομιλητές του. Ως εκ τούτου, φαίνεται να υπάρχει δυσκολία στην απόδοση της κοινωνικής ανισότητας που προκύπτει από τη χρήση προσώπων και τύπων ευγένειας. Επιπρόσθετα, ακόμα και στον σχολιασμό της κοινωνικής τάξης μεταξύ των μικρών παιδιών, λόγω των όσων σχολιάστηκαν

προηγουμένως αναφορικά με τις διακυμάνσεις εξουσίας, παρατηρούνται διαφορές μεταξύ των ελληνικών και αγγλικών μεταφράσεων. Στις ελληνικές μεταφράσεις, για παράδειγμα, επιλέγονται γλωσσικά στοιχεία που κάνουν την κοινωνική διαφορά πιο έντονη σε σύγκριση με τις αγγλικές μεταφράσεις, οι οποίες αποδίδουν την κοινωνική διαφορά με πιο ήπιο τρόπο.

2.3. Γλωσσολογικές και μεταφραστικές προσεγγίσεις στην έννοια του φύλου

2.3.1 Η έννοια του φύλου

Όπως σχολιάζει η Ann Oakley (1972), η έννοια του φύλου από τη μια πλευρά αφορά τη σχέση και την αλληλεπίδραση μεταξύ των ατόμων στο πλαίσιο της κοινωνίας, ενώ από την άλλη πλευρά σχετίζεται με τον βιολογικό διαχωρισμό μεταξύ ανδρών και γυναικών. Όσον αφορά στην κοινωνική έννοια του φύλου, παρατηρείται πως οι άνθρωποι, οι κοινωνικές ομάδες αλλά και η κοινωνία ως σύνολο τείνουν να απονέμουν στα άτομα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και αξίες κυρίως βάσει του φύλου τους. Ωστόσο, αυτό φαίνεται πως διαφοροποιείται σε κάθε κοινωνία και κουλτούρα σε κάθε συγκεκριμένη ιστορική εποχή (Blackstone 2003: 335). Σύμφωνα με τις παραδοσιακές αντιλήψεις που κυριαρχούν για τον ρόλο του φύλου, η γυναίκα είθισται να φροντίζει αποκλειστικά την οικογένειά της και το σπιτικό της, σε αντίθεση με τον άντρα ο οποίος έχει τον ρόλο του «αρχηγού» της οικογένειας εξασφαλίζοντάς την οικονομικά, ενώ ταυτόχρονα εκείνος λαμβάνει τις σημαντικές αποφάσεις για το σπίτι (Blackstone 2003: 337). Οι διαφορές μεταξύ των φύλων έχουν εξελιχθεί δυναμικά τη σύγχρονη εποχή, επηρεαζόμενες από κοινωνικούς, πολιτικούς, οικονομικούς και πολιτιστικούς παράγοντες. Οι αλλαγές αυτές διαφέρουν ανάλογα με την κοινωνία, την εποχή και τον τομέα της ζωής που εξετάζεται.

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρουν οι Costa, Terracciano και McCrae (2001: 323), ως φυλετικοί ρόλοι θεωρούνται οι κοινωνικές προσδοκίες και τα πρότυπα συμπεριφοράς που αναμένονται από τους άνδρες και τις γυναίκες σε μια συγκεκριμένη κοινωνία. Αυτοί οι ρόλοι καθορίζουν ποιες συμπεριφορές θεωρούνται κατάλληλες για κάθε φύλο. Συχνά, οι συγκεκριμένοι ρόλοι αρχίζουν να ενσωματώνονται στην κοινωνία και στις ατομικές ταυτότητες από πολύ νωρίς στη ζωή, όπου τα παιδιά αρχίζουν να μαθαίνουν τις κοινωνικές προσδοκίες που σχετίζονται με το φύλο τους. Πολλοί θεωρητικοί της κοινωνικής ψυχολογίας υποστηρίζουν πως υπάρχουν άμεσες αιτίες για τις διαφορές μεταξύ των φύλων. Η

θεωρία των κοινωνικών ρόλων σύμφωνα με τον Eagly (1987), εξηγεί πως οι διαφορές των δύο φύλων απορρέουν από την υιοθέτηση των καθορισμένων γι' αυτών ρόλων ως προς το ποια είθισται να είναι η «σωστή» κοινωνική συμπεριφορά ανδρών και γυναικών. Βάσει αυτής της θεωρίας, οι άντρες εκ φύσεως υπερτερούσαν των γυναικών καθώς φαίνεται να είναι περισσότερο δυναμικοί και επιθετικοί, με αποτέλεσμα την ανέκαθεν από αυτούς διεκδίκηση ηγετικών ρόλων καθώς και την ταυτόχρονη κατοχύρωση του ρόλου του «κυνηγού». Από την άλλη πλευρά, οι γυναίκες ως λιγότερο δυναμικές και επιθετικές από τους άντρες, περιορίζονταν περισσότερο σε ρόλους που λάμβαναν χώρα στο σπίτι και σχετίζονταν με την ανατροφή των παιδιών. Επιπρόσθετα, δεδομένου του γεγονότος ότι θεωρούνταν κοινωνικά κατώτερες και χωρίς τη δυνατότητα κυριαρχίας σε σχέση με τους άντρες, ήταν πιο πιθανό να υποστούν περισσότερες αποτυχίες και καταπιέσεις ήδη από τα πρώιμα στάδια της ζωής τους, νιώθοντας πολύ έντονα ότι δεν έχουν κανένα έλεγχο και επιρροή σε αυτή (Linz and Semykina 2005: 14). Όπως σχολιάζει ο Murphy (2004: 41), αν θα μπορούσε να δοθεί ένας ορισμός αναφορικά με το τι είναι συνυφασμένη η αρρενωπότητα (masculinity), αυτός θα μπορούσε να είναι ο εξής: υπό το πρίσμα του πατριαρχικού συστήματος οι πολιτιστικές νόρμες αναφορικά με την ταυτότητα του άντρα αφορούν κυρίως τη δύναμη, το κύρος, τα προνόμια που λαμβάνει και τέλος τα δικαιώματα που τον ορίζουν ως ανώτερο των γυναικών. Επιπρόσθετα, οι άντρες είναι αυτοί που ορίζουν την ταυτότητα τόσο τη δική τους όσο και των γυναικών, αφού βάσει ορισμού ως ταυτότητα (human identity) νοείται η ταυτότητα του άντρα. Εν συνεχεία, ο Murphy (2004: 42) καταλήγει στο γεγονός ότι η «σεξουαλική επιθετικότητα των ανδρών» είναι κάτι το οποίο οι άνδρες το μαθαίνουν μέσα στην κοινωνία και με αυτό τον τρόπο ουσιαστικά είναι σε θέση να δείξουν την ανωτερότητά τους.

Άξιο σχολιασμού είναι το γεγονός ότι ο Hofstede (1998), όπως επισημαίνει και σε άλλο άρθρο του (2011: 12), αναφέρει πως ως αρρενωπή και θηλυκή κοινωνία (masculinity- femininity) χαρακτηρίζεται η κοινωνία που αναθέτει και κατανέμει αξίες, καθήκοντα και προσδοκίες στα άτομα βάσει του φύλου της. Η κατανομή αυτών των αξιών μεταξύ των φύλων είναι ένα ζήτημα που αφορά τον τρόπο με τον οποίο η κοινωνία αντιλαμβάνεται, διαμορφώνει και αντιμετωπίζει τους άνδρες και τις γυναίκες. Επιπρόσθετα, αναφέρει πως στις κοινωνίες που χαρακτηρίζονται από την αρρενωπότητα (masculinity), συνήθως υπερτερούν σε αντιλήψεις για τον ρόλο των φύλων οι ιδέες που έχουν να κάνουν με: α) τον θαυμασμό υπέρ του ισχυρού, β) την

αντίληψη πως τα κορίτσια μπορούν να κλαίνε ενώ τα αγόρια όχι, γ) το ότι ο πατέρας μπορεί να αποφασίσει το μέγεθος της οικογένειας και δ) το πως υπάρχει μεγάλη κοινωνική και συναισθηματική διαφοροποίηση μεταξύ των δύο φύλων. Αντιθέτως, στις κοινωνίες που χαρακτηρίζονται από θηλυκότητα (femininity) i) υπερτερεί η συμπόνια του αδύναμου, ii) είναι αποδεκτό το γεγονός ότι τόσο τα αγόρια όσο και τα κορίτσια μπορούν να κλαίνε, iii) οι μητέρες αποφασίζουν το μέγεθος της οικογένειας και iv) υπάρχει μικρή κοινωνική και συναισθηματική διαφοροποίηση μεταξύ των δύο φύλων (Hofstede 2011: 12).

2.3.2 Η έννοια του φύλου και η θέση της γυναίκας στη Ρωσία του 19ου αιώνα

Στη Ρωσία κατά τον 19ο αιώνα ο ρόλος των δύο φύλων εκφραζόταν κυρίως μέσα από τις κοινωνικές προσδοκίες, τις παραδόσεις και τις πεποιθήσεις της εποχής. Αυτό συνεπαγόταν το γεγονός ότι οι ρόλοι ανδρών και γυναικών συνήθιζαν να είναι συχνά στερεοτυπικοί και συνδεδεμένοι με συγκεκριμένες κοινωνικές λειτουργίες. Συγκριτικά με τους άντρες οι γυναίκες είχαν πολύ λιγότερα δικαιώματα και ελευθερίες εκείνη την εποχή. Όπως σχολιάζει η Barrett (2009: 163), οι γυναίκες μη έχοντας την ικανότητα οικονομικής ανεξαρτησίας (σε σχέση πάντα με την εκάστοτε κοινωνική τάξη από την οποία προερχόταν) αναγκαστικά εξαρτόνταν από άλλους, δηλαδή από τον πατέρα και τον σύζυγό τους. Ο γάμος, λοιπόν, για εκείνες θεωρούνταν ως η μόνη λύση και ως εκ τούτου αυτό οδηγούσε στην προσήλωσή τους στον τυπικό, παραδοσιακό ρόλο της συζύγου και μητέρας. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με την Gongol (2007: 5) και Kgyukova (2001: 139), στο Ρωσικό νομικό πλαίσιο κατά το έτος 1836 αναφερόταν χαρακτηριστικά ότι: *«Η γυναίκα είναι υποχρεωμένη να υπακούει, να αγαπάει και να σέβεται απεριόριστα τον άντρα της, ενώ ταυτόχρονα πρέπει να του προσφέρει κάθε είδους ευχαρίστηση και τρυφερότητα ούσα η νοικοκυρά του σπιτιού»* μεταξύ άλλων. Αντίθετα, βάσει νόμου, οι άντρες φαίνεται πως είχαν το δικαίωμα άσκησης σωματικής βίας στις γυναίκες τους υπό την προϋπόθεση να μην τις τραυματίζαν σοβαρά. Η εγκαθίδρυση αυτών των νόμων, συνεχίζει η Gongol (2007: 5), είχαν ως αποτέλεσμα την ενίσχυση των άγραφων νόμων στην κοινωνία σύμφωνα με τους οποίους οι γυναίκες υποτάσσονταν καθ' όλη την διάρκεια της ζωής τους στην κυριαρχία των ανδρών. Εν ολίγοις, αυτού του είδους οι νόμοι όπως αναφέρει ο νομικός Mikhail Filippon το 1861 *«μετέτρεπαν τις γυναίκες σε σκλάβες των ανδρών τους»* (Barrett 2009: 32). Επιπρόσθετα, χρειάζεται να επισημάνουμε πως δικαίωμα διεκδίκησης της

έγγαμης περιουσίας είχαν μόνο οι γυναίκες που προέρχονταν από αριστοκρατικές οικογένειες, ενώ οι γυναίκες κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων μπορούσαν να διεκδικήσουν την προίκα τους αλλά όχι το σπίτι ή οποιοδήποτε άλλο ακίνητο περιουσιακό στοιχείο. Φυσικά, τα κέρδη του άντρα θεωρούνταν αποκλειστικά δικά του και όχι της οικογένειάς του, και σε περίπτωση που η γυναίκα επιχειρούσε να πάρει οτιδήποτε από την περιουσία του κατηγορούνταν ως κλέφτρα (Rosslyn και Tosi 2012: 235). Οι γυναίκες από ανώτερες κοινωνικές τάξεις όσον αφορά στην εκπαίδευση ασχολούνταν με τις τέχνες, τη λογοτεχνία και τις ξένες γλώσσες, προκειμένου να βελτιώσουν την προοπτική του γάμου (Rosslyn και Tosi 2012: 124).

Στην παραδοσιακή Ρωσία του 19ου αιώνα το ζήτημα του γάμου, κυρίως στα ανώτερα κοινωνικά στρώματα, είχε σημαντικές κοινωνικές, οικονομικές, βιολογικές και πολιτικές προεκτάσεις. Θα μπορούσε μάλιστα να θεωρηθεί και ως κίνηση «στρατηγικής» αφού μέσα από τον γάμο περιορίζονταν αρκετά οι κοινωνικές συγκρούσεις και οι φυλετικές εχθρότητες, ενώ ενισχύονταν οι κοινοτικοί δεσμοί μεταξύ των ανθρώπων (Paert 2004: 557). Επίσης, όσον αφορά στη σύναψη γάμου, ο Lovell (2007: 58) επισημαίνει πως οι άντρες αποσκοπούσαν στην εύρεση νύφης η οποία θα προερχόταν από οικογένεια με μεγαλύτερη κοινωνική θέση από τη δική τους και φυσικά θα έπρεπε να είναι ηλικιακά αρκετά μικρότερες από τους εκείνους. Η μεγάλη ηλικιακή διαφορά μεταξύ του ζευγαριού επισημαίνεται και από την Ransel (1978: 266), ενώ η Gongol (2007: 9) σχολιάζει πως αναλογικά η μεσαία ηλικία γάμου για τους άντρες ήταν τα σαράκοστά πρώτα έτη ενώ για τις γυναίκες τα εικοστά τρίτα.

2.3.3 Οι απόψεις του Φ. Ντοστογιέφσκι για τα προβλήματα του φύλου

Στα έργα του Ντοστογιέφσκι, το γυναικείο φύλο φαίνεται να έχει δευτερεύουσα θέση και να βρίσκεται στη σκιά του ανδρικού, ενώ ταυτόχρονα παρουσιάζεται σαν ένα συμπλήρωμά του (Валевич, Рейляну 2016: 21). Έτσι λοιπόν, ο συγγραφέας συχνά απεικονίζει τους άνδρες ήρωές του να κακομεταχειρίζονται και να μην σέβονται τις γυναίκες (Straus 1994: 6). Επίσης, άλλη μια ένδειξη της υποδεέστερης για τον Ντοστογιέφσκι θέση της γυναίκας είναι πως σύμφωνα με την Straus (1994: 2), σε κανέναν από τους τίτλους των μεγάλων έργων του δεν κάνει αναφορά σε κάποιον από τους γυναικείους χαρακτήρες του. Οι γυναικείοι χαρακτήρες δεν έχουν τον πρωταγωνιστικό ρόλο στα έργα του αλλά βοηθητικούς ρόλους που αποσκοπούν στην εξέλιξη της πλοκής στο έργο καθώς και στην ενίσχυση του ανδρικού ρόλου (Nogas

2014: 17). Ένα στοιχείο αναφορικά με τον τρόπο απεικόνισης των γυναικείων ηρώων από τον Ντοστογιέφσκι, ίσως απορρέει από τα προσωπικά βιώματά του κατά τη διάρκεια της ζωής του, αφού όπως αναφέρει η Nina Straus (1994: 5): «η ομολογία του πως ήδη από τα παιδικά του χρόνια τον "στοίχειωνε" το έγκλημα του βιασμού, αποδεικνύει τον ψυχολογικό φόβο αναφορικά με την γυναίκα και το φύλο που κυριαρχούν στο σύνολο της δουλειάς του»⁷. Σύμφωνα με τους μελετητές στο φιλοσοφικό σύστημα του Ντοστογιέφσκι η γυναίκα μπορεί να προκαλέσει στον άντρα δυο αισθήματα: ηδονή ή συμπόνια. Το πρώτο συναίσθημα οδηγεί στην καταστροφή και στην απώλεια της ελευθερίας και των δυο φύλων, ενώ το δεύτερο – στην σωτηρία στο πλαίσιο της χριστιανικής ηθικής (Валевиц, Рейляну 2016: 21).

2.3.4 Η θέση και ο ρόλος της γυναίκας μέσα από το διήγημα του Φ. Ντοστογιέφσκι

Στο παρόν διήγημα, ο υποδεέστερος ρόλος της γυναίκας στη ρωσική κοινωνία γίνεται ευκόλως αντιληπτός. Αρχικά, η μικρή κοπέλα δεν αναφέρεται σε κανένα μέρος του διηγήματος με το πραγματικό της όνομα παρά μόνο με την ιδιότητά της ως «μέλλουσα νύφη» (*δωδυμαзя невеста*) και «το κορίτσι με την προίκα» (*девоцка с приданым*) κάνοντας έτσι εμφανή τη μειωμένη αξία της. Επιπλέον, ο πρωταγωνιστής του έργου φαίνεται πως δε λαμβάνει υπόψιν το νεαρό της ηλικίας του κοριτσιού ούτε το ενδεχόμενο να μη θέλει η ίδια να τον παντρευτεί, παρά μόνο το προσωπικό του συμφέρον και αμέσως καταστρώνει σχέδιο για να το πετύχει. Στην προσπάθειά του αυτή γίνεται ιδιαίτερα διαχυτικός έως και τρομακτικός προς την κοπέλα, την πλησιάζει κάθε φορά όλο και περισσότερο προσπαθώντας μάλιστα να της τσιμπήσει το μάγουλο ή να την φιλήσει πολλακίς στο μέτωπο όταν πια δεν μπορούσε άλλο να κρύψει την συγκίνησή του βλέποντάς την («*взволнованный донельзя...хотел еще один раз поцеловать милую девоцку*»), (Достоевский 1972: 98). Η κοπέλα δεν μπορεί να κάνει κάτι γι' αυτή την άσχημη κατάσταση που βιώνει και ο τρόμος που νιώθει την οδηγεί σε κλάματα. Θα μπορούσαμε μάλιστα σε αυτό το σημείο να ισχυριστούμε πως το μικρό κορίτσι βιώνει μια μορφή σεξουαλικής κακοποίησης από τον άντρα αυτόν, καθώς όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται από τους Modelli, Galvaο, Pratesi (2012: 2), «*οποιαδήποτε πράξη από έναν ενήλικο άντρα σε ένα παιδί, την οποία*

⁷Nina Straus (1994: 5), "Dostoevsky's comments on women ... [and] his confession of being 'haunted' since childhood by the crime of rape, evidences a psychological tremor concerning women and sex that runs through his work as a whole".

το παιδί αυτό δεν μπορεί να καταλάβει ή στην οποία δε συναινεί μπορεί να θεωρηθεί ως σεξουαλική κακοποίηση». Στο τέλος του διηγήματος, ο συγγραφέας αποσιωπά γι' ακόμα μια φορά την έφηβη πλέον κοπέλα που οδηγείται στον γάμο της με τον πρωταγωνιστή παρά τη θέλησή της. Όπως γλαφυρά σχολιάζει ο αφηγητής, «η καλλονή ήταν χλομή και θλιμμένη. Κοιτούσε σαν χαμένη γύρω της [...] τα μάτια της ήταν κόκκινα από πρόσφατα δάκρυα [...]θα έλεγε κανείς, ότι εκλιπαρούσε απερίφραστα για έλεος», (Σημηριώτης 1989). Κανένας, όμως, δεν ήταν σε θέση να τη βοηθήσει καθώς η μοίρα της, όπως φαίνεται, είχε ήδη οριστεί. Εν ολίγοις, πουθενά μέσα στο διήγημα η κοπέλα δεν έχει λόγο και άποψη και γίνεται έρμαιο των επιθυμιών του πρωταγωνιστή, ο οποίος στο τέλος φαίνεται πως κέρδισε το «αντικείμενο» που ήθελε.

2.3.5 Η θέση και ο ρόλος της γυναίκας μέσα από τις ελληνικές και αγγλικές μεταφράσεις

Οι ελληνικές αποδόσεις των γυναικείων μορφών στα έργα του Ντοστογιέφσκι δεν έχουν ακόμα μελετηθεί με εξαίρεση μιας πρόσφατης έρευνας (Βολτσενκο 2022). Τα αποτελέσματα της έρευνάς μας έχουν δείξει πως οι μεταφράσεις του παρόντος διηγήματος στοχεύουν στην παρουσίαση της θέσης της γυναίκας στην Ρωσία του 19^{ου} αιώνα σύμφωνα με το πρωτότυπο του Ντοστογιέφσκι. Η ελληνική γλώσσα γι' ακόμα μια φορά φαίνεται να αποδίδει με μεγαλύτερη ισοδυναμία το ρωσικό κείμενο σε σχέση με την αγγλική, η οποία φαίνεται να είναι περιορισμένη ως προς την ποικιλία απόδοσης ορισμένων εννοιών. Μεταφραστικές διαφορές ωστόσο παρατηρούνται μεταξύ όλων των αποδόσεων. Για παράδειγμα, ενώ ο Ντοστογιέφσκι παρουσιάζει την κοπέλα ως «*невеста*», δηλαδή «*νύφη*», στην μετάφραση του Σημηριώτη χαρακτηρίζεται ως «*αρραβωνιαστικιά*» ενώ σε εκείνη της Garnett ως «*κληρονόμος*» (*heirress*), με αποτέλεσμα να αλλοιώνεται η ιδιότητα που της προσδίδει ο συγγραφέας. Επιπρόσθετα, ο συγγραφέας πολλές φορές επιλέγει να την αναφέρει ως «*милое дитя*», δηλαδή «*γλυκό παιδί*», ωστόσο σε κάποιες μεταφράσεις αναφέρεται ως «*περιστεράκι μου*», «*μικρούλα*», «*γλυκιά μου*» ή ως «*my dear*» παραλείποντας την λέξη «*child*», αλλάζοντας με αυτόν τον τρόπο όχι μόνο τον βαθμό οικειότητας, αλλά και την ουδέτερη ταυτότητα φύλου της ηρωίδας (η λέξη *дитя* είναι ουδέτερου γένους και αναφέρεται σε όλα τα μικρά παιδιά χωρίς διάκριση φύλου) στο πρωτότυπο. Επίσης, μια από τις βασικές διαφορές μεταξύ κείμενου-πηγής και κειμένων-στόχων είναι το γεγονός ότι ο Ντοστογιέφσκι στο πρωτότυπο κείμενό του, στη φράση

«...бросил другой решительный взгляд на будущую невесту... как будто чувствуя себя виноватым, стал подходить к ребенку», προσπαθεί να τονίσει το γεγονός ότι ο Γιουλιάν Μαστάκοβιτς στο πρόσωπο εκείνου του «*μικρού παιδιού*», δηλαδή ατόμου χωρίς διακρίσεις φύλου (στη ρωσική γλώσσα η λέξη *ребенок* είναι αρσενικού γένους και αφορά όλα τα μικρά παιδιά) βλέπει την εικόνα της «*νύφης*». Στις ελληνικές αποδόσεις ωστόσο, αυτή η έντονη αποτύπωση δεν γίνεται τόσο διακριτή. Για παράδειγμα, στις μεταφράσεις του Σημηριώτη (1989), της Αργυροπούλου (2006), της Μπακοπούλου (2003) και της Κουσουνέλου (2003) δε γίνεται αναφορά του «*παιδιού*», όπως στο πρωτότυπο κείμενο, καθώς έχει αντικατασταθεί από λέξεις όπως «*ζευγαράκι*», «*κοριτσάκι*», «*μικρή*» και «*κοπελίτσα*», λέξεις δηλαδή που δεν αποτυπώνουν την εικόνα του μικρού παιδιού καθώς και την ουδέτερη ταυτότητα φύλου.

3. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται τη διερεύνηση του φαινομένου της ταυτότητας των φύλων και της κοινωνικής τάξης βασισμένη στη σύγκριση ελληνικών και αγγλικών μεταφράσεων ως προς το ρωσικό πρωτότυπο κείμενο του διηγήματος του Φ.Μ. Ντοστογιέφσκι «*Елка и свадьба*», (*Το χριστουγεννιάτικο δέντρο και ο γάμος*), συγγραφή του οποίου έγινε το 1848, και στοχεύει στη διερεύνηση μεταφραστικών διαφορών μεταξύ των κειμένων. Το υλικό της έρευνας παράλληλα με το πρωτότυπο ρωσικό κείμενο του διηγήματος αποτελούν οι κάτωθι πέντε ελληνικές μεταφράσεις: του Θεόδωρου Βελλιανίτη (1886) – παρακάτω θα αναφερθεί ως ΚΣ1, του Γεωργίου Σημηριώτη (1989) – παρακάτω θα αναφερθεί ως ΚΣ2, της Ελένης Μπακοπούλου (2003) – παρακάτω θα αναφερθεί ως ΚΣ3, της Σοφίας Αργυροπούλου (2005) – παρακάτω θα αναφερθεί ως ΚΣ4, και της Τζένης Κουσουνέλου (2022) – παρακάτω θα αναφερθεί ως ΚΣ5, όπως και οι και δυο αγγλικές μεταφράσεις: της Constance Garnett (1917) – παρακάτω θα αναφερθεί ως ΚΣ6 και του Thomas Seltzer (1918) – παρακάτω θα αναφερθεί ως ΚΣ7. Βάσει της συγκριτικής ανάλυσης του προαναφερθέντος πρωτογενούς υλικού, εξετάζεται το αν και κατά πόσο επηρεάζουν οι εντοπισμένες μεταφραστικές διαφορές το νόημα που θέλει να επικοινωνήσει ο συγγραφέας μέσα από το πρωτότυπο διήγημά του σχετικά με τη φυλετική και κοινωνική ταυτότητα και εντοπίζονται οι πραγματολογικές αιτίες αυτών των αποκλίσεων στη διαπολιτισμική

διάσταση.

Η ανάλυση του πρωτογενούς υλικού συμπληρώνεται με την έρευνα πάνω σε δευτερογενές υλικό. Σε αυτό το στάδιο βάσει ενός ερωτηματολογίου που απαρτίζεται από συνολικά εννέα ερωτήσεις πάνω σε συγκεκριμένα αποσπάσματα από ελληνικές μεταφράσεις που επιλέχθηκαν από το αρχικό υλικό (βλ. παράρτημα), βασικός στόχος της έρευνας ήταν η εκμείευση πληροφοριών από φυσικούς ομιλητές της ελληνικής γλώσσας, οι οποίοι κλήθηκαν να εντοπίσουν διαφορές, που κατά τη γνώμη τους αποτυπώνουν εμφανέστερα την αντίθεση μεταξύ της κοινωνικής τάξης και της σχέσης των δύο φύλων. Επιπρόσθετα, τους ζητήθηκε να παραθέσουν και να αιτιολογήσουν την προσωπική τους άποψη αναφερόμενοι στα σημεία όπου φαίνεται να είναι πιο έντονη η διαφορά των κοινωνικών φαινομένων που εξετάζονται. Μερικά από τα παραδείγματα που σχολιάζονται στην ανάλυση δεδομένων δεν έχουν συμπεριληφθεί στο ερωτηματολόγιο καθώς η σύγκριση των κειμένων ήταν άρρηκτα συνδεδεμένη με τη ρωσική γλώσσα και το πρωτότυπο κείμενο, στο οποίο οι συμμετέχοντες δεν είχαν πρόσβαση.

Τόσο οι ελληνικές όσο και οι αγγλικές μεταφράσεις σε σχέση με το πρωτότυπο κείμενο, φαίνεται πως παρουσιάζουν σημαντικές αποκλίσεις αναφορικά με την ταυτότητα του φύλου και της κοινωνικής τάξης στον τομέα της μετάφρασης λόγω του πολιτισμικού υπόβαθρου της εκάστοτε κοινωνίας, αλλά και της χρονικής περιόδου κατά την οποία επιτελέστηκε η εκάστοτε μετάφραση. Η ποσοτική ανάλυση των απαντήσεων των συμμετεχόντων παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον επιβεβαιώνοντας τα αποτελέσματα της ανάλυσης του πρωτογενούς υλικού.

4. ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ

4.1 Κοινωνική τάξη και εξωτερική εμφάνιση

Η χαμηλή κοινωνική θέση ενός ήρωα - «του κυρίου με τις φαβορίτες» παρουσιάζεται από τον συγγραφέα στο παρακάτω απόσπασμα. Ο συγκεκριμένος ήρωας δεν έχει κανένα ρόλο στην πλοκή της ιστορίας και παρουσιάζεται από τον Ντοστογιέφσκι μόνο ως «αντίποδας» στην κοινωνική ιεραρχία του Γιουλιάν Μαστάκοβιτς, με σκοπό να τονιστεί η υψηλή κοινωνική θέση του τελευταίου. Η χαμηλή κοινωνική θέση του κυρίου με τις φαβορίτες παρουσιάζεται από τον συγγραφέα με

- τον κοινωνικό αποκλεισμό που βιώνει από τους υπόλοιπους θαμώνες

- την στάση των υπόλοιπων προσκεκλημένων προς αυτόν, η οποία αποτυπώνεται στον ιδιωματισμό «*узнать птицу по перьям...*⁸» (να αναγνωρίζω το πουλί από τα φτερά του), δηλαδή να καταλάβω την ουσία του ανθρώπου από την εξωτερική του εμφάνιση - με αποτέλεσμα οι Ρώσοι αναγνώστες να μπορούν εύκολα να αντιληφθούν την κοινωνική κατωτερότητα την οποία επιδιώκει να επισημάνει ο Ντοστογιέφσκι.

Παράδειγμα 1

ΚΠ	<p>В карты +не играли, сигары ему не предложили, в разговоры с ним никто не пускался, может быть издали узнав птицу по перьям...</p> <p>[BT] Χαρτιά [με αυτόν] δεν έπαιζαν, τσιγάρα δεν του πρόσφεραν, συζήτηση μαζί του κανένας δεν ξεκίνησε, ίσως γιατί από μακριά αναγνώρισαν το πουλί από τα φτερά [κατάλαβαν την θέση του από εξωτερική του εμφάνιση].</p>
ΚΣ1 [Βελιανίτης]	Χαρτιά δεν έπαιζε, σιγάρα δεν τῷ προσέφερε ούδεις, εἰς τας ὀμιλίας οὐδέ ανεμιγνυέτο κάν, ίσως από μακρὰν ἐγνώριζον το πτηνὸ, ἀπὸ τα πτερὰ διὸ οὐδεις τὸν ἐπλησίαζεν...
ΚΣ2 [Σημηριώτης]	Δεν τον φώναζαν να παίξει χαρτιά μαζί τους, δεν του πρόσφεραν τσιγάρα, κι επειδή κανένας δεν του είχε μιλήσει – ίσως γιατί χωριὸ που φαίνεται κτλ.- ...
ΚΣ3 [Μπακοπούλου]	Χαρτιά δεν παίζανε, πούρα δεν του προσέφερανε, κουβέντα δεν έπιασε κανείς μαζί του, ίσως γιατί κατάλαβαν το ποιὸν του ἀνθρώπου ἐξ ἀποστάσεως...
ΚΣ4 [Αργυροπούλου]	Χαρτιά δεν έπαιζε, πούρο δεν του προσέφερε κανείς, κανείς δεν έπιανε μαζί του κουβέντα, ίσως γιατί κατάλαβαιναν περί τίνος ἐπρόκειτο...
ΚΣ5 [Κουσούνελου]	Κανένας δεν έπαιξε χαρτιά μαζί του, κανένας δεν του προσέφερε ένα πούρο, κανένας δεν έπιασε συζήτηση μαζί του. Πιθανὸν να τον κατάλαβαν ἀπὸ μακριά...

⁸ Ο ιδιωματισμός βασίζεται στη ρωσική παροιμία *Узнают птицу по перьям, а человека по речам* (= Το πουλί το αναγνωρίζουν από τα φτερά του, ενώ τον άνθρωπο από τα λόγια του). Βλ. ηλεκτρονικό λεξικό των ρωσικών παροιμιών: <https://dzen.ru/a/ZQCBrao0hXtMFzGk>

ΚΣ6
[Garnett]

He did not play cards, cigars were not offered him, every one avoided entering into conversation with him, **most likely recognizing the bird from its feathers;**

[BT] Δεν έπαιξε χαρτιά, τσιγάρα δεν του προσφέρθηκαν, όλοι απέφευγαν να ξεκινήσουν συζήτηση μαζί του, **κυρίως γιατί αναγνώριζαν το πουλί από τα φτερά του**

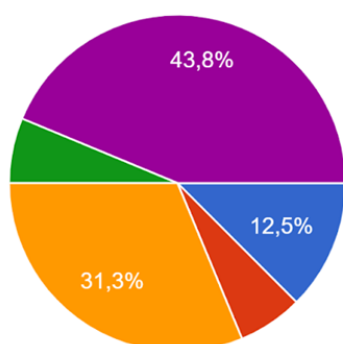
ΚΣ7
[Sheltzer]

They did not play cards with him, they did not offer him cigars. No one entered into conversation with him. **Possibly they recognised the bird by its feathers from a distance.**

[BT] Δεν έπαιζαν χαρτιά μαζί του, δεν του πρόσφεραν τσιγάρα. Κανένας δεν ξεκίνησε συζήτηση μαζί του. **Πιθανώς, αναγνώρισαν το πουλί από τα φτερά του από απόσταση.**

Όσον αφορά τις μεταφράσεις, ο συγκεκριμένος ρωσικός ιδιωματισμός φαίνεται πως μεταφράζεται κατά λέξη στο ελληνικό ΚΣ1 «*ίσως από μακράν γνώριζαν το πτηνό, από τα πτερά*», αλλά και στα αγγλικά ΚΣ6 «*most likely recognizing the bird from its feathers;*» και ΚΣ7 «*possibly they recognised the bird by its feathers*». Ενώ οι αγγλικές μεταφράσεις βασίζονται σε παρόμοια αγγλική παροιμία (*to recognize the bird from its feathers*) και δημιουργούν ισοδύναμη εικόνα, στο ΚΣ1 λόγω απουσίας αντίστοιχης παροιμίας στην Ελληνική γλώσσα ο αναγνώστης δεν μπορεί να αντιληφθεί εύκολα το μεταφορικό νόημα της φράσης. Αντίθετα, ο Σημηριώτης στην απόδοση του ΚΣ2 «*ίσως γιατί χωριό που φαίνεται κτλ.*», επιλέγει να αντικαταστήσει τη ρωσική με μια αντίστοιχη ελληνική παροιμία, η οποία είναι οικεία στο ελληνικό κοινό και μπορεί να λειτουργήσει στη συγκεκριμένη περίπτωση ως λειτουργικό ισοδύναμο. Με αφορμή το παρόν παράδειγμα, όσον αφορά την ακρίβεια μιας μετάφρασης στην εκάστοτε γλώσσα-στόχο, οι Nida και de Waard (1986: 36) αναφέρουν πως: «*οι αναγνώστες ενός μεταφρασμένου κειμένου πρέπει να μπορούν να κατανοήσουν το κείμενο αυτό στον ίδιο βαθμό κατά τον οποίο το αντιλαμβάνονται οι αναγνώστες του πρωτότυπου κειμένου*». Στις υπόλοιπες μεταφράσεις φαίνεται πως γίνεται μια κατά προσέγγιση απόδοση μόνο τις μεταφορικής σημασίας του πρωτότυπου κειμένου: ΚΣ4 «*ίσως γιατί καταλάβαιναν περί τίνος επρόκειτο...*», ΚΣ3

«κατάλαβαν το ποιόν του ανθρώπου εξ αποστάσεως», και ΚΣ5 «πιθανόν να τον κατάλαβαν από μακριά», με αποτέλεσμα να μην χάνεται το νόημα της φράσης, αλλά να χάνεται η εκφραστική εικόνα του πρωτοτύπου. Έτσι, ο αναγνώστης αντιλαμβάνεται εύκολα πως η ποιότητα του ανθρώπου με τις φαβορίτες φαίνεται ήδη με μια πρώτη ματιά -από μακριά- και μαρτυρά από μόνη της την κοινωνική κατάσταση στην οποία βρίσκεται, χωρίς να χρειαστεί να μπει κανείς στην διαδικασία να τον γνωρίσει σε προσωπικό επίπεδο. Επίσης στο ΚΣ5 με περισσότερη έμφαση παρουσιάζεται ο αποκλεισμός του ήρωα με την επανάληψη της λέξης *κανέννας* στην αρχή της κάθε σύνταξης.

Γράφημα 1

Όσον αφορά στα πορίσματα του ερωτηματολογίου (βλ. Γράφημα 1), στην ερώτηση «Σε ποια από τις μεταφράσεις είναι πιο εμφανής η κοινωνική θέση του επισκέπτη», το 43,8% ισχυρίστηκαν πως η ΚΣ5 μετάφραση της Κουσουνέλου αποδίδει καλύτερα τη χαμηλή κοινωνική θέση του ήρωα, καθώς κάνει επαναλαμβανόμενη χρήση της λέξης «*κανέννας*», με αποτέλεσμα να τονίζεται η κοινωνική απόκλιση του ήρωα από τους υπόλοιπους προσκεκλημένους. Ωστόσο, το 31,3% επέλεξαν την ΚΣ3 απόδοση της Μπακοπούλου λόγω της φράσης «*το ποιόν του ανθρώπου εξ αποστάσεως*», λόγω της έντονης σημασίας κρίσης που προσδίδεται στη λέξη *ποιόν* στα συγκεκριμένα συμφραζόμενα. Ακολούθως, το 12,5% επέλεξαν την ΚΣ1 μετάφραση του Βελλιανίτη, το 6,3% την ΚΣ4 απόδοση της Αργυροπούλου και το 6,3% την ΚΣ2 μετάφραση του Σημηριώτη.

4.2 Δήλωση υψηλής κοινωνικής θέσης

Ο πρωταγωνιστής του διηγήματος ο Γιουλιάν Μαστάκοβιτς για πρώτη φορά παρουσιάζεται στον αναγνώστη με έμφαση στην υψηλή κοινωνική του θέση. Αρχικά,

ο συγγραφέας στο ρωσικό κείμενο παρουσιάζει τον πρωταγωνιστή ως «*лицо*» δηλαδή «*πρόσωπο*», χρησιμοποιώντας την συγκεκριμένη λέξη στη μεταφορική σημασία και εννοώντας πως είναι ένα άτομο άκρως σημαντικό στην κοινωνική ιεραρχία. Στη συνέχεια η περιγραφή συμπληρώνεται με τον χαρακτηρισμό *почетный гость*=*επίτιμος καλεσμένος*, και με τον αναλυτικό προσδιορισμό της κοινωνικής του θέσης σχετικά με τον οικοδεσπότη και τον κύριο με τις φαβορίτες.

Παράδειγμα 2

КП **Это было лицо. Звали его Юлиан Мастакович.** С первого взгляда можно было видеть, что он был гостем почетным и находился в таких же отношениях к хозяину, в каких хозяин к господину, гладившему свои бакенбарды.

[BT] **Ήταν το πρόσωπο. Τον έλεγαν Γιουλιάν Μαστάκοβιτς.** Με την πρώτη ματιά ήταν φανερό, ότι αυτός ήταν επίτιμος καλεσμένος και βρισκόταν στις ίδιες σχέσεις προς τον οικοδεσπότη, στις οποίες βρισκόταν ο οικοδεσπότης προς τον κύριο που χάιδευε τις φαβορίτες του.

ΚΣ 1
[Βελλιανίτης] **Αυτός ητο πρόσωπον σημαίνον, τον ονόμαζον Ιούλιον Μαστακόβιτς.** Εκ του πρώτου βλέμματος ηδυνάτο τις να ιδη, ότι ουτος ητο επίσημος προσκεκλημένος και ευρίσκετο εις τοιάυτας σχέσεις μετά του οικοδεσπότη, εις οποίας ο οικοδεσπότης προς τον κύριον, τον βλέποντα αεννάως τα υποδήματά του.

ΚΣ 2
[Σημηριώτης] **Ήταν ένας αξιωματούχος που τον έλεγαν Ιουλιανό Μαστάκοβιτς.** Ευθύς αμέσως θα μπορούσε να διακρίνει κανείς πως φερόντουσαν σ' αυτόν όπως σε έναν περιωπής προσκεκλημένο: η θέση του οικοδεσπότη απέναντί του ήταν όπως η θέση του ανθρώπου με τις φαβορίτες απέναντι στον οικοδεσπότη.

ΚΣ 3
[Μπακοπούλου] **Ήταν το πρόσωπο της βραδιάς. Τον έλεγαν Γιούλιαν Μαστακόβιτς.** Από την πρώτη ματιά μπορούσες να δεις ότι ήταν επίτιμος καλεσμένος και φερόταν στον οικοδεσπότη όπως ακριβώς ο οικοδεσπότης προς τον κύριο που χάιδευε τις φαβορίτες του.

ΚΣ 4
[Αργυροπούλου] **Ήταν "το Πρόσωπο". Τον έλεγαν Γιουλιάν Μαστακόβιτς.** Με την πρώτη κιάλας ματιά έβλεπες ότι ήταν ο επίτιμος προσκεκλημένος και τον συνέδεαν με

⁹ Εδώ και παρακάτω για τη λεκτική σημασία των ρωσικών λεξημάτων χρησιμοποιούμε το Ερμηνευτικό λεξικό του Ουσακόφ (Толковый словарь Ушакова. Т. 1–4. Москва, 1994.) στον ηλεκτρονικό σύνδεσμο: <https://ushakovdictionary.ru/word.php?wordid=27709>

τον οικοδεσπότη οι ίδιες σχέσεις που συνέδεαν τον οικοδεσπότη με τον κύριο με τις φαβορίτες.

ΚΣ5
[Κουσουνέλου]

Ήταν μια σημαντική προσωπικότητα. Λεγόταν Γιουλιάν Μαστακόβιτς. Με την πρώτη ματιά αντιλαμβανόσουν ότι ήταν ένας επίσημος καλεσμένος και ότι η στάση του οικοδεσπότη απέναντί του δεν είχε καμία σχέση με τη συμπεριφορά του προς τον κύριο που χείδευε τις φαβορίτες του.

ΚΣ6
[Garnett]

He was a personage. He was called Yulian Mastakovitch. From the first glance one could see that he was an honoured guest, and stood in the same relation to our host as our host stood in relation to the gentleman who was storking his whispers.

[BT] **Ήταν μια περσόνα. Ονομαζόταν Γιουλιάν Μαστάκοβιτς.** Από την πρώτη ματιά κάποιος μπορούσε να δει πως ήταν ένας επίτιμος καλεσμένος και είχε την ίδια σχέση με τον οικοδεσπότη μας όπως ήταν η σχέση του οικοδεσπότης μας προς τον κύριο που χείδευε τις φαβορίτες του.

ΚΣ7
[Sheltzer]

He was a personage. They called him Julian Mastakovich. At first glance one could tell he was an honoured guest and stood in the same relation to the host as the host to the gentleman of the whiskers.

[BT] **Ήταν μια περσόνα. Τον έλεγαν Γιουλιάν Μαστάκοβιτς.** Με την πρώτη ματιά κάποιος μπορούσε να πει ότι ήταν ένας επίτιμος καλεσμένος και είχε την ίδια στάση προς τον οικοδεσπότη όπως ο οικοδεσπότης προς τον κύριο με τις φαβορίτες.

Στο παρόν παράδειγμα μπορεί να σχολιαστεί η διαφορά στη δυναμική ισχύ (power distance) μεταξύ της ρωσικής, ελληνικής και αγγλικής κοινωνίας βάσει του μοντέλου των Hofstede, Hofstede and Minkov (2010: 6). Στις ελληνικές μεταφράσεις ο ήρωας χαρακτηρίζεται όχι απλά ως πρόσωπο αλλά ως: ΚΣ1 «πρόσωπον σημαίνον», ΚΣ3 «το πρόσωπο της βραδιάς», ΚΣ4 «το Πρόσωπο» (από κεφαλαίο) και ΚΣ5 «σημαντική προσωπικότητα», ενώ μάλιστα το ΚΣ2 κείμενο του προσδίδει και την ιδιότητα του «αξιωματούχου» με σκοπό –ίσως– να τονίσει παραπάνω το πόσο σημαντική προσωπικότητα είναι κάνοντας αναφορά στο παρόν αξίωμα, παρ' όλο που η συγκεκριμένη ιδιότητα δεν προκύπτει από το πρωτότυπο κείμενο.

Αντιθέτως, στις αγγλικές μεταφράσεις ο Γιουλιάν Μαστάκοβιτς χαρακτηρίζεται απλά ως «personage» χωρίς καμία άλλη αναφορά. Επομένως, μέσω αυτών των παραδειγμάτων επιβεβαιώνεται το μοντέλο των Hofstede, Hofstede and Minkov (2010), σύμφωνα με το οποίο η ελληνική και η ρωσική κοινωνία χαρακτηρίζονται ως κοινωνίες με μεγάλη απόσταση εξουσίας (high power distance)

καθώς φαίνεται πως έχουν μεγάλο σεβασμό στα άτομα που βρίσκονται σε θέσεις εξουσίας, ενώ οι αγγλόφωνες κοινωνίες χαρακτηρίζονται από χαμηλή απόσταση εξουσίας (low power distance), μιας και δείχνουν να αμφισβητούν σε μεγαλύτερο βαθμό την εξουσία (βλ. επίσης παρόμοια αποτελέσματα στο άρθρο των Meikidou και Malamatidou (2022: 16). Στο ΚΣ2 η έμφαση μεταφέρεται στη συμπεριφορά των άλλων ως ένδειξη της υψηλής κοινωνικής θέσης, δηλαδή στο σχεσιακό επίπεδο: *φερόντουσαν σ' αυτόν όπως σε έναν περιωπή προσκεκλημένο*. Επίσης το ΚΣ5 απομακρύνεται αρκετά από το πρωτότυπο στην απόδοση της τελικής φράσης που δηλώνει την ιεραρχία ανάμεσα σε τρεις καλεσμένους με μικρότερη έμφαση στις κοινωνικές διακρίσεις.

4.3 Κοινωνική ιεραρχία και διακρίσεις μεταξύ των παιδιών

Η κοινωνική ιεραρχία στον κόσμο των ενηλίκων στο χριστουγεννιάτικο πάρτι αντικαθρεπτίζεται και στα παιδιά. Ο συγγραφέας μας παρουσιάζει την ιεραρχία αυτήν με σύμβολα τα δώρα που λαμβάνουν τα μικρά παιδιά στη Χριστουγεννιάτικη γιορτή. Η κατανομή των δώρων γινόταν βάσει της οικονομικής ευημερίας και της κοινωνικής τάξης την οποία κατείχαν οι γονείς των παιδιών, για αυτό κάθε δώρο αποτυπώνει και την κοινωνική θέση του συγκεκριμένου παιδιού. Στην συγκεκριμένη περιγραφή ο Ντοστογιέφσκι χρησιμοποιεί τον όρο *ранг* = *κοινωνική βαθμίδα σύμφωνα με τον «Πίνακα βαθμών» (Табель о рангах)*¹⁰, κάνοντας ξεκάθαρη αναφορά στην ιεραρχία που υπάρχει μεταξύ των τάξεων από τις οποίες προέρχονταν οι γονείς των παιδιών και χρησιμοποιώντας ρήματα και ουσιαστικά που δηλώνουν την αλλαγή θέσης προς πιο χαμηλά στρώματα (*понижаться*= *κατεβαίνω*¹¹, *понижение*=*κάθοδος*), για να αποτυπώσει την κάθετη κοινωνική ιεραρχία, η οποία έχει ως αντίκτυπο το κόστος των δώρων που θα λάμβαναν αυτά τα παιδιά. Σημαντική είναι η χρήση του υπερθετικού βαθμού *богатейшая* = *πλουσιότητα* για να δηλώσει το δώρο που βρίσκεται στην κορυφή της ιεραρχίας. Τέλος τη σατιρική χροιά της περιγραφής επιβεβαιώνει το επίθετο *счастливый*= *ευτυχισμένος* το οποίο χρησιμοποιείται σχετικά με τα παιδιά.

Παράδειγμα 3

¹⁰ <https://ushakovdictionary.ru/word.php?wordid=64056>

¹¹ <https://ushakovdictionary.ru/word.php?wordid=53792>

Девочка, уже имевшая триста тысяч рублей приданого, получила богатейшую куклу. **Потом следовали подарки понижаясь, смотря по понижению рангов родителей всех этих счастливых детей.**

ΚΠ

[BT] Η κοπέλα, που ήδη είχε προίκα τριακοσίων χιλιάδων ρουβλιών, έλαβε πλουσιότατη κούκλα. **Ύστερα, ακολουθούσαν δώρα που κατέβαιναν, σύμφωνα με την κάθοδο της κοινωνικής τάξης των γονιών όλων εκείνων των ευτυχισμένων παιδιών.**

ΚΣ1
[Βελλανίτης]

Η κορασίς, έχουσα ήδη τριακοσίας χιλιάδας ρουβλιών προίκα, έλαβε και πρώτον την πλουσιότεραν κούκλαν. **Κατόπιν ηκολούθησαν αναλόγως του εισοδήματος του πατρός των τα δώρα προς τα ευτυχή ταυτα παιδιά.**

ΚΣ2
[Σημηριώτης]

Το κοριτσάκι που είπαμε πως είχε τριακόσιες χιλιάδες ρούβλια προίκα, πήρε την πιο όμορφη κούκλα της συλλογής, και ούτω καθεξής: **η αξία των παιχνιδιών που έδιναν χαρακτήριζε και την πιο μικρή διαφορά της περιουσίας που είχαν οι διάφοροι γονείς μεταξύ τους.**

ΚΣ3
[Μπακοπούλου]

Η κοπελίτσα, που διέθετε ήδη μια περιουσία από τριακόσιες χιλιάδες ρούβλια, πήρε μια πολύ ακριβή κούκλα. **Ακολουθούσαν τα φτηνότερα δώρα, ανάλογα με τη βαθμίδα ευημερίας και κοινωνικής θέσης των γονιών αυτών των ευτυχισμένων παιδιών.**

ΚΣ4
[Αργυροπούλου]

Το κοριτσάκι, που διέθετε ήδη μια προίκα από τριακόσιες χιλιάδες ρούβλια, πήρε μια πολυτελέστατη κούκλα. **Έπειτα το επίπεδο των δώρων άρχιζε να κατεβαίνει, ανάλογα με την μείωση του βαθμολογικού επιπέδου των γονέων όλων αυτών των ευτυχισμένων παιδιών.**

ΚΣ5
[Κουσουνέλου]

Το κοριτσάκι, που είχε κιόλας τριακόσιες χιλιάδες για προίκα, πήρε μια πολύ όμορφη κούκλα. **Τα υπόλοιπα δώρα κατέβαιναν σε αξία όσο κατέβαιναν σε κοινωνική σειρά και οι γονείς αυτών των παιδιών.**

The little girl, who had already a portion of three hundred thousand roubles, received the costliest doll. **Then followed presents diminishing in value in accordance with the rank of the parents of these happy children.**

ΚΣ6
[Garnett]

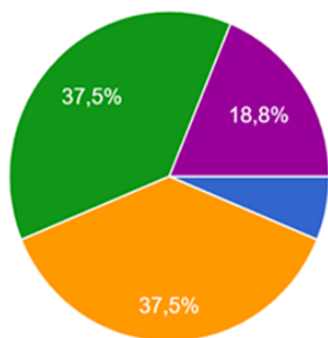
[BT] Το κοριτσάκι, που είχε κιόλας τριακόσιες χιλιάδες για προίκα, πήρε μια πολύ όμορφη κούκλα. **Τα υπόλοιπα δώρα κατέβαιναν σε αξία όσο κατέβαιναν σε κοινωνική σειρά και οι γονείς αυτών των ευτυχισμένων παιδιών.**

ΚΣ7
[Sheltzer]

The little maid of the many-rubied dowry received the handsomest doll, **and the rest of the gifts were graded in value according to the diminishing scale of the parents' stations In life.**

[BT] Η μικρή κοπέλα, της προίκας των πολλών ρουβλιών έλαβε την ομορφότερη κούκλα, και τα υπόλοιπα δώρα αξιολογούνται σύμφωνα με την μειωμένη σκάλα της τάξης των γονιών στην ζωή.

Γι' ακόμη μια φορά παρατηρείται διαφορά μεταξύ των αποδόσεων, καθώς σε μερικά κείμενα γίνεται εμφανώς διακριτή η κοινωνικοοικονομική ιεραρχία των γονιών -και κατ' επέκτασιν των παιδιών- εξαιτίας της χρήσης φράσεων όπως στο ΚΣ3 «*φτηνότερα δώρα*», «*βαθμίδα ευημερίας*», ΚΣ4 «*το επίπεδο άρχιζε να κατεβαίνει*», «*μείωση του βαθμολογικού επιπέδου*», ΚΣ5 «*κατέβαιναν σε αξία*», «*κατέβαιναν σε κοινωνική σειρά*». Αντίθετα, στα ΚΣ1 «*αναλόγως του εισοδήματος του πατρός των τα δώρα*» και ΚΣ2 «*η αξία των παιχνιδιών [...] χαρακτήριζε και την πιο μικρή διαφορά της περιουσίας*», η διάκριση αυτή δεν είναι το ίδιο εμφανής με αποτέλεσμα η κοινωνική ιεραρχία να εξομαλύνεται αρκετά. Αναφορικά με τις αγγλικές αποδόσεις, γίνεται εύκολα αντιληπτή η ύπαρξη κοινωνικής διάκρισης καθώς με τη χρήση των φράσεων ΚΣ6 «*diminishing in value*», «*the rank of the parents*» και ΚΣ7 «*graded in value*», «*diminishing scale of the parents' stations*», φαίνεται πως υπάρχει έντονη ιεραρχική διαβάθμιση της κοινωνικής θέσης ως προς τα δώρα. Εν ολίγοις, τα ΚΣ6 και ΚΣ7 συμπίπτουν με τα ΚΣ3, ΚΣ4 και ΚΣ5 ως προς την έντονη απόδοση της κοινωνικής θέσης σε σύγκριση με τα ΚΣ1 και ΚΑ2 που την εξομαλύνουν. Στα ΚΣ1, ΚΣ2 και ΚΣ3 η φράση αποδίδεται χωρίς τα λεξήματα που δηλώνουν την κάθοδο, αλλοιώνοντας με αυτό το τρόπο την εικόνα της κάθετης κοινωνικής ιεραρχίας του Ντοστογιέφσκι. Επίσης στα ΚΣ2, ΚΣ5 και ΚΣ7 ο χαρακτηρισμός της κούκλας ως πιο ακριβού δώρου – σύμβολου ψηλότερης κοινωνικής θέσης γίνεται πιο έμμεση με την αλλαγή του επιθέτου σε «όμορφη». Τέλος σε ορισμένες μεταφράσεις (ΚΣ2, ΚΣ5, ΚΣ7) εξομαλύνεται η σατιρική χροιά με την παράλειψη του επιθέτου *ευτυχισμένος*.

Γράφημα 2

Αναφορικά με τις απαντήσεις των συμμετεχόντων, στην ερώτηση «*Σε ποια μετάφραση είναι πιο εμφανής η κοινωνική διαφορά των παιδιών;*» (βλ. Γράφημα 2), η κοινή γνώμη φάνηκε πως ήταν διχασμένη. Το 37,5% επέλεξε το ΚΣ4 μετάφρασμα της Αργυροπούλου λόγω της χρήσης υπερθετικού βαθμού «*πολυτελέστατης*» που δηλώνει πως δεν υπάρχει άλλο δώρο που να είναι πιο μεγάλο σε αξία από εκείνο της μικρής κοπέλας, αλλά και λόγω της φράσης «*μείωση του βαθμολογικού επιπέδου των γονέων*», που αναφέρει ξεκάθαρα την κοινωνική διάκριση που υπάρχει. Επίσης, το 37,5% των συμμετεχόντων επέλεξαν την ΚΣ3 μετάφραση της Μπακοπούλου λόγω των φράσεων «*φτηνότερα δώρα*» και «*βαθμίδα ευημερίας και κοινωνικής θέσης των γονιών*», καθώς όπως ισχυρίστηκαν βάσει αυτών γίνεται αρκετά εμφανής η κοινωνική διαφορά που υπάρχει μεταξύ των παιδιών. Ακολούθως, το 18,8% επέλεξαν την ΚΣ5 μετάφραση της Κουσούνελου, ενώ το 6,3% την ΚΣ1 μετάφραση του Βελλιανίτη.

4.4 Ρούχα και συμπεριφορά ως ενδείξεις χαμηλής κοινωνικής θέσης

Όσον αφορά στην εξωτερική εμφάνιση και τον αντίκτυπό της στην κοινωνία, το παρακάτω παράδειγμα αποτυπώνει χαρακτηριστικά την αντίληψη αυτή.

Στο παρόν παράδειγμα παρουσιάζεται η χαμηλή κοινωνική θέση του γιου της γκουβερνάντας για την περιγραφή της οποίας ο συγγραφέας χρησιμοποιεί:

- την αναφορά στην καταγωγή του («*γιός της γκουβερνάντας των παιδιών του οικοδεσπότη, μιας φτωχής χήρας*») με τις χαρακτηριστικές λέξεις *губернантка*=γκουβερνάντα, *вдова*=χήρα, *бедный*=φτωχός.

- ρούχα ως σύμβολα της χαμηλής κοινωνικής θέσης: «*курточка¹² из убогой¹³ нанки¹⁴*» (σακάκι από πενιχρό ύφασμα *nankeen*). Ο Ντοστογιέφσκι χρησιμοποιεί την ονομασία του συγκεκριμένου βαμβακερού υφάσματος (*нанка*, από την κινεζική πόλη Nanking), η οποία στη Ρωσία του 19^{ου} αιώνα ήταν το πιο φτηνό ύφασμα (πβλ. παρόμοια χρήση του όρου από τον Ντοστογιέφσκι για τη δήλωση της πενιχρής οικονομικής κατάστασης του Μαρμελάντοφ στο «Εγκλημα και τιμωρία» (Литинская 2015, 70 – 71))
- τα επίθετα με αρνητική συνυποδήλωση που δηλώνουν την ψυχική κατάσταση του αγοριού ως αποτέλεσμα της συμπεριφοράς των άλλων προς αυτόν λόγω χαμηλής κοινωνικής του θέσης «*забитый¹⁵*» =καταπιεσμένος και «*запуганный¹⁶*» =τρομαγμένος.
- τη συμπεριφορά του αγοριού απέναντι σε άλλα παιδιά και τον αποκλεισμό του από την κοινωνία (*Ήθελε υπερβολικά να παίζει με τα άλλα παιδιά, όμως δεν τολμούσε` ήταν φανερό πως αισθανόταν και καταλάβαινε τη θέση του*)

Μέσα από τις ελληνικές και τις αγγλικές μεταφράσεις παρατηρείται πως κάποιοι μεταφραστές επιλέγουν να τονίσουν σε μεγαλύτερο βαθμό την χαμηλή κοινωνική κατάσταση του αγοριού, ενώ κάποιοι άλλοι επιλέγουν να μην κάνουν τέτοια έντονη αποτύπωση.

Παράδειγμα 4

ΚΠ

Он был сын гувернантки хозяйских детей, одной **бедной вдовы**, мальчик крайне **забитый и запуганный**. **Одет он был в курточку из убогой нанки**. [...] ему ужасно хотелось поиграть с другими детьми, но **он не смел**; видно было, что он уже **чувствовал и понимал свое положение**.

[BT] Ήταν γιός της γκουβερνάντας των παιδιών του οικοδεσπότη, μιας φτωχής χήρας, ένα αγόρι πολύ **καταπιεσμένο και κατατρομαγμένο**. **Φορούσε ένα σακάκι από πενιχρό ύφασμα**. [...] Ήθελε υπερβολικά να παίζει με τα άλλα παιδιά, όμως δεν **τολμούσε`** ήταν φανερό πως **αισθανόταν και καταλάβαινε τη θέση του**.

¹² <https://ushakovdictionary.ru/word.php?wordid=26650>

¹³ <https://ushakovdictionary.ru/word.php?wordid=78943>

¹⁴ <https://ushakovdictionary.ru/word.php?wordid=32999>

¹⁵ <https://ushakovdictionary.ru/word.php?wordid=15644>

¹⁶ <https://ushakovdictionary.ru/word.php?wordid=17871>

KΣ1
[Βελλιανίτης]

Το παιδίον τούτο ἦτο υἱός της οἰκοδιδασκάλου τῶν τέκνων της οἰκοδεσποινῆς πτωχῆς χήρας, παιδίον σχεδόν **λησμονημένον και παιφοβισμένον τα φορέματά του ἦσαν πενιχρότατα καί απλούστατα.**[...] επεθυμεί υπερβολικά να παίζη μετά των μικρῶν ἀγγέλων, ἀλλά δεν ετολμά' ητο φανερώτατον οτι συνησθάνετο τό **πτωχόν την κατάστασίν του.**

KΣ2
[Σημηριώτης]

Σε λίγο ἔμαθα πως ο μικρός ἦταν γιός της δασκάλας των παιδιῶν του οἰκοδεσπότου, μίας φτωχῆς χήρας που εἶχε μόνο αὐτό το **φοβιτσιάρικο και αποβλακωμένο** παιδάκι. **Φορούσε μίαν πρόστυχη κίτρινη μπλουζίτσα,** [...] ἐβλεπε κανεῖς πως ἤθελε πολύ να διασκεδάσει με τ' ἄλλα παιδάκια μα δεν τολμούσε να το κάνει, καταλαβαίνοντας χωρίς ἄλλο την **ταπεινή του υπόστασι.**

KΣ3
[Μπακοπούλου]

Ἦταν ο γιός της γκουβερνάντας των παιδιῶν του οἰκοδεσπότη, μίας φτωχῆς χήρας, ἓνα παιδί ἀκρῶς **παραμελημένο και φοβισμένο. Φορούσε ἓνα μπλουζάκι ἀπο φτηνό τσίτι.** [...] Ἦθελε φοβερὰ να παίξει με τα υπόλοιπα παιδιά, ἀλλά δεν τολμούσε. Ἦταν φανερό οτι ἤξερε ἤδη και **καταλάβαινε την θέση του.**

KΣ4
[Αργυροπούλου]

Ἦταν ο γιός της γκουβερνάντας των παιδιῶν του οἰκοδεσπότη, μίας φτωχῆς χήρας, ἓνας μικρός πολύ **μαζεμένος και τρομαγμένος, ντυμένος με ἓνα σακάκι ἀπό φτηνό ὕφασμα.** [...] Ἦθελε σαν τρελός να παίξει με τα ἄλλα παιδιά, ἀλλά δεν το αποτολμούσε. Ἦταν φανερό οτι ἤδη **συναισθανόταν και καταλάβαινε τη θέση του.**

KΣ5
[Κουσούνελου]

Ἦταν ο γιός της γκουβερνάντας των παιδιῶν του οἰκοδεσπότη, μίας φτωχῆς χήρας, ἓνα παιδί πολύ **τρομαγμένο. Φορούσε ἓνα σακάκι ἀπό βαμβακερό ὕφασμα που βρισκόταν σε ἄθλια κατάσταση.** [...] Θα ἔδινε τα πάντα για να παίξει με τα υπόλοιπα παιδιά, ἀλλά δεν τολμούσε. **Ἦταν ολοφάνερο οτι αντιλαμβανόταν τη θέση του.**

KΣ6
[Garnett]

He was the son of a poor widow, the governess of the children of the house, an **oppressed and scary little boy. He was dressed in a short jacket of inferior nankin.** [...] he longed to play with the other children, but did not dare; **it was evident that he already felt and understood his position.**

[BT] Ἦταν ο γιός μίας φτωχῆς χήρας, της γκουβερνάντας των παιδιῶν του σπιτιού, ἓνα **καταπιεσμένο και φοβισμένο μικρό αγόρι. Ἦταν ντυμένος με ἓνα κοντό σακάκι ἀπό κατώτερο ὕφασμα.** [...] λαχταρούσε να παίξει με τα ἄλλα παιδιά ἀλλά δεν τολμούσε **ἦταν εμφανές πως ἔνιωθε και καταλάβαινε την θέση του.**

He was the governess's child. She was a poor widow, and her little boy, **clad in a sorry-looking little nankeen jacket**, looked thoroughly crushed and intimidated. [...] He would have given anything to play with them. But he did not dare to. **You could tell he already knew his place.**

ΚΣ7

[Sheltzer]

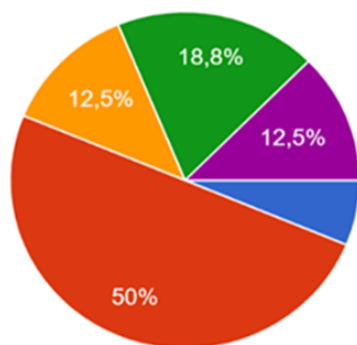
[BT] Ήταν ο γιός της γκουβερνάντας. Εκείνη ήταν μια φτωχή χήρα, και το μικρό αγόρι της, **ντυμένο με ένα θλιβερό στην όψη υφασμάτινο σακάκι**, φαινόταν βαθύτατα συντετριμμένο και φοβισμένο. [...] Θα έδινε τα πάντα να παίξει μαζί τους. Αλλά δεν τολμούσε. **Μπορούσες να πεις πως ήδη γνώριζε την θέση του.**

Όπως παρατηρείται στο ΚΣ1, ΚΣ2 και ΚΣ3, οι φράσεις «*πενιχρότατα και απλούστατα*», «*πρόστυχη μπλουζίτσα*» και «*φτηνό τσίτι*» τονίζουν το πολύ κακής ποιότητας ένδυμα του μικρού αγοριού και επομένως μαρτυρούν την κακή οικονομική κατάσταση στην οποία βρίσκεται, ενώ οι χαρακτηρισμοί του ΚΣ1 «*λησμονημένον και παιφοβισμένον*», του ΚΣ2 «*φοβισιάρικο και αποβλακωμένο*» και του ΚΣ3 «*παραμελημένο και φοβισμένο*», παρουσιάζουν ένα άτομο που του λείπει εμφανώς η φροντίδα, ένα άτομο περιθωριοποιημένο (το επίθετο *λησμονημένος* στο ΚΣ1 εμφανίζεται μάλλον ως αποτέλεσμα του λάθους του μεταφραστή λόγω ομοιότητας των ρωσικών επιθέτων «*забытый*» (*καταπιεσμένος*) και «*забытый*» (*ξεχασμένος*). Επίσης προστίθενται έντονοι αρνητικοί χαρακτηρισμοί στην τελική φράση που δηλώνει τη σχέση αγοριού με άλλα μέλη της κοινωνίας: «*τό πτωχόν την κατάστασίν του*» και «*την ταπεινή του υπόσταση*». Έτσι λοιπόν, βάσει λεξιλογίου εντείνεται η αρνητική ευγένεια (*impoliteness*), καθώς όπως φαίνεται οι μεταφραστές στις παραπάνω περιπτώσεις κάνουν χρήση προσβλητικών επιθέτων με σκοπό τον τονισμό της χαμηλής κοινωνικής θέσης του αγοριού και σύμφωνα με τον Culpeper (1996: 356–357), η υποβάθμιση της αξίας κάποιου αλλά και η περιφρόνησή του θεωρούνται ως επιμέρους στρατηγικές της αγένειας (*sub-strategies*) (Ζαχαριά 2022: 103). Αντιθέτως, στις πιο χρονολογικά πρόσφατες ΚΣ4 και ΚΣ5 μεταφράσεις, οι απεικονίσεις της ενδυμασίας του αγοριού: «*σακάκι από φτηνό ύφασμα*» και «*σακάκι από βαμβακερό ύφασμα που βρισκόταν σε άθλια κατάσταση*» σε συνδυασμό με τους χαρακτηρισμούς ΚΣ4 «*μαζεμένος και τρομαγμένος*» και ΚΣ5 «*τρομαγμένο*» δημιουργούν το πορτρέτο ενός ανθρώπου του οποίου η χαμηλή κοινωνική θέση απλώς δηλώνεται χωρίς έντονα υποτιμητικά σχόλια όπως στις προαναφερθείσες αποδόσεις. Από την άλλη πλευρά, στα αγγλικά κείμενα η ΚΣ6 μετάφραση δεν υποβαθμίζει με τον ίδιο έντονο τρόπο το μικρό αγόρι όπως η ΚΣ7 απόδοση που χρησιμοποιεί λέξεις με

συναισθηματικά αρνητική βαρύτητα. Για παράδειγμα, το ΚΣ7 «*sorry-looking little nankeen jacket*» τονίζει την άσχημη εξωτερική εμφάνιση του ενδύματος σε σύγκριση με το ΚΣ6 «*short jacket of inferior nankin*» που απλά αναφέρει τα υλικά από τα οποία είναι φτιαγμένο. Επίσης, το ΚΣ7 «*thoroughly crushed and intimidated*» αποτυπώνει ένα παιδί βαθύτατα συντετριμμένο και άκρως φοβισμένο σε σχέση με το ΚΣ6 «*oppressed and scary little boy*» μετάφρασμα, στο οποίο οι χαρακτηρισμοί παρουσιάζουν όχι τόσο έντονη αρνητική χροιά.

Ας τονίσουμε, επίσης, πως σε καμία ελληνική μετάφραση δεν αποδίδεται ακριβώς ο όρος *нанка* ως μια άγνωστη στα ελληνικά δεδομένα *realia*. Οι περισσότεροι μεταφραστές χρησιμοποιούν γενίκευση, χρησιμοποιώντας τον όρο *ύφασμα* με τα αντίστοιχα επίθετα αρνητικής κρίσης. Στο ΚΣ3 χρησιμοποιείται λειτουργικό ισοδύναμο *τσίτι*. Αντιθέτως ο όρος διατηρείται και στις δυο αγγλικές μεταφράσεις.

Το συγκεκριμένο απόσπασμα χρησιμοποιήθηκε στο ερωτηματολόγιο, στο οποίο οι συμμετέχοντες ερωτήθηκαν για το «*ποια μετάφραση αποτυπώνει πιο έντονα την χαμηλή κοινωνική θέση του μικρού αγοριού*». Βάσει των απαντήσεων (Γράφημα 3), το 50% ισχυρίστηκε πως αυτό φαίνεται περισσότερο στο ΚΣ2, λόγω της χρήσης λέξεων «*αποβλακωμένο*» και «*πρόστυχη*» που έχουν αρνητική χροιά, καθώς και της φράσης «*ταπεινή του υπόσταση*», η οποία φανερώνει πόσο κοινωνικά ασήμαντο είναι το παιδί αυτό. Το 18,8% επέλεξε το ΚΣ4, το 12,5% το ΚΣ3, το 12,5% το ΚΣ1 και το 6,3% το ΚΣ5.

Γράφημα 3

4.5 Η μέλλουσα νύφη στην εικόνα ενός παιδιού

Στο παρόν παράδειγμα, ο Ντοστογιέφσκι δημιουργεί μια αντίθεση αναφορικά με τον ρόλο της μικρής κοπέλας μέσα στο κείμενο. Από την μια πλευρά, φαίνεται πως έχει ήδη καθοριστεί η μοίρα της μιας και την χαρακτηρίζει «блудущая невеста» (μέλλουσα νύφη) του Γιουλιάν Μαστάκοβιτς, ενώ μερικές στιγμές αργότερα ο ίδιος την προσφωνεί ως «ребенок» (παιδί), δείχνοντας έτσι να αντιλαμβάνεται την τραγική εικόνα που δημιουργείται εκείνη τη στιγμή μεταξύ εκείνης της νύφης που κυριαρχεί στη σκέψη του Γιουλιάν Μαστάκοβιτς και της εικόνας του μικρού παιδιού που ήδη έχει. Ωστόσο, γι' ακόμα μια φορά στις μεταφράσεις παρουσιάζονται αρκετές διαφορές ως προς το πρωτότυπο κείμενο. Τα ΚΣ1, ΚΣ3, ΚΣ4, ΚΣ5, και ΚΣ7 κείμενα αποδίδουν το κορίτσι εξίσου ως “νύφη” όμως η πιο σημαντική διαφορά έγκειται στο ΚΣ2 κείμενο του Σημηριώτη, ο οποίος χαρακτηρίζει την κοπέλα όχι ως νύφη, όπως ο συγγραφέας, αλλά ως αρραβωνιαστικά, ενώ μάλιστα προσθέτει και την κτητική αντωνυμία “του” δηλώνοντας έτσι ξεκάθαρα πως του ανήκει. Επίσης, το ΚΣ6 απόσπασμα επιλέγει εξίσου διαφορετική μετάφραση χαρακτηρίζοντας την κοπέλα μόνο ως κληρονόμο (heiress), εννοώντας την προίκα που πρόκειται να λάβει παραλείποντας εντελώς την ιδιότητα της νύφης.

Όσον αφορά στον χαρακτηρισμό της μικρής κοπέλας από τον συγγραφέα ως «παιδί» παρατηρείται πως υπάρχουν αρκετές διαφορές αναφορικά με την απόδοση. Αρχικά, τα ΚΣ1 και ΚΣ4 κείμενα κάνουν τη μετάφραση ως «κορασίδα» και «κοριτσάκι» αντίστοιχα, ενώ το ΚΣ3 κείμενο την αναφέρει ως «μικρή». Και οι τρεις αυτές μεταφράσεις αν και δεν κάνουν ακριβή απόδοση της λέξης «ребенок», δηλαδή «παιδί» πλησιάζουν αρκετά στο νόημα ως προς την απόδοση του νεαρού της ηλικίας της κοπέλας. Ωστόσο, μεγάλη μεταφραστική διαφορά παρατηρείται στο ΚΣ2 κείμενο του Σημηριώτη που δίνει την απόδοση “ζευγαράκι”, η οποία όμως δε συνάδει με το αρχικό κείμενο καθώς όχι μόνο δεν δείχνει την παιδική ηλικία της κοπέλας όπως κάνει ο Ντοστογιέφσκι, αλλά δείχνει ξεκάθαρα πως υπάρχει ερωτική σχέση μεταξύ των δύο παιδιών πράγμα που δεν ισχύει καθώς δεν συμπεραίνεται πουθενά στο πρωτότυπο κείμενο. Επίσης, η Κουσούνελου στο ΚΣ5 κείμενο της δε μεταφράζει καν την λέξη «ребенок» παρά μόνο αρκείται στην χρήση της αντωνυμίας «τη» που εμπίπτει στην προηγούμενη αναφορά της «μέλλουσας νύφης». Από την άλλη πλευρά, οι αγγλικές μεταφράσεις είναι πιο ακριβείς ως προς το πρωτότυπο κείμενο. Η μόνη διαφορά τους είναι πως στην ΚΣ6 μετάφραση η Garnett επιλέγει τον πληθυντικό αριθμό “children”

αναφερόμενη όχι μόνο στο μικρό κορίτσι αλλά και στο μικρό αγόρι, ενώ στο ΚΣ7 κείμενο ο Seltzer χρησιμοποιεί την λέξη “child”.

Παράδειγμα 5

ΚΠ	<p>...бросил другой решительный взгляд на будущую невесту [...] Потом, на цыпочках, как будто чувствуя себя виноватым, стал подходить к ребенку. [...]</p> <p>[BT] ...έριξε άλλη αποφασιστική ματιά στην μέλλουσα νύφη [...] Ύστερά, στις μύτες των ποδιών, σαν να ένιωθε τον εαυτό του ένοχο, προχώρησε προς το κορίτσι. [...]</p>
ΚΣ1 [Βελλιανίτης]	<p>...έρριψε κατανυκτικώτατον βλέμμα επί την μελλούσης νύμφης. [...] [...] κατόπιν δε ήσυχος και πεφοβισμένος, ως να υπελάμβανεν αυτόν πταίοντα, επλησίασεν προς την κορασίδα μειδιων, [...].</p>
ΚΣ2 [Σημηριώτης]	<p>...έριξε μια αποφασιστική ματιά στη μέλλουσα αρραβωνιαστικιά του [...] “Ύστερα, περπατώντας στις μύτες των παπουτσιών, σα να 'νιωθε τον εαυτό του ένοχο, ο Ιουλιανός Μαστακόβιτς πλησίασε το ζευγαράκι.” [...]</p>
ΚΣ3 [Μπακοπούλου]	<p>...έριξε ένα δεύτερο αποφασιστικό βλέμμα στη μέλλουσα νύφη. [...] Ύστερα, ακροποδητί, σαν να ένιωθε ένοχος, άρχισε να πλησιάζει τη μικρή. [...]</p>
ΚΣ4 [Αργυροπούλου]	<p>...έριξε άλλο ένα, αποφασιστικό βλέμμα στη μέλλουσα νύφη. [...] Έπειτα, ακροπατώντας, σαν να ένιωθε ένοχος, άρχισε να πλησιάζει το κοριτσάκι. [...]</p>
ΚΣ5 [Κουσουνέλου]	<p>...σταμάτησε και έριξε άλλη μια ματιά στη μέλλουσα νύφη. [...] Τελικά, σαν να είχε ένοχη συνείδηση, πλησίασε ακροποδητί, χαμογελώντας ελαφρά, έσκυψε και τη φίλησε στο κεφαλάκι. [...]</p>
ΚΣ6 [Garnett]	<p>...he stopped and bet another resolute glance at the future heiress. [...] [...] then moving on tiptoe, as though he felt guilty, he advanced towards the children. [...]</p> <p>[BT] ...σταμάτησε και έριξε άλλη μια αποφασιστική ματιά στην μέλλουσα κληρονόμο. [...] [...] τότε κινούμενος στις μύτες των ποδιών, σαν να ένιωθε ένοχος, προχώρησε προς τα παιδιά” [...]</p>

ΚΣ7
[Sheltzer]

He cast a determined look at the **future bride** and wanted to move toward her, but glanced about first. [...]

Then, as if with a guilty conscience, **he stepped over to the child** on tip-toe, smiling, [...]

[BT] Έριξε ένα αποφασιστικό βλέμμα στην **μέλλουσα νύφη** και ήθελε να προχωρήσει αλλά την κοίταξε πρώτα. [...]

Τότε, σαν να είχε ένοχη συνείδηση, **πλησίασε το παιδί** στις μύτες των ποδιών, χαμογελώντας, [...]

4.6 Περιγραφή επιθετικής αντρικής συμπεριφοράς

Στο επόμενο απόσπασμα, το μικρό κορίτσι φαίνεται να τρομάζει με τον απότομο τρόπο κατά τον οποίο ο Γιουλιάν Μαστάκοβιτς το προσεγγίζει. Η συγκεκριμένη προσέγγιση χαρακτηρίζεται από τον Ντοστογιέφσκι ως «*нападение*» (επίθεση), ενώ η αντίδραση σε αυτή περιγράφεται με την φράση «*вскрикнула¹⁷ от испуга¹⁸*» (κραύγασε από τον φόβο).

Παράδειγμα 6

Та, не ожидая **нападения, вскрикнула от испуга.**

ΚΠ [BT] Εκείνη, χωρίς να περιμένει επίθεση, κραύγασε από τον φόβο.

ΚΣ1 [Βελλιανίτης] Αυτή μη αναμένουσα τοιαύτην επίθεσιν, **ανεκραύγασεν εκ φόβου.**

ΚΣ2 [Σημηριώτης] Εκείνη, που δεν περίμενε την ξαφνική αυτή επίθεση, έριξε μια **κραυγή εκπλήξεως.**

ΚΣ3 [Μπακοπούλου] Εκείνη, που δεν περίμενε τέτοια επίθεση, **κραύγασε τρομαγμένη.**

ΚΣ4 [Αργυροπούλου] Εκείνο, μην περιμένοντας μια τέτοια έφοδο, **ξεφώνισε τρομαγμένο.**

¹⁷ <https://ushakovdictionary.ru/word.php?wordid=7302>

¹⁸ <https://ushakovdictionary.ru/word.php?wordid=21905>

ΚΣ5
[Κουσουνέλου] Η κοπελίτσα, που δεν περίμενε κάτι τέτοιο, **έβγαλε μια φωνή από τον τρόμο της.**

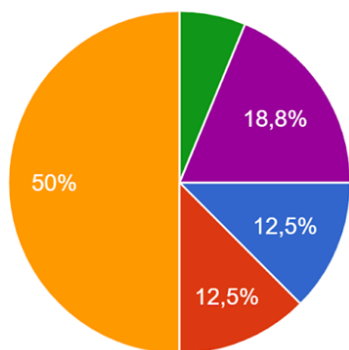
ΚΣ6
[Garnett] The child, not expecting this attack, **uttered a cry of alarm.**
[BT] Το παιδί, που δεν περίμενε αυτή την επίθεση, **έβγαλε μια κραυγή ανησυχίας.**

ΚΣ7
[Sheltzer] His coming was so unexpected that she **uttered a shriek of alarm.**
[BT] Ο ερχομός του ήταν τόσο απροσδόκητος που αυτή **έβγαλε μια κραυγή ανησυχίας.**

Η συμπεριφορά του Γιουλιάν Μαστάκοβιτς αποδίδεται στην πλειοψηφία των ελληνικών μεταφράσεων ως «*επίθεση*» (ΚΣ1, ΚΣ2, ΚΣ3), στο ΚΣ4 χρησιμοποιείται το λέξημα με πολεμικές συνυποδηλώσεις «*έφοδος*», που κάνει την αφήγηση περισσότερο φορτωμένη συναισθηματικά, ενώ αντιθέτως στο ΚΣ5 χρησιμοποιείται μια ουδέτερη αναφορά «*κάτι τέτοιο*». Παρομοίως παραλείπεται ο χαρακτηρισμός της επιθετικής συμπεριφοράς του ήρωα στο αγγλικό ΚΣ7 με τη χρήση ουδέτερου όρου «*coming*». Η αντίδραση του κοριτσιού φαίνεται να αποτυπώνεται με περισσότερη ισοδυναμία στα ΚΣ1 «*ανεκραύγασεν εκ φόβου*» και ΚΣ3 «*κραύγασε τρομαγμένη*», εν αντιθέσει με το ΚΣ2 απόσπασμα, καθώς ο «*φόβος*» δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως «*έκπληξη*» μιας και αυτή η λέξη φέρει την ερμηνεία του έντονου συναισθήματος απορίας ή θαυμασμού που καταλαμβάνει ένα άτομο, όταν πληροφορείται για κάτι. Επιπλέον, η «*κραυγή*» που έβγαλε η μικρή κοπέλα (*вскрикнула*), όπως αυτή αποτυπώνεται στο ρωσικό κείμενο, δε φαίνεται να αποδίδεται με την ίδια ένταση από το ΚΣ5 φράση «*έβγαλε μια φωνή*». Άξιο σχολιασμού είναι το γεγονός ότι στο ΚΣ4 η απόκλιση στο γένος, δηλαδή «*τρομαγμένο*» αντί για «*τρομαγμένη*», κάνει την κοπέλα να φαίνεται σαν ένα μικρό παιδάκι στα μάτια του αναγνώστη και ως εκ τούτου τονίζεται η ηλικιακή διαφορά μεταξύ εκείνης και του άντρα που την προσεγγίζει. Το ίδιο συμβαίνει και στο ΚΣ6 μετάφρασμα με την λέξη, «*child*» με την οποία δηλώνεται ξεκάθαρα το νεαρό της ηλικίας και η ουδέτερη φυλετική ταυτότητα του κοριτσιού.

Όσον αφορά στην ΚΣ6 απόδοση «*uttered a cry of alarm*», δεν αποτυπώνεται στον ίδιο έντονο βαθμό με το πρωτότυπο κείμενο ο φόβος στο πρόσωπο της μικρής κοπέλας, ενώ στην ΚΣ7 απόδοση «*shriek*», οι έννοιες σε σχέση με το πρωτότυπο

κείμενο φαίνεται να είναι πιο ισοδύναμες. Παρ' όλα αυτά, σε καμία από τις δύο περιπτώσεις δεν υπάρχει η αναφορά στο συναίσθημα του «τρόμου».

Γράφημα 4

Στο Γράφημα 4 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα του ερωτηματολογίου, σύμφωνα με το οποίο το κοινό κλήθηκε να απαντήσει στην ερώτηση «Ποια από τις αποδόσεις περιγράφει πιο έντονα την αντίδραση της κοπέλας στην απρόσμενη επίθεση από τον Γιουλιάν Μαστάκοβιτς;». Η πλειοψηφία, δηλαδή το 50%, επέλεξε την ΚΣ3 μετάφραση της Μπακοπούλου λόγω της λέξης «κραύγασε», η οποία δημιουργεί αρκετά μεγάλη ένταση στο αίσθημα του φόβου που ένιωσε το μικρό κορίτσι μετά από την «επίθεση» του Γιουλιάν Μαστάκοβιτς. Το 18,8% επέλεξε την ΚΣ5 μετάφραση, το 12,5% την ΚΣ1, το 12,5% επέλεξε την ΚΣ2 μετάφραση ενώ τέλος, το 6,3% των συμμετεχόντων επέλεξε την ΚΣ4 απόδοση.

4.7 Αντωνυμιακή χρήση και λεκτική ισχύ

Η δύναμη ισχύος μεταξύ των ηρώων είναι διάχυτη σε όλο το διήγημα. Στο συγκεκριμένο παράδειγμα παρατηρείται η γραμματική διάκριση μεταξύ του Γιουλιάν Μαστάκοβιτς, προς το μικρό κορίτσι και τον γιό της γκουβερνάντας. Στο πρωτότυπο ρωσικό κείμενο, ο Γιουλιάν Μαστάκοβιτς απευθύνεται μια διαφορετικό τρόπο στα δύο παιδιά. Στο μικρό κορίτσι για παράδειγμα, παρά το γεγονός ότι θα μπορούσε να της απευθυνθεί στον ενικό αριθμό (ты) μιας και είναι ηλικιακά μικρότερή του και δεν έχουν την ίδια κοινωνική θέση (Friedrich 1972: 279), εκείνος επιλέγει τον πληθυντικό αριθμό (вы), επιτυγχάνοντας έτσι τη «συμμετρική σχέση (vy)» [symmetrical relationship (vy)] και εκφράζοντας ευγένεια και σεβασμό, ώστε να φανεί αρεστός και

φιλικός στα μάτια της. Από την άλλη μεριά, όταν απευθύνεται στο μικρό αγόρι του μιλάει στον ενικό αριθμό (ты), με αποτέλεσμα να φαίνεται η «ασύμμετρη σχέση (ty)» [asymmetrical relationship (ty)]. Με τη χρήση του ενικού αριθμού ο συγγραφέας καθιστά εμφανή όχι μόνο την ηλικιακή διαφορά του Γιουλιάν Μαστάκοβιτς προς το αγόρι, αλλά κάνει επίσης εμφανή και την κοινωνική διαφορά μεταξύ τους, μιας και η ασύμμετρη σχέση (ty) συνήθως επιδιώκονταν από τους ευγενείς προς τους ανήκοντες σε χαμηλά κοινωνικά στρώματα, όπως για παράδειγμα στους υπηρέτες (Friedrich 1972: 283). Βάσει αυτού του παραδείγματος, γι' ακόμη μια φορά επιβεβαιώνεται το γεγονός πως η ρωσική κοινωνία κατατάσσεται υψηλά στην «απόσταση εξουσίας» (power distance) (Brown and Levinson 1978: 245).

Παράδειγμα 7

ΚΠ	<p>- А что это у вас, куколка, милое дитя? [...]</p> <p>- А знаете ли вы, милое дитя, из чего ваша куколка сделана? [...]</p> <p>- А из тряпочек, душенька. Ты бы пошел, мальчик, в залу, к своим сверстникам [...]</p>
	<p>[BT] - Και τι είναι αυτό που έχετε, κουκλίτσα, γλυκό παιδάκι; [...]</p> <p>- Και μήπως ξέρετε, γλυκό παιδάκι, από τι η κουκλίτσα σας είναι φτιαγμένη; [...]</p> <p>- Από κουρέλια, ψυχούλα. Εσύ πήγαινε, αγόρι, στην αίθουσα, στους συνομηλίκους σου.. [...]</p>
ΚΣ1 [Βελλιανίτης]	<p>- Και τι είναι αυτό, περιστεράκι μου, κούκλα; [...]</p> <p>- Και ξέρεις μικρά μου, από τι είναι κατασκευασμένη η κούκλα σου; [...]</p> <p>- Απο κουρελάκια, πουλάκι μου. Σύ μικρέ μου πήγαινε είς τα σάλα με τους συντρόφους σου [...]</p>
ΚΣ2 [Σημηριώτης]	<p>- Κούκλα είν' αυτή που έχεις, δεν είν' έτσι μικρούλα; [...]</p> <p>- Και ξέρεις, αγαπητή μικρούλα, τι έχει μέσα η κούκλα σου; [...]</p> <p>- Κουρέλια, χρυσό μου. [...]</p> <p>- Καλά θα 'κανες να πας εσύ να 'βρεις τους φίλους σου, λέγει. [...]</p>
ΚΣ3 [Μπακοπούλου]	<p>«Τι είναι αυτό, γλυκιά μου, κούκλα;» ρώτησε.. [...]</p> <p>«Μήπως ξέρετε, γλυκιά μου, από τι έχει φτιαχτεί η κούκλα σας;» [...]</p> <p>«Μα, από κουρελάκια, ψυχούλα μου. Εσύ, μικρέ, πήγαινε στο σαλόνι, στα παιδιά της ηλικίας σου» [...]</p>
ΚΣ4 [Αργυροπούλου]	<p>- Τι είναι αυτό αγαπητό μου παιδί; Κουκλίτσα; Ρώτησε. [...]</p> <p>- Μήπως ξέρετε, αγαπητό μου παιδί, από τι είναι φτιαγμένη η κουκλίτσα σας;</p>

[...]

- Από κουρέλια, ψυχούλα μου. **Εσύ**, μικρέ, θα έπρεπε να **πας** στη σάλα με τους συνομηλικούς **σου** [...]

ΚΣ5
[Κουσουνέλου]

"Και τι είναι αυτό, γλυκό μου παιδί, κούκλα;" ρώτησε. "

"Και **ξέρεις**, γλυκό μου παιδί, από τι είναι φτιαγμένη η κουκλίτσα **σου**;"

"Απο κουρέλια ψυχούλα μου. **Εσύ** αγοράκι μου **πήγαινε** στο σαλόνι να **παίζεις** με τους συνομηλικούς **σου**"

"And what is this **you've** got — a dolly, dear child?" he asked.

"and do **you** know, dear child, what **your** dolly is made of?"

ΚΣ6
[Garnett]

"It's made of rags, darling. **You** had better **go** into the drawing-room to **your** playmates, **boy**,"

[BT] "Και τι είναι αυτό που **έχεις**- κουκλίτσα, αγαπητό παιδί;" ρώτησε..[...]

"και **ξέρεις**, αγαπητό παιδί, απο τι η κουκλίτσα **σου** είναι φτιαγμένη;" [...]

"Είναι φτιαγμένη από κουρέλια, αγαπητή. **Εσύ** καλύτερα θα ήταν να **πας** στο δωμάτιο ζωγραφικής στους συμπαίκτες **σου**, αγόρι." [...]

ΚΣ7
[Sheltzer]

"What have **you** got, a doll, my dear?" [...]

"And do **you** know, my dear, what dolls are made of?" [...]

"Out of rags, my dear. **You**, boy, you **go** back to the drawing-room, to the children," [...]

[BT] "Τι **έχεις**, κούκλα, αγαπητή μου;" [...]

"Και **ξέρεις**, αγαπητή μου, απο τι είναι οι κούκλες φτιαγμένες;" [...]

" Από κουρέλια, αγαπητή μου. **Εσύ**, αγόρι, **εσύ** **πήγαινε** πίσω στο δωμάτιο ζωγραφικής, στα παιδιά," [...]

Αυτή η συμμετρική και ασύμμετρη σχέση μεταξύ των ηρώων δεν υιοθετείται από όλες τις ελληνικές μεταφράσεις. Στις ΚΣ1, ΚΣ2 και ΚΣ5 αποδόσεις ο Γιουλιάν Μαστάκοβιτς μιλάει στον ενικό αριθμό και στα δύο παιδιά εκμηδενίζοντας έτσι κάθε διάκριση που επιδιώκει ο Ντοστογιέφσκι να δείξει στο πρωτότυπο κείμενό του. Μόνο στα ΚΣ3 και ΚΣ4 κείμενα έχει διατηρηθεί αυτή η σχέση μεταξύ των ηρώων. Ωστόσο, στα αγγλικά ΚΣ6 και ΚΣ7 μεταφράσματα, δεν μπορεί να φανεί αυτή η διαφορά μεταξύ των ηρώων, αφού η αντωνυμία «you» χρησιμοποιείται τόσο στον ενικό όσο και στον πληθυντικό αριθμό. Ο Friedrich (1972: 274) παραδέχεται πως όλοι οι συγγραφείς, ιδίως όμως ο Ντοστογιέφσκι και ο Τολστόι, στα έργα τους φέρνουν σε επαφή άτομα διαφορετικών τάξεων, των οποίων οι μεταξύ τους συγκρούσεις καθώς και τα συνεχώς εναλλασσόμενα συναισθήματά τους αποτυπώνονται με την χρήση αντωνυμιών, κάτι το οποίο δεν μπορεί να γίνει διακριτό στις αγγλικές μεταφράσεις (Friedrich 1972: 274).

4.8 Ο ρόλος της γυναίκας ως «αντικείμενο»

Στο επόμενο απόσπασμα, παρατηρείται η προσπάθεια του Ντοστογιέφσκι να τονίσει την υποβαθμισμένη θέση της γυναίκας εκείνη την εποχή, της οποίας το μέλλον φαινόταν στις περισσότερες περιπτώσεις προκαθορισμένο ήδη από τα παιδικά της χρόνια. Πολλάκις αντιμετωπιζόταν ως άτομο –ή μάλλον ως αντικείμενο- χωρίς βούληση ή δικαίωμα διεκδίκησης στόχων στη ζωή. Έτσι λοιπόν, ο συγγραφέας -μεταξύ άλλων χαρακτηρισμών- την αναφέρει ως «*предмет*» δηλαδή το αντικείμενο των επιθυμιών του Γιουλιάν Μαστάκοβιτς. Η συγκεκριμένη λέξη χρησιμοποιείται στη μεταφορική σημασία, η χρήση της οποίας αναφέρεται ιδιαίτερα για τον 19^ο αι, δηλαδή «*το άτομο που προκαλεί ερωτική επιθυμία, ο/η αγαπημένος/-η*»¹⁹, με ταυτόχρονη ενεργοποίηση της ενιαίας λογοτεχνικής εικόνας και της κυριολεκτικής σημασίας «*πράγμα, αντικείμενο*». Ο δεύτερος συμμετέχων σε αυτήν την επικοινωνία χαρακτηρίζεται με τον όρο «*мальчишка*», στα συγκεκριμένα συμφραζόμενα με υποτιμητική σημασία «*άντρας με ανώριμη συμπεριφορά*». Με τις συγκεκριμένες λεκτικές επιλογές ο συγγραφέας δημιουργεί έναν δεύτερο κόσμο – τον κόσμο των επιθυμιών του πρωταγωνιστή, όπου αντιστρέφεται η πραγματική κατάσταση - το μικρό κοριτσάκι παρουσιάζεται ως γυναίκα, ενώ ο ίδιος – στην πραγματικότητα άντρας «*ώριμης ηλικίας*» - ξαναγίνεται νέος.

Παράδειγμα 8

...несмотря на всю солидность и важность, решил поступить как **мальчишка и прямо абордировать свой предмет**, несмотря на то что предмет мог быть настоящим предметом по крайней мере пять лет спустя.

ΚΠ

[ΒΤ] ..παρ' όλη τη στιβαρότητα και τη σημασία του, αποφάσισε να συμπεριφερθεί σαν **ανώριμο αγόρι και αμέσως να επιθέσει το αντικείμενό του**, παρά το γεγονός ότι αυτό το αντικείμενο μπορούσε να γίνει πραγματικό αντικείμενο τουλάχιστον μετά από πέντε χρόνια.

ΚΣ1
[Βελλιανίτης] ...εφαινετο ως παιδίον ακολούθων **φαντασιώδες τι, σκιάν, την κορασίδαν**, ητις επι πέντε τουλάχιστον έτη, δεν ηδύνατο να ή άλλο τι δι' αυτόν, ειμή σκιά μόνο.

¹⁹ <https://ushakovdictionary.ru/word.php?wordid=56015>

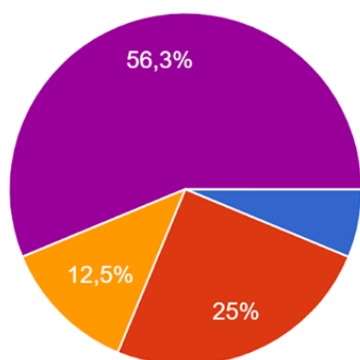
- ΚΣ2 [Σημηριώτης] ...φέρθηκε σαν παιδί, **θέλοντας ν' αγγίξει αμέσως το αντικείμενο των ονείρων του**, που δεν μπορούσαν να γίνουν πραγματικότητας, παρά ύστερα από πέντε χρόνια μόνο.
- ΚΣ3 [Μπακοπούλου] ...αποφάσισε να ενεργήσει σαν παιδάκι, **και να προσεγγίσει κατευθείαν το αντικείμενό του**, παραβλέποντας το γεγονός ότι το αντικείμενο θα μπορούσε να είναι όντως αντικείμενο έπειτα από πέντε τουλάχιστον χρόνια.
- ΚΣ4 [Αργυροπούλου] ...αποφάσισε να φερθεί σαν μικρό παιδί **και να προσεγγίσει απευθείας τον στόχο του**, έστω κι αν ο στόχος του δεν μπορούσε να αποτελεί πραγματικό στόχο αν δεν περνούσαν πέντε τουλάχιστον χρόνια.
- ΚΣ5 [Κουσούνελου] ...ώστε να είχε ορμήσει σαν κακομαθημένο παλιόπαιδο **στο αντικείμενο των επιθυμιών του**, μολονότι χρειαζόταν τουλάχιστον πέντε χρόνια ακόμα για να του γίνει προσιτό.
- ΚΣ6 [Garnett] ...he made up his mind to behave like a boy, **and directly approach the object of his attentions**, even though she could not be really the object of his attentions for another five years at least.
- [BT] ...αποφάσισε να συμπεριφερθεί σαν παιδί, **και να προσεγγίσει απευθείας το αντικείμενο των επιθυμιών του**, παρ' όλο που δεν μπορούσε να γίνει πραγματικά το αντικείμενο των επιθυμιών του για τουλάχιστον άλλα πέντε χρόνια.
- ΚΣ7 [Sheltzer] ...his calculations had lured and pricked him to the greedy eagerness of a boy, **who makes straight for his object**— though this was not as yet an object; it only would be so in five years' time.
- [BT] ... οι υπολογισμοί του τον είχαν παραπλανήσει και τον είχαν τραβήξει στην άπληστη προθυμία ενός αγοριού, **που κατευθύνεται προς το αντικείμενο του**—αν και αυτό δεν ήταν ακόμη αντικείμενο· αλλά θα ήταν μόνο σε πέντε χρόνια.

Λόγω της απουσίας στην αντίστοιχη ελληνική λέξη της μεταφορικής σημασίας²⁰ η συγκεκριμένη φράση αποτελούσε πρόκληση για μεταφραστή. Ο χαρακτηρισμός, αποδίδεται κατά λέξη στο ΚΣ3 «*αντικείμενό του*», κάνοντας την φράση δυσνόητη, σε δυο άλλες ελληνικές αποδόσεις στο ίδιο ουσιαστικό προστίθεται γενική προσδιοριστική για την συγκεκριμενοποίησή του: ΚΣ2 «*αντικείμενο των ονείρων του*», ΚΣ5 «*αντικείμενο των επιθυμιών του*», ενώ στις ΚΣ1 και ΚΣ4

²⁰ Βλ. την ερμηνεία της αντίστοιχης ελληνικής λέξης στο ηλεκτρονικό ερμηνευτικό λεξικό https://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/

αναφέρεται ως «σκιά» και «στόχος» αντίστοιχα, με ενεργοποίηση μόνο της μεταφορικής σημασίας. Ως αποτέλεσμα μειώνεται η υποτιμητική έννοια του αντικειμένου, όπως την εννοεί ο συγγραφέας στο ρωσικό κείμενο. Στις αγγλικές μεταφράσεις τα ΚΣ6 και ΚΣ7 κάνουν λόγο για «*object*» με προσθήκη προσδιορισμού στο ΚΣ6 – «*the object of his attentions*».

Οι περισσότεροι Έλληνες μεταφραστές δεν αποδίδουν ισοδύναμα τον όρο «*мальчишка*», επιλέγοντας τα λεξήματα και φράσεις όπως «*παιδί*» (ΚΣ1/ΚΣ2), «*παιδάκι*» (ΚΣ3), «*μικρό παιδί*» (ΚΣ4), τα οποία δε μεταδίδουν τη φυλετική ταυτότητα, ούτε υποτιμητική συνυποδήλωση.

Γράφημα 5

Σύμφωνα με τα πορίσματα του ερωτηματολογίου, στην ερώτηση «*Ποια μετάφραση δίνει περισσότερη έμφαση στο κοινωνικό ρόλο του μικρού κοριτσιού;*» (βλ. Γράφημα 5) η πλειοψηφία, δηλαδή το 56,3% , επέλεξε το ΚΣ5 μετάφρασμα της Κουσουνέλου λόγω της φράσης «*κακομαθημένο παλιόπαιδο*» που αναφέρεται στον Γιουλιάν Μαστάκοβιτς, ο οποίος απεικονίζεται να «*ορμά*» για να κατακτήσει το «*αντικείμενο των επιθυμιών του*», δηλαδή την μικρή κοπέλα, χωρίς να τον νοιάζουν οι συνέπειες των πράξεων του. Επιπρόσθετα, ο χαρακτηρισμός του μικρού κοριτσιού ως «*αντικείμενο*» μαρτυρά την υποβαθμισμένη θέση της γυναίκας στην κοινωνία εκείνης της εποχής. Στην συνέχεια, το 25% των συμμετεχόντων επέλεξαν την ΚΣ2 απόδοση, το 12,5% την ΚΣ3 απόδοση, ενώ μόλις το 6,3% επέλεξαν την ΚΣ1 απόδοση.

4.9 Κοινωνική θέση και επίδειξη ισχύος

Η διάκριση μεταξύ των κοινωνικών θέσεων στο παρόν διήγημα γίνεται εμφανής σε πολλά διαφορετικά σημεία και εμπίπτει τόσο στην εξωτερική εμφάνιση και στον χαρακτήρα όσο και στον τρόπο με τον οποίο επικοινωνούν οι ήρωες μεταξύ τους. Η

επίδειξη ισχύος του κοινωνικά ανώτερου προς τον κοινωνικά κατώτερο άνθρωπο είναι ένας παράγοντας που συμβάλλει στην κοινωνική διάκριση (Brown and Levinson 1978:78). Στο πρωτότυπο κείμενο παρατηρείται η έντονη λεκτική επίθεση που ασκεί ο Γιουλιάν Μαστάκοβιτς στο φτωχό μικρό αγόρι με σκοπό την απομάκρυνσή του από το δωμάτιο που βρισκόταν με την μικρή κοπέλα, προκειμένου να μείνει μόνος μαζί της. Σύμφωνα με το μοντέλο του Culpeper (1996: 356-358), στο παρόν παράδειγμα γίνεται χρήση της αρνητικής αγένειας (negative impoliteness) δηλαδή στρατηγικών που απειλούν τον αρνητικό πρόσωπο του συνομιλητή και αυτό επιτυγχάνεται μέσω της υποτίμησης, γελοιοποίησης ή τρομοκρατίας μεταξύ άλλων. Στο πρωτότυπο ρωσικό κείμενο ο ήρωας χαρακτηρίζει τον συνομιλητή του ως «негодник²¹» (αχρείο) και «сопливый²²» (μυξιάρη), ενώ τον διώχνει με το ρήμα «пой» (γραμματικά ο τύπος του παρελθοντικού (έφυγες) που χρησιμοποιείται στη σημασία κατηγορηματικής αγενής προστακτικής (=φύγε!), συνήθως σε επικοινωνία με ζώα), το οποίο επαναλαμβάνεται 6 φορές.

Παράδειγμα 9

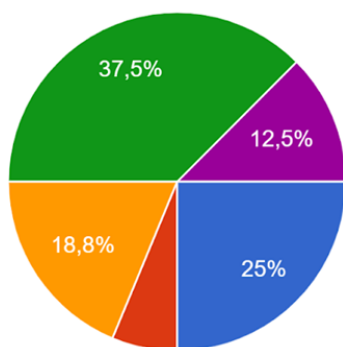
КП	<p>Пошел, что здесь делаешь, пошел, негодник, пошел! [...] Пошел, негодник, пошел, сопливый, пошел, пошел к своим сверстникам!</p> <p>[BT] Φύγε, τι κάνεις εδώ, φύγε χαμένε, φύγε αχρείε! [...] φύγε, αχρείε, φύγε, μυξιάρη, φύγε στους συνομήλικούς σου!</p>
ΚΣ1 [Βελιανίτης]	Έξω από εδώ, τι κάμνεις συ εκεί, έξω μοχθηρέ, έξω ασυνείδητε. Πήγαινε απ' εδώ μυξιάρικο.
ΚΣ2 [Σημηριώτης]	Τι κάνεις εδώ, παλιόπαιδο; Φύγε, φύγε, αδιάντροπε, [...] Φύγε, φύγε, μυξιάρη, φύγε, σου λέω!
ΚΣ3 [Μπακοπούλου]	Φύγε, τι κάνεις εδώ, χάσου, χαμένε, δίνε του! [...] Δίνε του, χαμένε, δίνε του, μυξιάρικο, πήγαινε με τ' άλλα της ηλικίας σου!
ΚΣ4 [Αργυροπούλου]	Δρόμο, τι κάνεις εδώ, δρόμο, βρομόπαιδο, δίνε του! [...] Δρόμο βρομόπαιδο, δρόμο μυξιάρικο, τράβα να βρεις τους συνομήλικούς σου!

²¹ <https://ushakovdictionary.ru/word.php?wordid=34857>

²² <https://ushakovdictionary.ru/word.php?wordid=72550>

ΚΣ5 [Κουσουνέλου]	Έξω, τι κάνεις εδώ; Έξω παλιόπαιδο, έξω! [...] Έξω, παλιόπαιδο, έξω παλιόμουτρο πήγαινε στους φίλους σου!
ΚΣ6 [Garnett]	Go away; what are you doing here? Go away, you scamp ; [...] Get along, you naughty boy! Get along, you sniveller , to your playmates! [BT] Φύγε τι κάνεις εδώ; Φύγε, απατεώνα. [...] Χάσου, άτακτο αγόρι! Χάσου, κλαυιάρη, στους συνομήλικούς σου!
ΚΣ7 [Sheltzer]	“Get out of here! What are you doing here? Get out, I say, you good-for-nothing! Get out, you freckle face , go to your likes! [BT] "Φύγε από εδώ! Τι κάνεις εδώ; Φύγε από εδώ, άχρηστε! Φύγε από εδώ, φακιδομούρη πήγαινε στους ομοίους σου.

Συγκρίνοντας τις ελληνικές και αγγλικές μεταφράσεις παρατηρούμε τις εκφράσεις έντονης λεκτικής επίθεσης στα ΚΣ1 «*μοχθηρέ, ασυνείδητε, μυζιάρικο*», ΚΣ2 «*παλιόμουτρο, αδιάντροπε, μυζιάρη*» και ΚΣ4 «*βρομόπαιδο, μυζιάκρικο*», ΚΣ6 «*naughty boy*», «*sniveller*» και ΚΣ7 «*freckle face*» αποδόσεις. Στα υπόλοιπα κείμενα, ΚΣ3 «*χαμένε, μυζιάρικο*», ΚΣ5 «*παλιόπαιδο, παλιόμουτρο*» αν και υπάρχει εξίσου η αρνητική αγένεια, φαίνεται να είναι λιγότερο έντονη συγκριτικά όχι μόνο με τα προηγούμενα αλλά και με το πρωτότυπο. Όσον αφορά την προσταγή κανένας από τους μεταφραστές, εκτός από τον Σημηριώτη (ΚΣ2) και στις δύο γλώσσες δεν καταφέρνει να αποδώσει της επανάληψη της ίδιας λέξης πολλές φορές, χρησιμοποιώντας στη θέση του ενός δυο διαφορετικά ρήματα ή επιφωνήματα. Σε αρκετές ελληνικές αλλά και αγγλικές αποδόσεις χρησιμοποιούνται εκφράσεις με χαμηλότερο βαθμό αγένειας, όπως π.χ. *πήγαινε* (ΚΣ1, ΚΣ3, ΚΣ5), *go to* (ΚΣ7).

Γράφημα 1.9

Σύμφωνα με τα πορίσματα του ερωτηματολογίου (βλ. Γράφημα 1.7.), στην ερώτηση «Σε ποια μετάφραση ο Γιουλιάν Μαστάκοβιτς αντιμετωπίζει το μικρό αγόρι με περισσότερο μίσος και περιφρόνηση;», το 37,5% των συμμετεχόντων υποστήριξε πως αυτό επιτυγχάνεται από την ΚΣ4 μετάφραση της Αργυροπούλου λόγω της φράσης «*τράβα να βρείς τους συνομήλικούς σου!*», καθώς σε σύγκριση με το ρήμα «*πήγαινε*» που προτιμάται στις υπόλοιπες αποδόσεις εμπεριέχει περισσότερο μίσος. Επίσης, οι λέξεις «*βρομόπαιδο*» και «*μυζιάρικο*» εντείνουν το αίσθημα της προσβολής (offensiveness). Ακολούθως, το 25% των ερωτηθέντων επέλεξε της ΚΣ1 μετάφραση, ενώ το 18,8% προτίμησε την ΚΣ3 μετάφραση. Τέλος, το 12,5% επέλεξε την ΚΣ5 μετάφραση, ενώ το υπόλοιπο 6,3% την ΚΣ2 μετάφραση.

4.10 Θυμός και κοινωνική θέση

Στο κάτωθι παράδειγμα, παρατηρείται ο «*εκτός ορίων*» θυμός του Γιουλιάν Μαστάκοβιτς προς το μικρό αγόρι, το οποίο πρωτύτερα επανειλημμένα ήθελε να διώξει από το δωμάτιο που βρισκόταν με την μικρή κοπέλα χωρίς όμως κανένα αποτέλεσμα. Ωστόσο, φαίνεται να υπάρχει μια αμφιβολία για το αν το συναίσθημα του θυμού είναι το μοναδικό που τον διακατέχει, καθώς ο συγγραφέας υποθέτει πως η φιλία μεταξύ του αγοριού και της –ίσως- μέλλουσας γυναίκας του Γιουλιάν Μαστάκοβιτς, είναι αυτό που κάνει τον πρωταγωνιστή να ζηλεύει. Ενδεχομένως, το αίσθημα της ζήλιας (*ревность*²³), η φυλετική συμπεριφορά απέναντι στο ένα άλλο άντρα – ανταγωνιστή για την προσοχή της γυναίκας - θα μπορούσε να τον κάνει να βγαίνει εκτός εαυτού με αποτέλεσμα να μην τον ενδιαφέρει το κύρος και η κοινωνική του θέση και να φαίνεται σαν τρελός.

Στο πρωτότυπο κείμενο ο συγγραφέας αναφέρει πως τον ήρωα τον περιβάλλει η «*τρέλα από την οργή*» (*остервениться*²⁴) και η «*αγανάκτηση*» (*негодование*²⁵).

Παράδειγμα 10

²³ <https://ushakovdictionary.ru/word.php?wordid=65732>

²⁴ <https://ushakovdictionary.ru/word.php?wordid=41246>

²⁵ <https://ushakovdictionary.ru/word.php?wordid=34861>

Наконец он почти **остервенился**, так велико было в нем чувство **негодования** и, может быть (кто знает?), ревности.

ΚΠ [BT] Τελικά αυτός σχεδόν **τρελάθηκε από την οργή**, τόσο μεγάλο ήταν το αίσθημα της **αγανάκτησης** του και, ίσως (ποιος ξέρει;), της ζήλιας.

ΚΣ1 [Βελλιανίτης] Είχε καταντήσει σχεδόν **μανιώδης**, τόσον ήτο το κυριαρχούν εν αυτώ κατά την στιγμήν εκείνην **αίσθημα της αγανακτήσεως** και ίσως (τις γνωρίζει;) και της ζηλοτυπίας.

ΚΣ2 [Σημηριώτης] Τέλος, από τον πολύ **θυμό** του και —ποιος ξέρει;— ίσως και από ζήλεια, τον έπιασε **κυριολεκτικώς λύσσα**.

ΚΣ3 [Μπακοπούλου] Στο τέλος, τον έπιασε σχεδόν **υστερία**, τόσο μεγάλο ήταν μέσα του το αίσθημα της **αγανάκτησης** και (ποιος ξέρει) ίσως και της ζήλιας.

ΚΣ4 [Αργυροπούλου] Στο τέλος έφτασε σχεδόν να **μανιάσει**, τόσο μεγάλο ήταν το αίσθημα της **αγανάκτησης** και ίσως- ποιος ξέρει;- και της ζήλειας που τον κυριεύσε.

ΚΣ5 [Κουσουνέλου] Η **οργή** ή ίσως η ζήλεια του τον έκαναν να φέρεται σαν **τρελός**.

ΚΣ6 [Garnett] At last he was almost **rigid**, so great was his **indignation** and perhaps — who knows? — his jealousy.

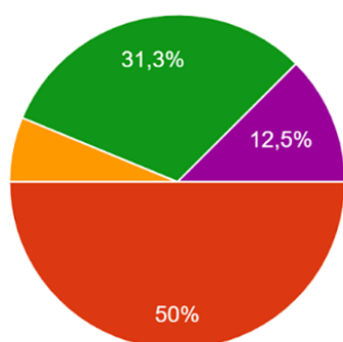
[BT] Στο τέλος, ήταν σχεδόν **οργισμένος**, τόσο μεγάλη ήταν η **αγανάκτησή** του και ίσως — ποιος ξέρει; — η ζήλια του.

ΚΣ7 [Sheltzer] He **perspired** and **puffed** and **panted**. So strong was his **dislike** (or was it jealousy?) of the child that he actually began to carry on like a **madman**.

[BT] **Ίδρωσε** και **φούσκωσε** και **λαχάνιασε**. Τόσο έντονη ήταν η **αντιπάθειά** του (ή ήταν η ζήλια;) για το παιδί που πραγματικά άρχισε να κάνει σαν τρελός.

Αναφορικά με τις ελληνικές μεταφράσεις, τα ΚΣ1 «μανιώδης», ΚΣ2 «λύσσα», Σ3 «υστερία» και ΚΣ4 «μανιάσει», φαίνεται πως αποτυπώνουν σε ισοδύναμο βαθμό την οργή που νιώθει την δεδομένη στιγμή ο Γιουλιάν Μαστάκοβιτς, καθώς έτσι σκιαγραφούν έναν εκτός ορίων άνθρωπο που είναι διατιθέμενος μέχρι και να χτυπήσει

κάποιον προκειμένου να κατευνάσει αυτό το ανεξέλεγκτο αίσθημα θυμού. Από την άλλη πλευρά, η ΚΣ5 μετάφραση «οργή», «τρελός» δεν είναι το ίδιο έντονα αποτυπωμένη όπως οι προαναφερθείσες. Ωστόσο, στις αγγλικές αποδόσεις το ΚΣ7 μετάφρασμα φαίνεται να είναι πολύ πιο περιγραφική ως προς τον ήρωα συγκριτική με το ΚΣ6 «rigid», «indignation», καθώς με την χρήση πληθώρας επιθέτων «perspired», «puffed», «madman» και «panted» απεικονίζεται τόσο η εσωτερική όσο και η εξωτερική του εικόνα.

Γράφημα 1.10

Σύμφωνα με το ερωτηματολόγιο, στην ερώτηση «Σε ποια από τις αποδόσεις αποτυπώνεται πιο έντονα ο θυμός του Γιουλιάν Μαστακόβιτς;» (βλ. Γράφημα 1.8) , το 50% των συμμετεχόντων επέλεξε την ΚΣ2 μετάφραση του Σημηριώτη, καθώς η φράση «κυριολεκτικώς λύσσα» τον κάνει να χάνει την ανθρώπινή του υπόσταση κατακλισμένος από κτηνώδη συναισθήματά. Στην συνέχεια, το 31,3% επέλεξε την ΚΣ4 απόδοση της Αργυροπούλου, το 12,5% την ΚΣ5 μετάφραση της Κουσουνέλου και τέλος το 6,3% την ΚΣ3 απόδοση της Μπακοπούλου.

4.11 Η σημασία της κοινωνικής θέσης για τον άνθρωπο

Ο Ντοστογιέφσκι μέσα από το διήγημα του επιδιώκει να αποτυπώσει την σημασία της κοινωνικής τάξης στον άνθρωπο και στην αντίστοιχη συμπεριφορά του και προσδοκίες της κοινωνίας προς αυτόν. Στο παρόν παράδειγμα, ο Γιουλιάν Μαστάκοβιτς παρατηρείται να ανησυχεί για την κοινωνική του θέση όταν καθώς καταδιώκει το μικρό αγόρι – τον γιό της γκουβερνάντας- αντιλαμβάνεται πως έχει γίνει αντιληπτός από τον αφηγητή και αμέσως τον κατακλύζει το αίσθημα της ντροπής. Σε αυτό το σημείο, και πριν γίνει περεταίρω ανάλυση παραδειγμάτων,

θεωρείται χρήσιμη η αναφορά στις τρεις μορφές ταυτότητας του ατόμου βάσει των Brewer and Gardner (1996: 84). Οι κατηγορίες αυτές αφορούν α) το ατομικό επίπεδο (individual level) δηλαδή στα προσωπικά χαρακτηριστικά ενός ατόμου, β) το σχεσιακό επίπεδο (interpersonal level) που βασίζεται στην σχέση ενός ατόμου με άλλα άτομα και γ) τον συλλογικό επίπεδο (group level) που προκύπτει από την συμμετοχή του ατόμου σε μια ομάδα. Σύμφωνα με το πρωτότυπο ρωσικό κείμενο, παρατηρείται πως ο Ντοστογιέφσκι κάνει ξεκάθαρη αναφορά στην σημασία της κοινωνικής εικόνας του Γιουλιάν Μαστάκοβιτς *значение свое* = σημασία του αλλά και στην αμηχανία που νιώθει λόγω της συμπεριφοράς του «*сконфузился²⁶ в прах*». Το ρωσικό κείμενο επομένως, θα μπορούσε να καταταχθεί στο ατομικό επίπεδο της ταυτότητας αφού στο κείμενο δεν φαίνεται να υπάρχει αλληλεπίδραση μεταξύ του πρωταγωνιστή και κάποιου άλλου ήρωα, ενώ η αντίθεση του κοινωνικού κύρους και της γελοίας συμπεριφοράς αντιλαμβάνεται από τον ίδιο τον ήρωα.

Παράδειγμα 11

ΚΠ	Юлиан Мастакович оборотился и, несмотря на всё значение свое , сконфузился в прах.
	[ΒΤ] Ο Γιουλιάν Μαστάκοβιτς γύρισε, και παρά όλη την σημασία του , σαστίστηκε εντελώς.
ΚΣ1 [Βελλιανίτης]	Ο Ιούλιος Μαστακόβιτς στρέψας, και μη λαμβάνοντας υπόψη την σημασίαν του καγχασμού μου εστρέφθειν ευρεθείς εν μεγίστη αμηχανία.
ΚΣ2 [Σημηριώτης]	Ο Ιουλιανός Μαστακόβιτς, που τότε μόνο μ' αντελήφτηκε, φάνηκε πολύ στεναχωρημένος, μολονότι προσπαθούσε να κρατήσει την αξιοπρέπειά του κατά σύμπτωση φάνηκε τη στιγμή εκείνη στην αντικρινή πόρτα ο οικοδεσπότης, κι αυτό τον έκανε να ταραχθεί πίοτερο.
ΚΣ3 [Μπακοπούλου]	Ο Γιουλιάν Μαστακόβιτς στράφηκε και, παρά τη σπουδαιότητά του , τα έχασε εντελώς.
ΚΣ4 [Αργυρούλου]	Ο Γιουλιάν Μαστακόβιτς γύρισε και, παρά το κύρος του , τα έχασε εντελώς.

²⁶ <https://ushakovdictionary.ru/word.php?wordid=70451>

ΚΣ5
[Κουσουνέλου] Έκανε μεταβολή συγχυσμένος, **προφανώς ξεχνώντας για λίγο την κοινωνική του θέση.**

Yulian Mastakovitch turned round and, **in spite of all his consequence**, was overcome with confusion.

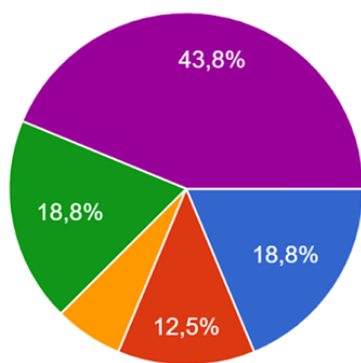
ΚΣ6
[Garnett] [BT] Ο Γιουλιάν Μαστάκοβιτς γύρισε, **και παρ' όλη την συνέπειά του**, τον κατέκλισε η σύγχυση.

He was utterly confused and for a moment, apparently, **quite obvious of his immense importance.**

ΚΣ7
[Sheltzer] [BT] Ήταν ολότελα συγχυσμένος και για μια στιγμή, προφανώς, **αυτό ήταν αρκετά εμφανές λόγω της τεράστιας σημασίας του.**

Στα ΚΣ3, ΚΣ4 και ΚΣ5 αποσπάσματα τονίζεται η σημασία της κοινωνικής θέσης του ήρωα, ο οποίος παρά ΚΣ3 «*την σπουδαιότητά του*», ΚΣ4 «*το κύρος του*» και ΚΣ5 «*την κοινωνική του θέση*», ήρθε σε μεγάλη αμηχανία -τα έχασε εντελώς- νιώθοντας πως γελοιοποιείται στην προσπάθειά του να χτυπήσει το μικρό αγόρι. Έτσι λοιπόν, τα συγκεκριμένα αποσπάσματα φαίνεται να εμπίπτουν στο *ατομικό επίπεδο* της ταυτότητας του ήρωα, ο οποίος μόνος του παρατηρείται να θυμώνει με την παιδιάστική συμπεριφορά του. Ωστόσο, στα ΚΣ1 «*μη λαμβάνοντας υπόψη την σημασίαν του καγχασμού μου*» και ΚΣ2 «*προσπαθούσε να κρατήσει την αξιοπρέπειά του [...] φάνηκε τη στιγμή εκείνη στην αντικρινή πόρτα ο οικοδεσπότης, κι αυτό τον έκανε να ταραχθεί πióτερο*» αποσπάσματα, θα κατατάσσονταν στο *σχεσιακό επίπεδο*, μιας και ο ήρωας έρχεται σε επαφή με τον αφηγητή (ΚΣ1) και τον οικοδεσπότη (ΚΣ2) και λόγω αυτής της επαφής διαμορφώνονται και τα συναισθήματα του στα αντίστοιχα κείμενα.

Αναφορικά με τις αγγλικές αποδόσεις, στα ΚΣ6 «*in spite of all his consequence*» και ΚΣ7 «*of his immense importance*» αποσπάσματα, επίσης φαίνεται η σημασία που έχει για τον ήρωα η κοινωνική του θέση και πόσο τον ενδιαφέρει, γι' αυτό και φαίνεται να κατατάσσονται στο *ατομικό επίπεδο*.

Γράφημα 1.11

Σχετικά με το συγκεκριμένο απόσπασμα, το κοινό κλήθηκε να απαντήσει στην ερώτηση «Σε ποια από τις αποδόσεις αποτυπώνεται πιο έντονα η αντίθεση μεταξύ της κοινωνικής θέσης του Γιουλιάν Μαστακόβιτς αλλά και της γελοίας κατάστασης την οποία βιώνει εκείνη την στιγμή ο πρωταγωνιστής;». Το 43,8% των ερωτηθέντων επέλεξαν την ΚΣ5 απόδοση της Κουσουνέλου, ισχυριζόμενο πως η φράση «ξεχνώντας για λίγο» μαζί με την λέξη «συγχυσμένος» τονίζουν αρκετά το γεγονός ότι το συναίσθημα του θυμού τον έκανε να ξεχάσει-έστω και για λίγο- τα κοινωνικά πρέπει της εποχής. Εν συνεχεία, το 18,8% επέλεξε την ΚΣ1 απόδοση του Βελλιανίτη, το άλλο 18,8% επέλεξε την ΚΣ4 απόδοση της Αργυροπούλου, το 12,5% την ΚΣ2 μετάφραση του Σημηριώτη, ενώ μόλις το 6,3% διάλεξε την ΚΣ3 μετάφραση της Μπακοπούλου.

4.12 Κοινωνία και γυναίκα

Στο τέλος του διηγήματος έπειτα από 5 χρόνια η κοπέλα αναγκάζεται να παντρευτεί κάποιον που δεν θέλει και ανήμπορη να αντιδράσει αποδέχεται το μέλλον της. Ο συγγραφέας επιδιώκει να αποδώσει την θλίψη την οποία η νύφη βιώνει χαρακτηρίζοντάς την με τα σύντομα επίθετα «*одедна*²⁷» (χλομή), «*грустна*²⁸» (λυπημένη) και επίρρημα «*рассеянно*²⁹» (αφηρημένα), ενώ άλλο σύντομο επίθετο «*красны*» (κόκκινα) χαρακτηρίζει την κατάσταση των ματιών της. Σημειωτέον πως ο

²⁷ <https://ushakovdictionary.ru/word.php?wordid=2716>

²⁸ <https://ushakovdictionary.ru/word.php?wordid=11316>

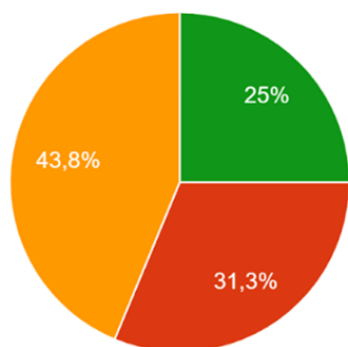
²⁹ <https://ushakovdictionary.ru/word.php?wordid=64790>

συγγραφέας χρησιμοποιεί τρία σύντομα επίθετα – ένα ιδιαίτερο γραμματικό τύπο που δηλώνει ποιοτική κατάσταση.

Παράδειγμα 12

ΚΠ	<p>Но красавица была бледна и грустна. Она смотрела рассеянно; мне показалось даже, что глаза ее были красны от недавних слез.</p> <p>[BT] Αλλά η καλλονή ήταν χλομή και λυπημένη. Φαινόταν αφηρημένη μου φάνηκε επίσης, ότι τα μάτια της ήταν κόκκινα από πρόσφατα δάκρυα.</p>
ΚΣ1 [Βελλιανίτης]	<p>Αλλά η ωραία νύμφη ήτο ωχρά και μελαγχολική. Έβλεπεν από καιρού εις καιρόν προς τους κεκλημένους τά όμματά της μοι εφάνησαν ερυθρά εκ προσφάτων δακρύων.</p>
ΚΣ2 [Σημηριώτης]	<p>Ήταν ωστόσο χλομή και λυπημένη. Το απλανές βλέμμα της πλανιότανε ολόγυρα και μου φάνηκε πως τα μάτια της ήταν κόκκινα από το κλάνιμο.</p>
ΚΣ3 [Μπακοπούλου]	<p>Αλλά η καλλονή ήταν χλομή και θλιμμένη. Κοιτούσε σαν χαμένη γύρω της. Μου φάνηκε, μάλιστα, ότι τα μάτια της ήταν κόκκινα από πρόσφατα δάκρυα.</p>
ΚΣ4 [Αργυροπούλου]	<p>Μα η καλλονή ήταν ωχρή και θλιμμένη. Φαινόταν αφηρημένη, μου φάνηκε μάλιστα ότι τα μάτια της ήταν κατακόκκινα από πρόσφατα δάκρυα.</p>
ΚΣ5 [Κουσούνελου]	<p>Ωστόσο η κοπέλα ήταν χλομή και θλιμμένη. Φαινόταν αφηρημένη. Μου φάνηκε μάλιστα ότι τα μάτια της ήταν κόκκινα από πρόσφατα δάκρυα.</p>
ΚΣ6 [Garnett]	<p>But the beauty was pale and melancholy. She looked preoccupied; I even fancied that her eyes were red with recent weeping.</p> <p>[BT] Αλλά η καλλονή ήταν χλομή και μελαγχολική. Φαινόταν απασχολημένη ακόμα μου φάνηκε ότι τα μάτια της ήταν κόκκινα με πρόσφατα δάκρυα.</p>
ΚΣ7 [Sheltzer]	<p>But the beauty was pale and sad. She looked distracted. It seemed to me even that her eyes were red from recent weeping.</p> <p>[BT] Αλλά η καλλονή ήταν χλομή και στεναχωρημένη. Φαινόταν αφηρημένη. Μου φάνηκε ακόμη πως τα μάτια της ήταν κόκκινα από πρόσφατα δάκρυα.</p>

Τα ΚΣ4 και ΚΣ5 κείμενα αποτυπώνουν σε μεγάλο βαθμό την άσχημη συναισθηματική κατάσταση στην οποία βρίσκεται η νύφη χαρακτηρίζοντάς την «*χλομή και θλιμμένη*», συγκριτικά με τις υπόλοιπες ελληνικές αποδόσεις. Ταυτόχρονα, με την φράση ΚΣ3 «*κοιτούσε σαν χαμένη γύρω της*» επισημαίνεται η άρνηση ή ακόμα και δυσκολία της κοπέλας να συνειδητοποιήσει την πραγματικότητα την οποία βιώνει εν αντιθέσει με την λέξη «*αφηρημένη*» που εννοεί απλά την στραμμένη προσοχή κάποιου σε κάτι άλλο και όχι σε αυτό που συμβαίνει χωρίς την απαιτούμενη αρνητική συνυποδήλωση. Επιπλέον, στο ΚΣ4 κείμενο τα «*κατακκόκινα*» από το κλάμα μάτια της, δίνουν μεγαλύτερη ένταση στην θλίψη της σε σχέση με το απλό επίθετο χρώματος «*κόκκινα*» μάτια που χρησιμοποιείται στα υπόλοιπα κείμενα. Στο ΚΣ6 κείμενο η λέξη «*melancholy*» εμβαθύνει περισσότερο στην συναισθηματική κατάσταση της θλίψης, της απαισιοδοξίας και της κατάπτωσης συγκριτικά με την λέξη ΚΣ7 «*sad*» που έχει μικρότερη συναισθηματική φόρτωση.

Γράφημα 1.12

Όσον αφορά στα πορίσματα του ερωτηματολογίου (βλ. Γράφημα 1.10), παρατηρείται πως στην ερώτηση «*Ποια απόδοση χαρακτηρίζει περισσότερο τη συναισθηματική κατάσταση της νύφης;*», το 43,8% των ερωτηθέντων υποστήριξε πως η ΚΣ2 μετάφραση του Σημηριώτη με τη χρήση των λέξεων «*χλομή*» και «*λυπημένη*» εμπεριέχει μεγαλύτερη συναισθηματική φόρτιση ως προς τον χαρακτηρισμό της νύφης. Ωστόσο, το 31,3% των συμμετεχόντων υποστήριξε πως η ΚΣ3 απόδοση της

Μπακοπούλου, λόγω της φράσης «κοιτούσε σαν χαμένη γύρω της» σε συνδυασμό με τις λέξεις «χλομή» και «θλιμμένη», χαρακτηρίζουν την άσχημη ψυχολογία της κοπέλας η οποία έμοιαζε «χαμένη» χωρίς να έχει επίγνωση για την κατάσταση στην οποία βρίσκεται. Τέλος, το 25% επέλεξε την ΚΣ4 μετάφραση της Αργυροπούλου λόγω της λέξης «κατακκόκινα» που δηλώνει τον υπερθετικό βαθμό και την υπερβολική παρουσία του χαρακτηριστικού, με αποτέλεσμα να ξεχωρίζει από τις υπόλοιπες.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΕΡΕΥΝΑΣ ΒΑΣΕΙ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ

Η πλειοψηφία των παραπάνω παραδειγμάτων απορρέει από μια σειρά ερωτήσεων που τέθηκαν στους συμμετέχοντες του ερωτηματολογίου (βλ. Παράρτημα), με σκοπό την εκμαίευση πληροφοριών και τον εντοπισμό διαφορών, που κατά την γνώμη τους δείχνουν πιο έντονα την αντίθεση μεταξύ της κοινωνικής τάξης και της σχέσης των δύο φύλων. Οι ερωτηθέντες παρέθεσαν την άποψη τους με βάση τα σημεία όπου υπάρχει έντονη διαφορά των κοινωνικών αυτών φαινομένων. Πιο συγκεκριμένα:

- Στην ερώτηση «Σε ποια από τις μεταφράσεις είναι πιο εμφανής η κοινωνική θέση του επισκέπτη»:

Το (43,8%) των συμμετεχόντων απεφάνθη πως στην μετάφραση ΚΣ5 της Κουσουνέλου η επαναλαμβανόμενη χρήση της λέξης «κανέννας» (Κανέννας δεν έπαιξε χαρτιά μαζί του, κανέννας δεν του προσέφερε ένα πούρο, κανέννας δεν έπιασε συζήτηση μαζί του), τονίζει κατά κύριο λόγο τη χαμηλή κοινωνική θέση του ήρωα.

Το 31,3% επέλεξε την ΚΣ3 απόδοση της Μπακοπούλου λόγω της φράσης «το ποιόν του ανθρώπου εξ αποστάσεως», εξαιτίας της έντονης σημασίας που προσδίδεται στη λέξη «ποιόν».

Επίσης, το 12,5% επέλεξε την ΚΣ1 μετάφραση του Βελλιανίτη, το 6,3% την ΚΣ4 απόδοση της Αργυροπούλου και το 6,3% την ΚΣ2 μετάφραση του Σημηριώτη.

- Στην ερώτηση «Σε ποια μετάφραση είναι πιο εμφανής η κοινωνική διαφορά των παιδιών;»:

Παρατηρήθηκε πως η μετάφραση ΚΣ4 της Αργυροπούλου και ΚΣ3 της Μπακοπούλου ήταν ισχυρές επιλογές (37,5% έκαστη), λόγω της έμφασης στην κοινωνική διάκριση

με την χρήση όρων όπως «πολυτελέστατης» και «μείωση του βαθμολογικού επιπέδου» ΚΣ4 (Το κοριτσάκι, που διέθετε ήδη μια προίκα από τριακόσιες χιλιάδες ρούβλια, πήρε μια πολυτελέστατη κούκλα. Έπειτα το επίπεδο των δώρων άρχισε να κατεβαίνει, ανάλογα με την μείωση του βαθμολογικού επιπέδου των γονέων όλων αυτών των ευτυχισμένων παιδιών) και ΚΣ3 με την φράση "φτηνότερα δώρα" (Η κοπελίτσα, που διέθετε ήδη μια περιουσία από τριακόσιες χιλιάδες ρούβλια, πήρε μια πολύ ακριβή κούκλα. Ακολουθούσαν τα φτηνότερα δώρα, ανάλογα με τη βαθμίδα ευημερίας και κοινωνικής θέσης των γονιών αυτών των ευτυχισμένων παιδιών).

Ακολούθησαν οι μεταφράσεις ΚΣ5 της Κουσουνέλου (18,8%), ΚΣ1 του Βελλιανίτη (12,5%), και ΚΣ2 του Σημηριώτη (12,5%).

- Βάσει των απαντήσεων των συμμετεχόντων στο ερωτηματολόγιο σχετικά με την ερώτηση «ποια μετάφραση αποτυπώνει πιο έντονα την χαμηλή κοινωνική θέση του μικρού αγοριού», παρατηρούμε τα εξής:

Οι συμμετέχοντες θεώρησαν ότι η μετάφραση ΚΣ2 (50%) με την χρήση λέξεων «αποβλακωμένο», «φοβιτσιάρικο», «πρόστυχη» και της φράσης «ταπεινή του υπόσταση» (Σε λίγο έμαθα πως ο μικρός ήταν γιός της δασκάλας των παιδιών του οικοδεσπότη, μιας φτωχής χήρας που είχε μόνο αυτό το φοβιτσιάρικο και αποβλακωμένο παιδάκι. Φορούσε μια πρόστυχη κίτρινη μπλουζίτσα, [...] έβλεπε κανείς πως ήθελε πολύ να διασκεδάσει με τ' άλλα παιδάκια μα δεν τολμούσε να το κάνει, καταλαβαίνοντας χωρίς άλλο την ταπεινή του υπόσταση), δηλώνει την κοινωνικά ασήμαντη θέση του αγοριού λόγω της αρνητικής χροιάς των λέξεων.

Το ίδιο παρατηρείται και στην ΚΣ4 (18,8%) μετάφραση που επίσης αποδίδει έντονα την χαμηλή κοινωνική θέση του μικρού αγοριού σε σύγκριση με τις ΚΣ1, ΚΣ3, ΚΣ5 μεταφράσεις.

- Στην ερώτηση «Ποια από τις αποδόσεις περιγράφει πιο έντονα την αντίδραση της κοπέλας στην απρόσμενη επίθεση από τον Γιουλιάν Μαστάκοβιτς;»:

Η μετάφραση ΚΣ3 της Μπακοπούλου ήταν η πιο δημοφιλής (50%) λόγω της λέξης «κραύγασε» (εκείνη, που δεν περίμενε τέτοια επίθεση, κραύγασε τρομαγμένη), καθώς αντιπροσωπεύει περισσότερο την ένταση του φόβου της κοπέλας από τον Γιουλιάν Μαστάκοβιτς.

Ακολούθησαν οι μεταφράσεις ΚΣ5 της Κουσουνέλου (18,8%), ΚΣ1 του Βελλιανίτη (12,5%), και ΚΣ2 του Σημηριώτη (12,5%).

- Σύμφωνα με τα πορίσματα του ερωτηματολογίου, στην ερώτηση «Ποια μετάφραση δίνει περισσότερη έμφαση στο κοινωνικό ρόλο του μικρού κοριτσιού;»:

Η μετάφραση ΚΣ5 της Κουσουνέλου έλαβε την υψηλότερη ψήφο (56,3%), καθώς ο χαρακτηρισμός «κακομαθημένο παλιόπαιδο» που αναφέρεται στον Γιουλιάν Μαστάκοβιτς, που απεικονίζεται να «ορμά» για να κατακτήσει το «αντικείμενο των επιθυμιών του», δηλαδή το κοριτσάκι, χωρίς να τον νοιάζουν οι συνέπειες των πράξεων του δείχνει την χαμηλή θέση της γυναίκας στην τότε κοινωνία (...ώστε να είχε ορμήσει σαν κακομαθημένο παλιόπαιδο στο αντικείμενο των επιθυμιών του).

- Εν συνεχεία, στην ερώτηση «Σε ποια μετάφραση ο Γιουλιάν Μαστάκοβιτς αντιμετωπίζει το μικρό αγόρι με περισσότερο μίσος και περιφρόνηση;»:

Το 37,5% των ερωτηθέντων δήλωσε πως αυτό απορρέει από την ΚΣ4 μετάφραση της Αργυροπούλου με την φράση «τράβα να βρείς τους συνομήλικούς σου!», καθώς η λέξη «τράβα» φαίνεται να περιέχει περισσότερο μίσος.

Στην συνέχεια, το 25% των ερωτηθέντων επέλεξε της ΚΣ1 μετάφραση, ενώ το 18,8% την ΚΣ3 μετάφραση. Τέλος, το 12,5% επέλεξε την ΚΣ5 μετάφραση, ενώ το υπόλοιπο 6,3% την ΚΣ2 μετάφραση.

- Στην ερώτηση «Σε ποια από τις αποδόσεις αποτυπώνεται πιο έντονα ο θυμός του Γιουλιάν Μαστακόβιτς;»:

Το 50% έδειξε μια προτίμηση στην ΚΣ2 μετάφραση του Σημηριώτη λόγω της φράσης «κυριολεκτικώς λύσσα» που τον δείχνει να κυριεύεται από κτηνώδη συναισθήματά (Τέλος, από τον πολύ θυμό του και —ποιος ξέρει;— ίσως και από ζήλεια, τον έπιασε κυριολεκτικώς λύσσα).

Ακολούθως, το 31,3% επέλεξε την ΚΣ4 απόδοση της Αργυροπούλου, το 12,5% την ΚΣ5 μετάφραση της Κουσουνέλου και τέλος το 6,3% την ΚΣ3 απόδοση της Μπακοπούλου.

- Στην ερώτηση «Σε ποια από τις αποδόσεις αποτυπώνεται πιο έντονα η αντίθεση μεταξύ της κοινωνικής θέσης του Γιουλιάν Μαστακόβιτς αλλά και της γελοίας κατάστασης την οποία βιώνει εκείνη την στιγμή ο πρωταγωνιστής;»:

Το 43,8% των ερωτηθέντων επέλεξε την ΚΣ5 απόδοση της Κουσουνέλου, θεωρώντας πως η φράση «ξεχνώντας για λίγο» και η λέξη «συγχυσμένος» τονίζουν το γεγονός ότι ο θυμός τον έκανε να ξεχάσει για λίγο τα κοινωνικά πρέπει (Έκανε μεταβολή συγχυσμένος, προφανώς ξεχνώντας για λίγο την κοινωνική του θέση).

Στην συνέχεια, το 18,8% επέλεξε την ΚΣ1 απόδοση του Βελλιανίτη, το 18,8% την ΚΣ4 απόδοση της Αργυροπούλου, το 12,5% την ΚΣ2 μετάφραση του Σημηριώτη και τέλος το 6,3% την ΚΣ3 μετάφραση της Μπακοπούλου.

- Στην ερώτηση «Ποια απόδοση χαρακτηρίζει περισσότερο τη συναισθηματική κατάσταση της νύφης;»:

Φαίνεται πως το 43,8% υποστήριξε πως η ΚΣ2 μετάφραση του Σημηριώτη με τη χρήση των λέξεων «χλομή» και «λυπημένη» δείχνει την νύφη με μεγαλύτερη συναισθηματική φόρτιση (Ήταν ωστόσο χλομή και λυπημένη. Το απλανές βλέμμα της πλανιότανε ολόγυρα και μου φάνηκε πως τα μάτια της ήταν κόκκινα από το κλάψιμο).

Το 31,3% υποστήριξε πως η ΚΣ3 απόδοση της Μπακοπούλου, σε συνδυασμό με την φράση «κοιτούσε σαν χαμένη γύρω της» και τις λέξεις «χλομή» και «θλιμμένη», τονίζουν την άσχημη ψυχολογία της κοπέλας που έδειχνε «χαμένη» χωρίς να έχει επίγνωση για την κατάσταση στην οποία βρίσκεται (Αλλά η καλλονή ήταν χλομή και θλιμμένη. Κοιτούσε σαν χαμένη γύρω της. Μου φάνηκε, μάλιστα, ότι τα μάτια της ήταν κόκκινα από πρόσφατα δάκρυα).

Τέλος, το 25% επέλεξε την ΚΣ4 μετάφραση της Αργυροπούλου λόγω της λέξης «κατακόκκινα» όπου ο υπερθετικός βαθμός δηλώνει την υπερβολική παρουσία του χαρακτηριστικού, κάνοντάς την έτσι να ξεχωρίζει (Μα η καλλονή ήταν ωχρή και θλιμμένη. Φαινόταν αφηρημένη, μου φάνηκε μάλιστα ότι τα μάτια της ήταν κατακόκκινα από πρόσφατα δάκρυα).

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παρούσα εργασία έχει ως σκοπό την ανάλυση του φαινομένου της κοινωνικής τάξης και της ταυτότητας των φύλων μέσα από το ρωσικό διήγημα του Φιοντόρ Μιχαήλοβιτς Ντοστογιέφσκι «Елка и свадьба» (Το Χριστουγεννιάτικο δέντρο και ο γάμος), η συγγραφή του οποίου έγινε το 1848. Παράλληλα, εξετάζει και τις μεταφραστικές διαφορές μεταξύ του ρωσικού διηγήματος, πέντε ελληνικών και δύο αγγλικών μεταφράσεων σε ένα χρονολογικά ευρύ φάσμα από το 1886 που πραγματοποιείται η πρώτη ελληνική μετάφραση του Θεόδωρου Βελλιανίτη έως το 2022 με την πιο πρόσφατη μετάφραση της Τζένης Κουσουνέλου. Το συγκεκριμένο διήγημα το οποίο χρονολογικά ανήκει στην πρώιμη φάση της λογοτεχνικής πορείας του Ντοστογιέφσκι, ενώ γραμματειακά αποτελεί σύνθεση των λογοτεχνικών ειδών της επιφυλλίδας (*feuilleton*) και της χριστουγεννιάτικης ιστορίας, είναι αφιερωμένο στο επίκαιρο για εκείνη την εποχή πρόβλημα των άνισων γάμων και προσφέρει πλούσιο υλικό για τη συγκεκριμένη μελέτη. Η εφαρμογή του μοντέλου των Bucholtz and Hall (2005) σχετικά με τις αρχές διαμόρφωσης ταυτότητας (*identity formation principles*) συνέβαλε στον εντοπισμό του συγκεκριμένου γλωσσικού υλικού στο πρωτότυπο κείμενο και τα μεταφράσματα για τη συγκριτική ανάλυση. Το εν λόγω υλικό εξετάστηκε υπό το πρίσμα των σύγχρονων γλωσσολογικών προσεγγίσεων για τον συσχετισμό της γλώσσας με κοινωνικές (ταξικές) και φυλετικές διακρίσεις, καθώς και στο ιστορικό και πολιτισμικό συγκείμενο της Ρωσικής κοινωνίας στα μέσα του 19^{ου} αι και των ιδεολογικών θέσεων του ίδιου του συγγραφέα για τις κοινωνικές διακρίσεις και τον ρόλο της γυναίκας. Στη δεύτερη φάση της έρευνας τα ευρήματα που εντοπίστηκαν στο πρωτογενές υλικό επανεξετάστηκαν με πειραματική μέθοδο, με τη χρήση ενός ερωτηματολογίου που συμπληρώθηκε από 16 φυσικούς ομιλητές της Ελληνικής γλώσσας με εννέα ερωτήσεις με αποσπάσματα μόνο από τις ελληνικές μεταφράσεις. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τους σκοπούς της έρευνάς μας παρουσιάζουν οι αποκλίσεις μεταξύ των μεταφράσεων, οι οποίες μας επιτρέπουν να εξετάσουμε τις γλωσσικές εκφράσεις της ταυτότητας της κοινωνικής τάξης και του φύλου στη διαπολιτισμική και διαχρονική διάσταση. Συγκεκριμένα, εξετάζεται αν και σε ποιο βαθμό επηρεάζουν οι μεταφραστικές διαφορές των κειμένων το νόημα που θέλει να περάσει ο συγγραφέας μέσα από το πρωτότυπο διήγημά του σχετικά με τη φυλετική και κοινωνική ταυτότητα. Τόσο οι ελληνικές όσο και οι αγγλικές μεταφράσεις σε σχέση με το πρωτότυπο κείμενο, φαίνεται πως παρουσιάζουν σημαντικές αποκλίσεις

στην απόδοση αναφορικά με την ταυτότητα του φύλου και της κοινωνικής τάξης λόγω του διαφορετικού πολιτισμικού υπόβαθρου που υπάρχει σε κάθε κοινωνία αλλά και λόγω της διαφορετικής χρονικής περιόδου κατά την οποία πραγματοποιήθηκαν οι μεταφράσεις. Οι βασικές διαφορές που εντοπίστηκαν είναι οι εξής:

- Το πρωτότυπο κείμενο μας παρουσιάζει μια κοινωνία με σημαντικές κοινωνικές διακρίσεις, υψηλό δείκτη κοινωνικής ανισότητας και υψηλή διαφορά ισχύος (power distance). Στα ελληνικά κείμενα γενικώς παρατηρείται υψηλός βαθμός ισοδυναμίας των μεταφρασμάτων με το πρωτότυπο κείμενο σχετικά με την κοινωνική ταυτότητα των ηρώων. Αντίθετα, στα αγγλικά κείμενα υπάρχουν περισσότερες αποκλίσεις σχετικά με το ρωσικό κείμενο. Τα αποτελέσματα της έρευνάς μας (βλ. ιδιαίτερα Παραδείγματα 1, 2, 3, 7) επιβεβαιώνουν το μοντέλο των Hofstede, Hofstede and Minkov (2010) σύμφωνα με το οποίο η ελληνική και η ρωσική κοινωνία χαρακτηρίζονται ως κοινωνίες με υψηλή διαφορά ισχύος (high power distance), καθώς φαίνεται πως έχουν μεγάλο σεβασμό στα άτομα που βρίσκονται σε θέσεις εξουσίας, ενώ οι αγγλόφωνες κοινωνίες χαρακτηρίζονται από χαμηλή διαφορά ισχύος (low power distance) μιας και δείχνουν να αμφισβητούν σε μεγαλύτερο βαθμό την εξουσία. Παρόλα αυτά υπάρχουν και αποκλίσεις μεταξύ των ελληνικών μεταφράσεων, που αποδεικνύουν πως οι εν λόγω κατηγορίες σε μια κοινωνία είναι μεταβλητές και αλλάζουν παράλληλα με τις κοινωνικές/πολιτισμικές εξελίξεις. Ενώ οι πρώτες ελληνικές μεταφράσεις τείνουν να αποδίδουν με περισσότερη έμφαση τις κοινωνικές διακρίσεις μεταξύ των πρωταγωνιστών (πβλ. στο Παράδειγμα 2 τον τίτλο *αξιωματούχος* που αποδίδεται στον Γιουλιάν Μαστάκοβιτς στο ΚΣ2, ενώ απουσιάζει από το πρωτότυπο κείμενο) στην τελευταία κατά χρονολογική σειρά ελληνική μετάφραση της Τζένης Κουσούνελου (ΚΣ5, 2022) παρατηρείται σχετική μείωση γλωσσικών μέσων έκφρασης διαφοράς ισχύος (πβλ. η χρήση του B' ενικού αντί για B' πληθυντικό στο Παράδειγμα 7, βλ. επίσης Παραδείγματα 2 και 3) –γεγονός που αποτυπώνει τις πρόσφατες τάσεις στην ελληνική κοινωνία με τη σχετική μείωση των κοινωνικών αποστάσεων. Επίσης, ένα άλλο δείγμα ως προς τη διαφορετική δυναμική ισχύ των κειμένων έγκειται και στην αποτύπωση της εξωτερικής εμφάνισης του μικρού αγοριού (πβλ. στο Παράδειγμα 4). Ενώ στις

χρονικά πιο παλιές ελληνικές μεταφράσεις χρησιμοποιούνται λέξεις με άκρως υποτιμητική χροιά για να περιγράψουν την ενδυμασία και την εμφάνιση του φτωχού παιδιού (πβλ. ΚΣ1, ΚΣ2 και ΚΣ3 αποσπάσματα) αποσκοπώντας έτσι στην ταπείνωση του ήρωα, δε φαίνεται να ισχύει το ίδιο και στα πιο πρόσφατα κείμενα, καθώς παρατηρείται ιδιαίτερη εξομάλυνση της γλώσσας μιας και μέσα από τα κείμενα γίνεται μέσω της ενδυμασίας και εμφάνισης απλή αναφορά στη χαμηλή κοινωνική θέση του.

- Οι εξεταζόμενες μεταφράσεις παρουσιάζουν αρκετές αποκλίσεις σχετικά με τη χρήση μέσων αγένειας (impoliteness) για τη διαμόρφωση της κοινωνικής ταυτότητας των ηρώων. Ενώ στις πρόσφατες μεταφράσεις διαλόγων παρατηρείται αύξηση αρνητικής αγένειας ως μέσου επίδειξης ισχύος στην επικοινωνία των ατόμων που βρίσκονται σε κοινωνικά υψηλότερες θέσεις προς άτομα με χαμηλότερη θέση σύμφωνα με το μοντέλο του Culpeper (1996: 356-358) (βλ. Παράδειγμα 9), στις περιγραφές των ατόμων με χαμηλή κοινωνική θέση χρησιμοποιείται απεναντίας λιγότερα προσβλητικό λεξιλόγιο με μειωμένες αρνητικές συνυποδηλώσεις (βλ. Παράδειγμα 4). Οι διαφορές αυτές πιθανότατα οφείλονται στη στάση της σύγχρονης κοινωνίας απέναντι στη φτώχεια και την κοινωνική περιθωριοποίηση, που δεν αντιμετωπίζεται πια ως μειονέκτημα συγκεκριμένων ατόμων αλλά ως γενικό κοινωνικό πρόβλημα.
- Ενώ οι αποκλίσεις στη διαμόρφωση των ταυτοτήτων των ηρώων σε θέματα που αφορούν την κοινωνική τάξη σχετίζονται άμεσα με τον πολιτισμό υποδοχής και τη χρονική περίοδο της μετάφρασης, οι αποδόσεις των φυλετικών ταυτοτήτων και η παρουσίαση του κοινωνικού ρόλου και της θέσης της γυναίκας στις μεταφράσεις δε φαίνεται να επηρεάζονται από τις συγκεκριμένες παραμέτρους. Η μόνη παράμετρος που αποδείχτηκε να επηρεάζει σημαντικά τις μεταφράσεις των εν λόγω χωρίων είναι το φύλο του μεταφραστή. Τόσο στις αγγλικές, όσο και στις ελληνικές μεταφράσεις οι γυναίκες μεταφράστριες τείνουν να τονίζουν με τις λεκτικές τους επιλογές την υποβαθμισμένη θέση της γυναίκας, τον προκαθορισμένο ρόλο της στην πατριαρχική κοινωνία, καθώς και τη βαθιά ψυχολογική κρίση που βιώνουν οι γυναίκες από την νεαρή ηλικία λόγω της στάσης της κοινωνίας απέναντι σε αυτές και της αντρικής επιθετικότητας (βλ. ενδεικτικά τα Παραδείγματα 6, 8). Μόνο στο τελευταίο Παράδειγμα 12, στην περιγραφή του γάμου οι ερωτηθέντες προτίμησαν την «αντρική» μετάφραση του Σημηριώτη (ΚΣ2) ως

καλύτερης απόδοσης της συναισθηματικής κατάστασης της νύφης, αλλά τις επόμενες δύο θέσεις σε προτιμήσεις των αναγνωστών με σχετικά μικρή διαφορά καταλαμβάνουν οι «γυναικείες» μεταφράσεις (ΚΣ3 και ΚΣ4).

Συμπερασματικά, τα αποτελέσματα της έρευνάς μας έδειξαν τους τρόπους αναδιατύπωσης σε μεταφράσεις των ταυτοτήτων των ηρώων καθώς και των θέσεων του συγγραφέα σχετικά με τα ζητήματα κοινωνικής τάξης και φυλετικών διακρίσεων με σημαντικές αποκλίσεις από το πρωτότυπο κείμενο που οφείλονται στις κοινωνικές και πολιτισμικές διαφορές πολιτισμού-πηγής και πολιτισμού-υποδοχής στη χρονική περίοδο σύνταξης της μετάφρασης, στη μη-συμμετρικότητα των αντίστοιχων γλωσσών (π.χ. απουσία άρθρου στη ρωσική γλώσσα ή σύμπτωση ενικού και πληθυντικού αριθμού στις προσωπικές αντωνυμίες Β' προσώπου στην αγγλική) καθώς και στο φύλο και την προσωπικότητα του μεταφραστή. Ωστόσο, ένας περιορισμός ως προς τη συγγραφή της παρούσας έρευνας έγκειται στο ερωτηματολόγιο το οποίο θα μπορούσε να απευθύνεται σε ένα πιο ευρύ κοινό φυσικών ομιλούντων όχι μόνο της Ελληνικής αλλά και της Αγγλικής γλώσσας (καθώς οι ερωτηθέντες στην παρούσα έρευνα ήταν μόλις 16 ομιλητές της Ελληνικής γλώσσας), ώστε να υπάρχουν περισσότερες απόψεις και μεγαλύτερη ακρίβεια στα πορίσματα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Βελλιανίτης Θ., 1915, *Ο λύκος του Μέρκουρη*, Αθήναι: Ακρόπολις.
- Ιλίνσκαγια Σ., 2006, *Η Ρωσική λογοτεχνία στην Ελλάδα 19ος αιώνας*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Bachleitner, N., 2020, *Literary Translation, Reception, and Transfer*, Walter de Gruyter GmbH, Berlin/Boston.
- Barrett, R., 2009, *The woman question in English and Russian literature, 1848-1877*, Keele University.
- Becker, S., 2004, *The Myth about the Russian Nobility, Nobility and Privileges of the Last Period of Imperial Russia*. Moscow: Novoe Literaturnoe Obozrenie.
- Blackstone, A. M., 2003, *Gender Roles and Society*, University of Maine.

- Brewer, M., Gardner, W., 1996, Who is this “we”? Levels of collective identity and self-representations, *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 71, p. 83–93.
- Brown, P., & Levinson, S., 1987, *Politeness: Some universals in language usage*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Bucholtz, M. & Hall, K., 2005, Identity and interaction: A sociocultural linguistic approach, *Discourse Studies* 7(4-5): p. 585-614.
- Bushkovich, P., 2012, *A concise history of Russia*, ΑΙΩΠΑ.
- Costa, P., Terracciano A., McCrae R., 2001, *Gender Differences in Personality Traits Across Cultures: Robust and Surprising Findings*, National Institute on Aging, National Institutes of Health.
- Crompton, R., 1989, Class Theory and Gender, *The British Journal of Sociology*, Vol. 40, p. 565- 587.
- Culpeper, J., 1996, Towards an anatomy of impoliteness. *Journal of Pragmatics*, Thousand Oaks: Sage Publications, Vol 25, p. 349–367.
- Disson, J., 2008, Privileged noble high schools and the formation of Russian national elites in the first part of the 19th century, *Historical Social Research*, Vol. 33, p. 174-189.
- Dubina V., 2008, *The ‘Distinction’: Russian Nobility and Russian Elites in the European Context (the 18th – 19th Century)*, Institute of Anthropology and Ethnology, Russian Academy of Science, Moscow.
- Eagly, A.H., 1987, *Sex Differences in Social Behavior: A Social Role Interpretation*, Hillsdale New Jersey: Erlbaum Publishers.
- Fernandez, O. H., 2018, *Indexing a Gender Identity in Fictive Dialogue: Bucholtz and Hall’s Identity Principles in Translation*, Heriot Watt University.

- Friedrich, P., 1972, Social context and semantic feature: the Russian pronominal usage. In: Gumperz and Hymes (Eds.), *Directions in sociolinguistics*. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Garnett C., 1918, *White nights and other stories by Fyodor Dostoevsky*, New York: The Macmillan Company.
- Gongol, B. L., 2007, *A Critical Examination of Love, Marriage, and Society in Late 19th Century Aristocratic Russia As Seen Through Works of Tolstoy and Chekov*, University of Northern Iowa.
- Hassell J., 1970, *Implementation of the Russian Table of Ranks during the Eighteenth Century*, Cambridge University Press, Vol. 29, No. 2, p. 283-295.
- Hofstede, G., 1980, *Culture's Consequences: International Differences in Work-Related Values*. London: Sage.
- Hofstede, G., 2011, Dimensionalizing Cultures: The Hofstede Model in Context, *Online Readings in Psychology and Culture*, Vol. 2, No 1, p. 1-26.
- Hofstede, G., 2013, *Hierarchical power distance in forty countries" in "Organizations Alike and Unlike: "International and interinstitutional studies in the sociology of organizations*, Cornelis J. Lammers, David J. Hickson, London: Routledge.
- Hofstede, G., Hofstede G.J. and Minkov M., 2010., *Cultures and organizations*. New York: McGraw-Hill.
- Hofstede, G., 1998, *Masculinity and femininity: The taboo dimension of national Cultures*, Cross-cultural psychology, Sage.
- Jabboury, H. A., 1992, *Constance Garnett, Aylmer Maude, S. S. Koteliansky Russian Literature in England 1900-193*, University of Sheffield.
- Knight M., 2000, Chesterton, Dostoevsky, and Freedom, *English Literature in Transition, 1880-1920*, Vol. 43, No. 1, p. 37-50, ELT Press.

- Kryukova S.S., 2001, Custom and Law in Marriage and Family Relations Among Russian Peasants During the Second Half of the Nineteenth Century, *The Journal of Legal Pluralism and Unofficial Law*, 135-144.
- Linz, S., Semykina A., 2005, *Gender Differences in Personality and Earnings: Evidence from Russia*, Michigan State University.
- Lovell S., 2007, Finding a Mate in Late Tsarist Russia, *Cultural and Social History*, Vol. 4, p. 51-72.
- Melikidou E. και Malamatidou S., 2022, Approaching the Consumer in Russian-English Tourism Promotion, *Multilingual Routes in Translation*, Maria Sidiropoulou and Tatiana Borisova (eds), Singapore: Springer, p. 13-27.
- M. Modelli, M. Galvaõ, R. Pratesi., 2012, *Child sexual abuse*. Institute of Legal Medicine, University of Brazilia, Brazil.
- Murphy, P. F., 2004, *Feminism and Masculinities*, New York: Oxford University Press
- Nida, E., de Waard, J., 1986, *From One Language to Another: Functional Equivalence in Bible Translating*, Nashville, Camden and New York: Thomas Nelson Publishers.
- Nogas, M., 2014, *Dostoevsky's Women: Finding a Voice*, Providence College.
- Oakley, A., 1972, *Sex, Gender and Society*, London: Maurice Temple Smith.
- Paert, I., 2004, Regulating Old Believer Marriage: Ritual, Legality, and Conversion in Nicholas I's Russia, *Slavic Review*, Vol. 63, No. 3, p. 555-576,
- Pankenier, S., Scherr, B., 1997, *Searching for the Ur-Text: Gorky's English Mother*, Russian Language Journal/ Русский язык, Vol. 51, p. 125-148, American Councils for International Education ACTR / ACCELS.
- Pollali, C., Sidiropoulou, M., 2021, Identity formation and patriarchal voices in theatre translation, *Journal of Pragmatics*, Vol. 177, p. 97-108.

- Ransel, D. L., 1978, *The Family in Imperial Russia: New Lines of Historical Research*, Urbana: University of Illinois Press.
- Rosslyn, W., Tosi, A., 2012, *Women in Nineteenth-Century Russia: Lives and Culture*, Cambridge: Open Book Publishers.
- Šljivančanin Z., 2017, *Cultural Mediators' Contribution to the Reception of Russian Literature in Greece*, Vol. 1, p. 158–168, Akropolis: Journal of Hellenic Studies.
- Seltzer, T., 1917, *Best Russian short stories*, New York: Boni and Liveright, inc.
- Straus, N. P., 1994, *Dostoevsky and the Woman Question: Rereadings at the End of a Century*, New York: Palgrave Macmillan.
- Ting-Toomey, S., 2005, The matrix of face: An updated face- negotiation theory, In: W. B. Gudykunst (Ed.), *Theorizing about Intercultural Communication*, Thousand Oaks, CA: Sage.
- Valevich E. S., Reilyanu M. D., 2016, *The metaphysics of gender in Russian and Western philosophy of the 19th and early 20th centuries*, Гуманитарные исследования.
- Vydra, Z., 2021, Education and Aristocratic Childhood in Late Imperial Russia, *Kultúrne dejiny / Cultural History*, Vol. 12, Issue 2, p. 237-258.
- Zacharia S. K., 2022, Offensiveness in Target Versions of Wuthering Heights, *Multilingual Routes in Translation, Maria Sidiropoulou and Tatiana Borisova (eds)*, Singapore: Springer, p. 95-112.
- Акелькина Е. А., 2003, «Елка и свадьба»: актуализация философского концепта детства, *«Педагогия» Ф.М. Достоевского*. Коломна, 2003. С. 52-56. Акелькина Е. А., 2008, «Елка и свадьба», *Достоевский: Сочинения*,

письма, документы: Словарь-справочник, СПб.: Пушкинский дом, с. 69-71.

Валевич, Е. С., Рэйляну, М. Д., 2016, Метафизика пола в русской и западной философии XIX – начала XX вв, *Гуманитарные исследования*, Выпуск 2 (11), с. 19-22.

Волченко, С. А., 2022, Репрезентация художественного портрета Сони Мармеладовой в четырех греческих переводах романа Ф. М. Достоевского «Преступление и наказание», *Россия и Греция: диалоги культур. Материалы VI Международной конференции*. Петрозаводск, 2022, с. 41 – 47.

Ермоленко, С. И., Сергеева, И. С., 2017, «Елка и свадьба» Ф. М. Достоевского: синтез жанровых традиций, *Филологический класс*, 2 (48), с. 92–99.

Достоевский, Ф. М., 1972, Елка и свадьба, Достоевский Ф. М. Собр. соч.: в 15 т. Л.: Наука, 1988. Т. 2, с. 144–151.

Захаров, В.Н, 2013, *Имя автора – Достоевский*. Очерк творчества, М.: Издательство «Индрик».

Зелянская Н. Л., 2009, *Творчество Ф. М. Достоевского 40-50-х годов XIX века в пространстве семиосферы русской прозы: автореф. дис.докт. филол. наук* / Новосибирск. гос. пед. университет, Новосибирск.

Карасик, В. И., 2002, *Языковой круг: личность, концепты, дискурс*. Волгоград: Перемена.

Кийко Е. И., 1988, Петербургская летопись, Достоевский Ф. М. Собр. соч.: в 15 т. — Л.: Наука., Т. 2, с. 529–542.

- Литинская, Е. П., 2015, Портретное описание в романе «Преступление и наказание» Ф. М. Достоевского (на материале перевода С. Патадзиса), *Филологические науки*, № 1, с. 69–74.
- Литинская, Е.П. Роман "Бедные люди" Ф. М. Достоевского в переводах на новогреческий язык. *Русский язык и культура в зеркале перевода: VIII Международная научная конференция; 27.04 - 02.05.2018.г. Салоники, Греция: Материалы конференции.* - М.: Издательство Московского университета, 2018. - С.325 - 343.
- Мирошниченко, В.И., 2019, Понятие и категория социального статуса в современной лингвистике, *Теория языка и межкультурная коммуникация*, с. 166 – 176.
- Нечаева В.С., 1979, *Ранний Достоевский. 1821–1849.* , Москва: издательство «Наука».
- Рева Е. К., 2011, «Фельетон — почти... главное дело» (К вопросу о роли фельетонного жанра в романах Ф. М. Достоевского), *Фельетон: вопросы теории, истории и практики: учеб. пособие.* — Тамбов: Издательский дом ТГУ им. Г. Р. Державина.
- Титаренко М.В., 2013, Вербализация социального статуса в художественном тексте (на материале рассказа А.П. Чехова «Толстый и Тонкий»), *Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации».* 26 (65). № 1. с. 593-597.
- Титаренко М.В., 2015, *Значение и классификация знака в интерпретации социального статуса в художественном тексте*, Киевский университет имени Бориса Гринченко, Збірник наукових праць, Філологічні студії, Випуск 5, с. 101-105.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

Δημητρούλια Τ., 2020, *Ο μεταφραστής Γιώργης Σημηριώτης: στοιχεία κοινωνιογραφίας*, διαθέσιμο στο <https://doi.org/10.12681/comparison.24653>, τελευταία πρόσβαση 23/12/2023.

Λεξικό της κοινής νεοελληνικής, Μ. Τριανταφυλλίδης, διαθέσιμο στο https://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/, τελευταία πρόσβαση 8/1/2023.

Llewellyn J., Rae J., Thompson S., 2018, Russian society, *Alpha History*, διαθέσιμο στο <https://alphahistory.com/russianrevolution/>, τελευταία πρόσβαση 25/12/2023.

New Frontiers in Translation Studies, τελευταία πρόσβαση 15/11/2023, διαθέσιμο στο https://doi.org/10.1007/978-981-19-0440-0_7

Библиотека Максима Мошкова, διαθέσιμο στο <http://lib.ru/>, τελευταία πρόσβαση 23/12/2023.

Душечкина Е.В., 2007, *Рождество. Святочный рассказ, Искусство (электронный журнал)*, № 23, διαθέσιμο στο <https://art.1sept.ru/article.php?ID=200702305>, τελευταία πρόσβαση 18/12/2023.

Интернет-библиотека Алексея Комарова, διαθέσιμο στο <https://ilibrary.ru/>, τελευταία πρόσβαση 28/12/2023.

Толковый словарь Ушакова (Ερμηνευτικό λεξικό Ουσακόφ), электронная версия, διαθέσιμο στο ushakovdictionary.ru, τελευταία πρόσβαση 5/1/2023.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΗΚΑΝ ΣΤΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

- Ντοστογιέφσκι, Φ. Μ., 1886, *Το δένδρον των Χριστουγέννων και γάμος*, Μετάφραση: Βελλιανίτης Θ., Εφημερίδα *Ακρόπολις*.
- Ντοστογιεφσκι, Φ. Μ., 2006, *Το Χριστουγεννιάτικο Δέντρο*, Μετάφραση: Σημηριώτης, Γ., Κάστρο-Σαλιβέρου, Κ., Βουγιουκλάκης, Γ. Ποντίκι.
- Ντοστογιεφσκι, Φ.Μ., 1989, *Το Χριστουγεννιάτικο Δέντρο*, Μετάφραση: Σημηριώτης, Γ., Βουγιουκλάκης, Γ., Δημητρίου Ε., *Χριστουγεννιάτικες Ιστορίες του Φ.Μ Ντοστογιέφσκι*, Gutenberg.
- Ντοστογιεφσκι, Φ.Μ., 2003, *Μια Πρωτοχρονιάτικη γιορτή κι ένας γάμος*, Μετάφραση: Μπακοπούλου, Ε., *Ρωσικές Χριστουγεννιάτικες Ιστορίες*, Νάρκισσος.
- Ντοστογιέφσκι, Φ.Μ., 2005, *Το χριστουγεννιάτικο δέντρο και ο γάμος*. Μετάφραση: Αργυροπούλου, Σ., *Διηγήματα και Νουβέλες*, Α' Τόμος: 1846-1848. Σειρά: Ρώσοι συγγραφείς, Ροές.
- Ντοστογιεφσκι, Φ.Μ., 2022, *Το χριστουγεννιάτικο δέντρο και ο γάμος*. Μετάφραση: Κουσουνέλου, Τ. *Κλασικά Ρωσικά Διηγήματα*. Εκδόσεις Καρακώτσογλου.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ «ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΦΥΛΕΤΙΚΕΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΔΙΗΓΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ Φ. ΝΤΟΣΤΟΓΙΕΦΣΚΙ «ΤΟ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΟ ΔΕΝΤΡΟ ΚΑΙ Ο ΓΑΜΟΣ»

Φύλο:

Αντρας:.....

Γυναίκα:.....

Άλλο:.....

1. Ποια μετάφραση αποτυπώνει πιο έντονα την χαμηλή κοινωνική θέση του μικρού αγοριού;

A. Ήταν ο γιός της γκουβερνάντας των παιδιών του οικοδεσπότη, μιας φτωχής χήρας, ένα παιδί πολύ τρομαγμένο. Φορούσε ένα σακάκι από βαμβακερό ύφασμα που βρισκόταν σε άθλια κατάσταση. [...] Θα έδινε τα πάντα για να παίξει με τα υπόλοιπα παιδιά, αλλά δεν τολμούσε. Ήτα ολοφάνερο οτι αντιλαμβανόταν τη θέση του.

B. Σε λίγο έμαθα πως ο μικρός ήταν γιός της δασκάλας των παιδιών του οικοδεσπότη, μιας φτωχής χήρας που είχε μόνο αυτό το φοβιτιάτικο και αποβλακωμένο παιδάκι. Φορούσε μian πρόστυχη κίτρινη μπλουζίτσα, [...] έβλεπε κανείς πως ήθελε πολύ να διασκεδάσει με τ' άλλα παιδάκια μα δεν τολμούσε να το κάνει, καταλαβαίνοντας χωρίς άλλο την ταπεινή του υπόσταση.

Γ. Το παιδίον τούτο ήτο υιός της οίκοδιδασκάλου τῶν τέκνων της οίκοδεσποινης πτωχής χήρας, παιδίον σχεδόν λησμονημένον και παιφοβισμένον τα φορέματά του ήσαν πενιχρότατα καί απλούστατα.[...] επεθυμεί υπερβολικά να παίξη μετά των μικρών αγγέλων, αλλά δεν ετολμά· ητο φανερώτατον οτι συνησθάνετο τό πτωχόν την κατάστασίν του.

Δ. Ήταν ο γιός της γκουβερνάντας των παιδιών του οικοδεσπότη, μιας φτωχής χήρας, ένας μικρός πολύ μαζεμένος και τρομαγμένος, ντυμένος με ένα σακάκι από φτηνό ύφασμα. [...] Ήθελε σαν τρελός να παίξει με τα άλλα παιδιά, αλλά δεν το αποτολούσε. Ήταν φανερό οτι ήδη συναισθανόταν και καταλάβαινε τη θέση του.

E. Ήταν ο γιός της γκουβερνάντας των παιδιών του οικοδεσπότη, μιας φτωχής χήρας, ένα παιδί πολύ τρομαγμένο. Φορούσε ένα σακάκι από βαμβακερό ύφασμα που βρισκόταν σε άθλια κατάσταση. [...] Θα έδινε τα πάντα για να παίξει με τα υπόλοιπα παιδιά, αλλά δεν τολμούσε. Ήταν ολοφάνερο οτι αντιλαμβανόταν τη θέση του.

Εξηγήστε γιατί.

2. Σε ποια από τις παρακάτω μεταφράσεις είναι πιο εμφανής η κοινωνική διαφορά των παιδιών:

A. Η κορασίς, έχουσα ήδη τριακοσίας χιλιάδας ρουβλίων προίκα, έλαβε και πρώτον την πλουσιότεραν κούκλαν. Κατόπιν ηκολούθησαν αναλόγως του εισοδήματος του πατρός των τα δώρα προς τα ευτυχή ταυτα παιδιά.

B. Το κοριτσάκι που είπαμε πως είχε τριακόσιες χιλιάδες ρούβλια προίκα, πήρε την πιο όμορφη κούκλα της συλλογής, και ούτω καθεξής: η αξία των παιχνιδιών που που έδιναν χαρακτηρίζε και την πιο μικρή διαφορά της περιουσίας που είχαν οι διάφοροι γονείς μεταξύ τους.

Γ. Η κοπελίτσα, που διέθετε ήδη μια περιουσία από τριακόσιες χιλιάδες ρούβλια, πήρε μια πολύ ακριβή κούκλα. Ακολουθούσαν τα φτηνότερα δώρα, ανάλογα με τη βαθμίδα ευημερίας και κοινωνικής θέσης των γονιών αυτών των ευτυχισμένων παιδιών.

Δ. Το κοριτσάκι, που διέθετε ήδη μια προίκα από τριακόσιες χιλιάδες ρούβλια, πήρε μια πολυτελέστατη κούκλα. Έπειτα το επίπεδο των δώρων άρχιζε να κατεβαίνει, ανάλογα με την μείωση του βαθμολογικού επιπέδου των γονέων όλων αυτών των ευτυχισμένων παιδιών.

E. Το κοριτσάκι, που διέθετε ήδη μια προίκα από τριακόσιες χιλιάδες ρούβλια, πήρε μια πολυτελέστατη κούκλα. Έπειτα το επίπεδο των δώρων άρχιζε να κατεβαίνει, ανάλογα με την μείωση του βαθμολογικού επιπέδου των γονέων όλων αυτών των ευτυχισμένων παιδιών.

Εξηγήστε γιατί.

-
3. Σε ποια από τις αποδόσεις αποτυπώνεται πιο έντονα η αντίθεση μεταξύ της κοινωνικής θέσης του Γιουλιάν Μαστακόβιτς αλλά και της γελοίας κατάστασης την οποία βιώνει εκείνη την στιγμή ο πρωταγωνιστής:

A. Ο Ιούλιος Μαστακόβιτς στρέψας, και μη λαμβάνοντας υπόψει την σημασίαν του καγχασμού μου εστρέφθην ευρεθείς εν μεγίστη αμηχανία.

Β. Ο Ιουλιανός Μαστακόβιτς, [...], φάνηκε πολύ στεναχωρημένος, μολονότι προσπαθούσε να κρατήσει την αξιοπρέπειά του [...], κι αυτό τον έκανε να ταραχθεί πióτερο.

Γ. Ο Γιουλιάν Μαστακόβιτς στράφηκε και, παρά τη σπουδαιότητά του, τα έχασε εντελώς.

Δ. Ο Γιουλιάν Μαστακόβιτς γύρισε και, παρά το κύρος του, τα έχασε εντελώς.

Ε. Έκανε μεταβολή συγχυσμένος, προφανώς ξεχνώντας για λίγο την κοινωνική του θέση.

Εξηγήστε γιατί.

4. Ποια από τις αποδόσεις περιγράφει πιο έντονα την αντίδραση της κοπέλας στην απρόσμενη επίθεση από τον Γιουλιάν Μαστάκοβιτς;

Α. Αυτή μη αναμένουσα τοιαύτην επίθεσιν, ανεκραύγασεν εκ φόβου.

Β. Εκείνη, που δεν περίμενε την ζαφνική αυτή επίθεση, έριξε μια κραυγή εκπλήξεως.

Γ. Εκείνο, μην περιμένοντας μια τέτοια έφοδο, ξεφώνισε τρομαγμένο.

Δ. Εκείνη, που δεν περίμενε τέτοια επίθεση, κραύγασε τρομαγμένη.

Ε. Η κοπελίτσα, που δεν περίμενε κάτι τέτοιο, έβγαλε μια φώνη από τον τρόμο της.

Εξηγήστε γιατί.

5. Σε ποια από τις αποδόσεις αποτυπώνεται πιο έντονα ο θυμός του Γιουλιάν Μαστακόβιτς;

A. Είχε καταστήσει σχεδόν μανιώδης, τόσο ήταν το κυριαρχούν εν αυτό κατά την στιγμήν εκείνην αίσθημα της αγανακτήσεως και ίσως (τις γνωρίζει:) και της ζηλοτυπίας.

B. Τέλος, από τον πολύ θυμό του και —ποιος ξέρει;— ίσως και από ζήλεια, τον έπιασε κυριολεκτικώς λύσσα.

Γ. Στο τέλος, τον έπιασε σχεδόν υστερία, τόσο μεγάλο ήταν μέσα του το αίσθημα της αγανάκτησης και (ποιος ξέρει) ίσως και της ζήλιας.

Δ. Στο τέλος έφτασε σχεδόν να μανιάσει, τόσο μεγάλο ήταν το αίσθημα της αγανάκτησης και ίσως- ποιος ξέρει;- και της ζήλιας που τον κυρίευσε.

E. Η οργή ή ίσως η ζήλεια του τον έκαναν να φέρεται σαν τρελός.

Εξηγήστε γιατί.

6. Ποια απόδοση χαρακτηρίζει περισσότερο την συναισθηματική κατάσταση της νύφης:

A. Αλλά η ωραία νύμφη ήτο ωχρά και μελαγχολική. Έβλεπεν από καιρού εις καιρόν προς τους κεκλημένους τά όμμάτα της μοι εφάνησαν ερυθρά εκ προσφάτων δακρύων.

B. Ήταν ωστόσο χλομή και λυπημένη. Το απλανές βλέμμα της πλανιότανε ολόγυρα και μου φάνηκε πως τα μάτια της ήταν κόκκινα από το κλάσιμο.

Γ. Αλλά η καλλονή ήταν χλομη και θλιμμένη. Κοιτούσε σαν χαμένη γύρω της. Μου φάνηκε, μάλιστα, ότι τα μάτια της ήταν κόκκινα από πρόσφατα δάκρυα.

Δ. Μα η καλλονή ήταν ωχρή και θλιμμένη. Φαινόταν αφηρημένη, μου φάνηκε μάλιστα ότι τα μάτια της ήταν κατακόκκινα από πρόσφατα δάκρυα.

E. Ωστόσο η κοπέλα ήταν χλωμή και θλιμμένη. Φαινόταν αφηρημένη. Μου φάνηκε μάλιστα ότι τα μάτια της ήταν κόκκινα από πρόσφατα δάκρυα.

Εξηγήστε γιατί.

7. Μέσα από ποια μετάφραση ο Γιουλιάν Μαστάκοβιτς αντιμετωπίζει το μικρό αγόρι με περισσότερο μίσος και περιφρόνηση;

A. Έξω από εδώ, τι κάνεις συ εκεί, έξω μοχθηρέ, έξω ασυνείδητε. Πήγαινε απ' εδώ μωζιάρικο!

B. Τι κάνεις εδώ, παλιόπαιδο; Φύγε, φύγε, αδιάντροπε, [...]; Φύγε, φύγε, μωζιάρη, φύγε, σου λέω!

Γ. Φύγε, τι κάνεις εδώ, χάσου, χαμένε, δίνε του! [...] Δίνε του, χαμένε, δίνε του, μωζιάρικο, πήγαινε με τα' άλλα της ηλικίας σου!

Δ. Δρόμο, τι κάνεις εδώ, δρόμο, βρομόπαιδο, δίνε του! [...] Δρόμο βρομόπαιδο, δρόμο μωζιάρικο, τράβα να βρείς τους συνομήλικούς σου!

E. Έξω, τι κάνεις εδώ; Έξω παλιόπαιδο, έξω! [...] Έξω, παλιόπαιδο, έξω παλιόμουτρο πήγαινε στους φίλους σου!

Εξηγήστε γιατί.

8. Σε ποια από τις μεταφράσεις είναι πιο εμφανής η κοινωνική θέση του επισκέπτη;

A. Χαρτιά δεν έπαιζε, σιγάρα δεν τῶ προσέφερε ούδεις, εἰς τας ὁμιλίας οὐδέ ανεμιγνυέτο κάν, ἴσως ἀπό μακράν ἐγνώριζον το πτηνό, ἀπό τα πτερά διό οὐδεις τόν ἐπλησίαζεν...

B. Δεν τον φώναζαν να παίζει χαρτιά μαζί τους, δεν του πρόσφεραν τσιγάρα, κι επειδή κανένας δεν του είχε μιλήσει – ἴσως γιατί χωριό που φαίνεται κτλ.- ...

Γ. Χαρτιά δεν παίζανε, πούρα δεν του προσφέρονε, κουβέντα δεν έπιασε κανείς μαζί του, ίσως γιατί κατάλαβαν το ποιόν του ανθρώπου εξ αποστάσεως,...

Δ. Χαρτιά δεν έπαιζε, πούρο δεν του προσέφερε κανείς, κανείς δεν έπιανε μαζί του κουβέντα, ίσως γιατί κατάλαβαιναν περί τίνος επρόκειτο...

Ε. Κανένας δεν έπαιζε χαρτιά μαζί του, κανένας δεν του προσέφερε ένα πούρο, κανένας δεν έπιασε συζήτηση μαζί του. Πιθανόν να τον κατάλαβαν από μακριά...

Εξηγήστε γιατί.

9. Ποια μετάφραση δίνει περισσότερη έμφαση στο κοινωνικό ρόλο του μικρού κοριτσιού:

Α. ..εφαινετο ως παιδιόν ακολούθων φαντασιώδες τι, σκιάν, την κορασίδαν, ητις επι πέντε τουλάχιστον έτη, δεν ηδύνατο να ή άλλο τι δι' αυτόν, ειμή σκιά μόνο.

Β. ..φέρθηκε σαν παιδί, θέλοντας ν' αγγίξει αμέσως το αντικείμενο των ονείρων του, που δεν μπορούσαν να γίνουν πραγματικότης, παρά ύστερα απο πέντε χρόνια μόνο.

Γ. ..αποφάσισε να ενεργήσει σαν παιδάκι, και να προσεγγίσει κατευθείαν το αντικείμενό του, παραβλέποντας το γεγονός ότι το αντικείμενο θα μπορούσε να είναι όντως αντικείμενο έπειτα από πέντε τουλάχιστον χρόνια.

Δ. ..αποφάσισε να φερθεί σαν μικρό παιδί και να προσεγγίσει απευθείας τον στόχο του, έστω κι αν ο στόχος του δεν μπορούσε να αποτελεί πραγματικό στόχο αν δεν περνούσαν πέντε τουλάχιστον χρόνια.

Ε. ..ώστε να είχε ορμήσει σαν κακομαθημένο παλιόπαιδο στο αντικείμενο των επιθυμιών του, μολονότι χρειαζόταν τουλάχιστον πέντε χρόνια ακόμα για να του γίνει προσιτό.

Εξηγήστε γιατί.
